

Justitieutskottets betänkande 2021/22:JuU24

Processrättsliga frågor

Sammanfattning

Utskottet föreslår elva tillkännagivanden till regeringen med anledning av motionsyrkanden om processrättsliga frågor. Förslagen rör i korthet följande frågor (eventuella reservationer anges inom parentes):

- Kamerabevakning i sjukvården (s. 23). (S, V) och (L)
- Kravet på tillstånd till kamerabevakning för kommuner och regioner (s. 23 f.). (S, C, V)
- Att knyta tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation till en person (s. 43). (V)
- Platskrav vid hemlig dataavläsning (s. 43 f.). (S, V)
- Datalagring (s. 44). (C, V)
- Förundersökningsbegränsning, direktavskrivning och åtalsunderlåtelse (s. 49). (S, V, MP)
- Införande av ett system med kronvittnen (s. 70). (V)
- Ytterligare åtgärder för att stärka skyddet av vittnen (s. 70).
- Konsekvenser för den som inte infinder sig till rättegång (s. 74). (S, C, V)
- Rätten till målsägandebiträde i överrätt (s. 79 f.).
- Sveriges rättshjälpsavtal med Hongkong (s. 88). (S)

Utskottet föreslår att riksdagen avslår övriga motionsyrkanden, bl.a. med hänvisning till pågående utrednings- och beredningsarbete.

I betänkandet finns totalt 40 reservationer (S, M, SD, C, V, KD, L, MP). Betänkandet innehåller också fyra särskilda yttranden (M, SD, KD, L).

Behandlade förslag

Cirka 140 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2021/22.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	12
Utskottets överväganden	13
Kamerabevakning	13
Hemliga tvångsmedel	25
Förundersökning	45
Kroppsbesiktning i samband med resning	49
Häktning	51
Domstolsprocessen m.m.	54
Vittnen	58
Delgivning och utevaro	71
Rättsliga biträden, rättegångskostnader m.m.	75
Förstärkning av rättsväsendet	80
Avtal om rättslig hjälp i brottmål	86
Motioner som bereds förenklat	88
Reservationer	90
1. Ökade möjligheter till kamerabevakning, punkt 1 (SD)	90
2. Kamerabevakning i sjukvården m.m., punkt 2 (S, V)	90
3. Kamerabevakning i sjukvården m.m., punkt 2 (L)	91
4. Tillståndsplikten för kommuner och regioner, punkt 3 (S, C, V)	92
5. Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning, punkt 4 (M, SD, KD)	92
6. Lagringstid, punkt 5 (SD)	93
7. Möjlighet att använda kamera i tjänsten, punkt 6 (SD)	93
8. Utvärdering av kamerabevakningslagen, punkt 7 (C)	94
9. Översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel, punkt 8 (SD)	95
10. Översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel, punkt 8 (V)	95
11. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 9 (M, SD, KD) ..	96
12. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 9 (L)	97
13. Ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning, punkt 10 (SD)	98
14. Hemliga tvångsmedel vid bidragsbrottslighet, punkt 11 (M, KD)	98
15. Dold kamerabevakning på distans, punkt 12 (M, KD)	99
16. Preventiva tvångsmedel, punkt 13 (M, KD)	100
17. Preventiva tvångsmedel, punkt 13 (SD)	100
18. Att knyta tillstånd till hemliga tvångsmedel till en person, punkt 14 (V)	101
19. Interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning, punkt 15 (L)	102
20. Avlyssning och övervakning av gängmedlemmar m.m., punkt 16 (M, SD, KD)	102
21. Platskrav vid hemlig dataavläsning, punkt 17 (S, V)	103
22. Hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen, punkt 18 (M, SD, KD)	104
23. Förbud mot hemlig dataavläsning i vissa fall, punkt 19 (SD)	105
24. Beslut om tillträdestillstånd vid hemlig dataavläsning, punkt 20 (KD)	105
25. Territorialitetsprincipen, punkt 21 (SD)	106
26. Datalagring, punkt 22 (C, V)	106
27. Förundersökning, punkt 23 (S, V, MP)	107

28. Häktning, punkt 25 (M, SD, KD)	107
29. Tidsgränser för häktning, punkt 26 (M).....	108
30. Utökade möjligheter att använda tidiga förhör m.m., punkt 27 (C)....	109
31. Ett system med kronvittnen, punkt 29 (V).....	110
32. Anonyma vittnen, punkt 30 (M, SD, KD)	110
33. Stöd till vittnen vid förhandlingar, punkt 32 (V)	111
34. Stöd till vittnen vid förhandlingar, punkt 32 (L).....	112
35. Sekretess för kontaktuppgifter m.m., punkt 33 (L).....	113
36. Konsekvenser vid utevaro, punkt 35 (S, C, V)	113
37. Ansökningsavgift i mål om äktenskapsskillnad, punkt 38 (C)	114
38. Förstärkning av rättsväsendet, punkt 41 (M)	114
39. Förstärkning av rättsväsendet, punkt 41 (C)	115
40. Avtal om rättslig hjälp i brottmål, punkt 42 (S).....	116
Särskilda yttranden	117
1. Motioner som bereds förenklat, punkt 43 (M).....	117
2. Motioner som bereds förenklat, punkt 43 (SD)	117
3. Motioner som bereds förenklat, punkt 43 (KD).....	117
4. Motioner som bereds förenklat, punkt 43 (L).....	117
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	118
Motioner från allmänna motionstiden 2021/22	118
<i>Bilaga 2</i>	
Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet	133

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Kamerabevakning

1. Ökade möjligheter till kamerabevakning

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2248 av Maria Stockhaus m.fl. (M) yrkande 5,
2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 19,
2021/22:2992 av Markus Wiechel (SD) yrkande 1 och
2021/22:4034 av Josefin Malmqvist (M) yrkande 5.

Reservation 1 (SD)

2. Kamerabevakning i sjukvården m.m.

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om kamerabevakning i sjukvården och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 18 och
2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 71,
bifaller delvis motion
2021/22:1446 av Boriana Åberg (M) yrkande 1 och
avslår motionerna
2021/22:407 av Mats Nordberg (SD) yrkande 4 och
2021/22:3965 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 66.

Reservation 2 (S, V)

Reservation 3 (L)

3. Tillståndsplikten för kommuner och regioner

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att kravet på tillstånd till kamerabevakning bör tas bort för kommuner och regioner och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:1497 av Boriana Åberg (M),
2021/22:3965 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 67,
2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 24 och
2021/22:4032 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 36.2.

Reservation 4 (S, C, V)

4. Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:278 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 3,
2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 17,
2021/22:3781 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 25.1 och
2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 40.

*Reservation 5 (M, SD, KD)***5. Lagringstid**

Riksdagen avslår motion

2021/22:2510 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 3.

Reservation 6 (SD)

6. Möjlighet att använda kamera i tjänsten

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2968 av Thomas Morell m.fl. (SD) yrkande 17,

2021/22:2992 av Markus Wiechel (SD) yrkande 2 och

2021/22:3001 av Dennis Dioukarev och Jimmy Ståhl (båda SD).

Reservation 7 (SD)

7. Utvärdering av kamerabevakningslagen

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2159 av Åsa Eriksson m.fl. (S) yrkande 1 och

2021/22:3650 av Kristina Yngwe m.fl. (C) yrkande 44.

Reservation 8 (C)

*Hemliga tvångsmedel***8. Översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel**

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:462 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkandena 1 och 2 samt

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5.

Reservation 9 (SD)

Reservation 10 (V)

9. Utökad användning av hemliga tvångsmedel

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 4,

2021/22:3783 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5 och

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 51.

Reservation 11 (M, SD, KD)

Reservation 12 (L)

10. Ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning

Riksdagen avslår motion

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 8.

Reservation 13 (SD)

11. Hemliga tvångsmedel vid bidragsbrottslighet

Riksdagen avslår motion

2021/22:4184 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 26.

Reservation 14 (M, KD)

12. Dold kamerabevakning på distans

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 42 och

2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 39.

Reservation 15 (M, KD)

13. Preventiva tvångsmedel

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 14 och

2021/22:3783 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 8.

Reservation 16 (M, KD)

Reservation 17 (SD)

14. Att knyta tillstånd till hemliga tvångsmedel till en person

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att ett tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation bör kunna knytas till en person och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 6,

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 52 och

2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 47.

Reservation 18 (V)

15. Interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning

Riksdagen avslår motion

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 54.

Reservation 19 (L)

16. Avlyssning och övervakning av gängmedlemmar m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:1879 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M),

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 15,

2021/22:2997 av Markus Wiechel (SD) yrkande 4,

2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 5 och

2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 27.

Reservation 20 (M, SD, KD)

17. Platskrav vid hemlig dataavläsning

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter bör kunna knytas till en person och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 9,
2021/22:3783 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 7,
2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 53 och
2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 49.

Reservation 21 (S, V)

18. Hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 11 och
2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 48.

Reservation 22 (M, SD, KD)

19. Förbud mot hemlig dataavläsning i vissa fall

Riksdagen avslår motion

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 10.

Reservation 23 (SD)

20. Beslut om tillträdestillstånd vid hemlig dataavläsning

Riksdagen avslår motion

2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 50.

Reservation 24 (KD)

21. Territorialitetsprincipen

Riksdagen avslår motion

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 12.

Reservation 25 (SD)

22. Datalagring

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om datalagring och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3783 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 6.

Reservation 26 (C, V)

Förundersökning

23. Förundersökning

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att begränsa möjligheterna till förundersökningsbegränsning, direktavskrivning och åtalsunderlåtelse och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 25,
2021/22:3778 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 15 och
2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 55.

Reservation 27 (S, V, MP)

*Kroppsbesiktning i samband med resning***24. Kroppsbesiktning i samband med resning**

Riksdagen avslår motion

2021/22:631 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 1.

*Häktning***25. Häktning**

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2529 av Adam Martinen m.fl. (SD) yrkande 12,

2021/22:2997 av Markus Wiechel (SD) yrkande 5,

2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 13 och

2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 37.

*Reservation 28 (M, SD, KD)***26. Tidsgränser för häktning**

Riksdagen avslår motion

2021/22:3779 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

*Reservation 29 (M)**Domstolsprocessen m.m.***27. Utökade möjligheter att använda tidiga förhör m.m.**

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:379 av Staffan Eklöf (SD) yrkandena 1–3,

2021/22:2061 av Marléne Lund Kopparklint (M) och

2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 30.

*Reservation 30 (C)***28. Prövningstillstånd i kammarrätten**

Riksdagen avslår motion

2021/22:937 av Olle Thorell (S).

*Vittnen***29. Ett system med kronvittnen**

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att införa ett system med kronvittnen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:2556 av Adam Martinen m.fl. (SD) yrkande 1,

2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 26,

2021/22:3656 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 18 och

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 55.

Reservation 31 (V)

30. Anonyma vittnen

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:278 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 5,

2021/22:576 av Jan Ericson (M),

2021/22:1513 av Boriana Åberg (M) yrkande 3,

2021/22:2052 av Marlène Lund Kopparklint (M),

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 3,

2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 11,

2021/22:4187 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 19 och

2021/22:4212 av Sofia Damm m.fl. (KD) yrkande 39.

Reservation 32 (M, SD, KD)

31. Vittneskydd

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att ytterligare åtgärder ska vidtas för att stärka skyddet av vittnen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:455 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 13,

2021/22:1053 av Eva Lindh m.fl. (S),

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 2,

2021/22:3449 av Marlène Lund Kopparklint m.fl. (M),

2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 73,

2021/22:3656 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 17,

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 56 och

2021/22:4212 av Sofia Damm m.fl. (KD) yrkande 40 och

bifaller delvis motion

2021/22:1513 av Boriana Åberg (M) yrkande 1.

32. Stöd till vittnen vid förhandlingar

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:455 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkandena 7 och 10,

2021/22:1511 av Boriana Åberg (M) och

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 47.

Reservation 33 (V)

Reservation 34 (L)

33. Sekretess för kontaktuppgifter m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:3656 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 20,

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 48 och

2021/22:4026 av Eva Lindh m.fl. (S).

Reservation 35 (L)

*Delgivning och utevaro***34. Delgivning**

Riksdagen avslår motionerna
 2021/22:128 av Kjell-Arne Ottosson (KD),
 2021/22:376 av Staffan Eklöf (SD) och
 2021/22:2199 av Jörgen Berglund (M).

35. Konsekvenser vid utevaro

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om konsekvenser för den som inte infinner sig till rättegång och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
 2021/22:3779 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 8.

Reservation 36 (S, C, V)

*Rättsliga biträden, rättegångskostnader m.m.***36. Rätten till målsägandebiträde**

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att stärka rätten till målsägandebiträde i överrätt och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
 2021/22:3514 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 24,
 2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 43,
 2021/22:3666 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 65 och
 2021/22:3778 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 11 och
 bifaller delvis motion
 2021/22:455 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 9.

37. Kostnader för offentlig försvarare

Riksdagen avslår motion
 2021/22:626 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD).

38. Ansökningsavgift i mål om äktenskapsskillnad

Riksdagen avslår motionerna
 2021/22:3520 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 3 och
 2021/22:3666 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 62.

Reservation 37 (C)

39. Rättegångskostnader i tvistemål

Riksdagen avslår motion
 2021/22:3816 av Louise Meijer (M) yrkande 2.

40. Virtuella rättsprocesser

Riksdagen avslår motion

2021/22:1834 av Lars Püss (M).

Förstärkning av rättsväsendet

41. Förstärkning av rättsväsendet

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:3916 av Linda Modig (C) yrkande 1,

2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkandena 39 och 40 samt

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 17.

Reservation 38 (M)

Reservation 39 (C)

Avtal om rättslig hjälp i brottmål

42. Avtal om rättslig hjälp i brottmål

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att avsluta Sveriges rättshjälpavtal med Hongkong och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:3246 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) yrkande 16,

2021/22:3971 av Joar Forssell m.fl. (L) yrkande 5 och

2021/22:4152 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 1.

Reservation 40 (S)

Motioner som bereds förenklat

43. Motioner som bereds förenklat

Riksdagen avslår de motionsyrkanden som finns upptagna under denna punkt i utskottets förteckning över avstyrkta motionsyrkanden.

Stockholm den 17 mars 2022

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Andreas Carlson (KD), Petter Löberg (S), Louise Meijer (M), Adam Martinen (SD), Linda Westerlund Snecker (V), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S), Johan Pehrson (L), Tobias Andersson (SD), Martin Marmgren (MP), Ingemar Kihlström (KD), Anna Wallentheim (S), Mikael Damsgaard (M) och Malin Björk (C).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet ca 140 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2021/22. Motionsyrkandena handlar bl.a. om kamerabevakning, hemliga tvångsmedel, häktning, vittnen, rättsliga biträden och rättegångskostnader. Yrkandena finns i bilaga 1. Av dessa behandlas ca 30 motionsyrkanden i förenklad ordning eftersom de tar upp samma eller i huvudsak samma frågor som riksdagen har behandlat tidigare under valperioden. Dessa yrkanden finns i bilaga 2.

Utskottets överväganden

Kamerabevakning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om kamera-bevakning i sjukvården och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen ställer sig även bakom det som utskottet anför om att kravet på tillstånd till kamerabevakning bör tas bort för kommuner och regioner och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår övriga motionsyrkanden om bl.a. ökade möjligheter till kamerabevakning, brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning och möjlighet att använda kamera i tjänsten.

Jämför reservation 1 (SD), 2 (S, V), 3 (L), 4 (S, C, V), 5 (M, SD, KD), 6 (SD), 7 (SD) och 8 (C).

Motionerna

Ökade möjligheter till kamerabevakning

I kommittémotion 2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 19 anføres att kamerabevakning i större utsträckning bör användas i det offentliga verksamheter och på allmänna platser.

Maria Stockhaus m.fl. (M) anser i motion 2021/22:2248 yrkande 5 att kamerabevakning bör tillåtas i högre utsträckning för att öka tryggheten i offentliga miljöer. Ett liknande yrkande finns i motion 2021/22:4034 av Josefin Malmqvist (M) yrkande 5.

I motion 2021/22:2992 av Markus Wiechel (SD) yrkande 1 anføres att regeringen bör se över och verka för möjligheten att utvidga den tillståndsfria rätten till kamerabevakning.

Kamerabevakning i sjukvården och skolan

Johan Pehrson m.fl. (L) anser i partimotion 2021/22:3965 yrkande 66 att det generella tillståndskravet för övervakningskameror på området direkt utanför skolor och sjukvårdsinrättningar bör tas bort.

I kommittémotion 2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 18 anføres att det förekommer hot mot vårdpersonal och att sjukvården därför ska ges möjlighet och skyldighet att införa nödvändig kamerabevakning av vårdinrättningar.

Johan Hedin m.fl. (C) föreslår i kommittémotion 2021/22:3579 yrkande 71 en översyn av lagstiftningen för att förenkla för sjukhusen att sätta upp kameror för ökad trygghet och brottsbekämpning.

I motion 2021/22:1446 av Borian Åberg (M) yrkande 1 anförs att tillståndsplikten för bevakningskameror inom sjukvården bör ersättas med en anmälningsplikt.

Mats Nordberg (SD) föreslår i motion 2021/22:407 yrkande 4 att rektor ska ha rätt att besluta om kamerabevakning i skolan och på skolgården.

Tillståndsplikten för kommuner och regioner

I partimotion 2021/22:4032 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 36 i denna del föreslås att kommuner och regioner som vill använda kamerabevakning ska slippa ansöka om tillstånd.

I partimotion 2021/22:3965 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 67 anförs att kommuner och regioner bör få samma generella befogenhet som polisen att sätta upp kameror på allmän plats om trygghetsproblem på platsen gör det befogat. Ett liknande förslag finns i kommittémotion 2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 24.

Borian Åberg (M) föreslår i motion 2021/22:1497 att kommunerna ska få rätt att bedriva kamerabevakning utan tillstånd från Integritetsskyddsmyndigheten.

Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning

Johan Forssell m.fl. (M) anser i kommittémotion 2021/22:3781 yrkande 25 i denna del att polisen bör få tillgång till fler och bättre övervakningskameror. Polisen bör t.ex. få möjlighet att följa trafikflöden i realtid via Trafikverkets kameror för trängselskatt. För att säkerställa att det filmmaterial som polisen inhämtar från externa aktörer håller en tillräckligt hög kvalitet bör det enligt motionärerna även utredas om det går att införa ett kvalitetskrav i samband med att tillstånd till kamerabevakning ges. Ett sådant kvalitetskrav efterfrågas även av Adam Martinen m.fl. (SD) i kommittémotion 2021/22:2556 yrkande 17.

Markus Wiechel m.fl. (SD) begär i motion 2021/22:278 yrkande 3 att polisen på ett enklare och snabbare sätt än i dag ska få tillgång till befintliga övervakningskameror.

I kommittémotion 2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 40 anförs att de kameror som finns fast monterade för att övervaka trafik bör kunna användas i brottsbekämpande syfte.

I kommittémotion 2021/22:2510 av Adam Martinen m.fl. (SD) begärs i yrkande 3 att tiden under vilken Tullverket får lagra data som samlats in ska förlängas. Enligt motionärerna bör lagringstiderna för kameramaterial utökas till åtminstone sex månader.

Möjlighet att använda kamera i tjänsten

I kommittémotion 2021/22:2968 av Thomas Morell m.fl. (SD) yrkande 17 anförs att personal som arbetar i kollektivtrafiken bör få möjlighet att bära kamera som en del av arbetsutrustningen.

Markus Wiechel (SD) anför i motion 2021/22:2992 yrkande 2 att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att det blir lättare för räddningstjänsten, poliser, väktare och andra som arbetar inom rättsväsendet att använda sig av kameror i tjänsten.

I motion 2021/22:3001 av Dennis Dioukarev och Jimmy Ståhl (båda SD) efterfrågas en snabbutredning om kroppskameror för att öka tryggheten i kollektivtrafiken.

Utvärdering av kamerabevakningslagen

I kommittémotion 2021/22:3650 av Kristina Yngwe m.fl. (C) yrkande 44 efterfrågas en utvärdering av den nya kamerabevakningslagens effekter på djurhållande företagares trygghet.

I motion 2021/22:2159 av Åsa Eriksson m.fl. (S) yrkande 1 föreslås att regeringen ska överväga att följa upp regelverket om kamerabevakning för att säkerställa en likvärdig implementering i hela landet.

Bakgrund

En ny kamerabevakningslag

Den 1 augusti 2018 trädde den nya kamerabevakningslagen (2018:1200) i kraft (prop. 2017/18:231, bet. 2017/18:JuU36, rskr. 2017/18:391). Därmed upphävdes den tidigare kameraövervakningslagen. En anledning till att den äldre lagen ersattes med en ny var att det fanns vissa problem med tillämpningen av den tidigare lagstiftningen. Ett av problemen var att rättspraxis utvecklats på ett sätt som innebar alltför begränsade möjligheter att få tillstånd till kameraövervakning. Avsikten med den nya lagen var bl.a. att förbättra möjligheterna att använda kamerabevakning samtidigt som integritetsskyddet förstärktes. Regeringen konstaterade att det är angeläget att lagstiftningen inte hindrar en berättigad användning av ny teknik. Vidare anför regeringen att det är angeläget att lagstiftningen inte ställer upp för höga krav för exempelvis Polismyndighetens eller kommunernas möjligheter att vid behov använda tekniken som ett led i att skapa trygghet i offentliga miljöer. Genom den nya lagen anpassades också bestämmelserna till de nya EU-reglerna om dataskydd.

Kamerabevakningslagen är till stora delar ett komplement till de allmänna reglerna om behandling av personuppgifter. Den innehåller bara de bestämmelser som särskilt behövs för kamerabevakning. När en viss fråga inte är reglerad i lagen gäller EU:s dataskyddsförordning eller brottsdatalagen (2018:1177) med anslutande föreskrifter i andra författningar.

Syftet med kamerabevakningslagen är enligt 2 § att tillgodose behovet av kamerabevakning för berättigade ändamål och att skydda människor mot otillbörligt intrång i den personliga integriteten vid sådan bevakning.

Med kamerabevakning avses i första hand att en tv-kamera, ett annat optisk-elektroniskt instrument eller en därmed jämförbar utrustning används på ett sätt som innebär varaktig eller regelbundet upprepad personbevakning.

För att det ska vara fråga om kamerabevakning krävs enligt 3 § att utrustningen inte ska manövreras på platsen. Utrustning som finns i användarens omedelbara närhet och som fortlöpande styrs av användaren är att anse som manövrerad på platsen (prop. 2017/18:231 s. 136). Lagen omfattar därför inte handhållna kameror eller liknande utrustning och inte heller kameror som på annat sätt är kroppsburna, t.ex. en kamera som är fäst i en persons kläder eller monterad på en hjälm. Begreppet kamerabevakning omfattar också avlyssning eller upptagning av ljud i samband med filmning.

Vissa undantag från lagens tillämpningsområde anges i 5 §. Där framgår bl.a. att lagen inte gäller vid sådan hemlig kameraövervakning som är reglerad i rättegångsbalken eller i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott.

Tillstånd till kamerabevakning

Det har länge funnits ett krav på tillstånd för vissa typer av kamerabevakning. Tillståndskravet gäller endast om kamerabevakningen avser en plats dit allmänheten har tillträde (7 §). Det som avses är exempelvis gator, torg och parker. Ytterligare exempel är utrymmen för allmänheten hos myndigheter, på vårdinrättningar och i simhallar.

Vid införandet av kamerabevakningslagen bedömdes ett generellt krav på tillstånd inte vara förenligt med dataskyddsförordningen (prop. 2017/18:231 s. 50–53). Lagens tillståndskrav är därför begränsat. Kravet gäller för det första för myndigheter, dvs. samtliga statliga och kommunala organ, med undantag för riksdagen samt kommun- och regionfullmäktige. Sedan den 1 januari 2020 är även Kustbevakningen, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket undantagna från tillståndskravet (prop. 2018/19:147, bet. 2019/20:JuU5, rskr. 2019/20:35). För det andra gäller tillståndskravet för andra än myndigheter när kamerabevakning bedrivs vid utförande av sådana uppgifter av allmänt intresse som följer av lag eller annan författning, kollektivavtal eller beslut som meddelats med stöd av lag eller annan författning. För enskilda som inte utför uppgifter av allmänt intresse gäller således ingen tillståndsplikt.

När det gäller begreppet uppgift av allmänt intresse uttalas i förarbetena att det rent språkligt kan antas avse något som är av intresse för eller berör många människor på ett bredare plan, i motsats till ett särintresse eller ett enskilt intresse. Vidare anges att begreppet i första hand träffar den typ av verksamheter som lika gärna hade kunnat bedrivas av statliga myndigheter, regioner eller kommuner. Tillståndskravet omfattar därmed exempelvis kamerabevakning inom hälso- och sjukvård generellt, dvs. oavsett vem som bedriver verksamheten, förutsatt att det rör sig om bevakning av utrymmen som allmänheten har tillträde till. Tillståndskravet omfattar också skolområden dit allmänheten har tillträde (prop. 2017/18:231 s. 61).

Förutsättningarna för tillstånd regleras i 8 § kamerabevakningslagen. Tillstånd ska ges om intresset av kamerabevakning väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli bevakad. Dessa två intressen ska alltså vägas

mot varandra. För att bevakningsintresset ska kunna väga tyngre än den enskildes intresse av att inte bli bevakad är en första förutsättning att det finns en rättslig grund för kamerabevakningen i den tillämpliga dataskyddsregleringen, i första hand dataskyddsförordningen eller brottsdatalagen. Det ska därefter göras en helhetsbedömning av alla omständigheter i det enskilda fallet (prop. 2017/18:231 s. 142).

Vid bedömningen av intresset av kamerabevakning ska det särskilt beaktas om bevakningen behövs för vissa angivna ändamål. Bland dessa finns intresset av att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet eller utreda eller lagföra brott på en brottsutsatt plats eller på en annan plats där det av särskild anledning finns risk för angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet eller på egendom. Ett annat intresse som nämns i lagen är intresset av att förebygga, förhindra eller upptäcka störningar av allmän ordning och säkerhet eller begränsa verkningarna av sådana störningar.

Vid bedömningen av den enskildes intresse av att inte bli bevakad ska det särskilt beaktas hur bevakningen ska genomföras, om teknik som främjar skyddet av den enskildes personliga integritet ska användas och vilket område som ska bevakas. Risker för integritetsintrång kan minska t.ex. om materialet inte spelas in, om teknik används som innebär att personer maskeras eller om kameran aktiveras först efter olika typer av larm, som exempelvis inbrottslarm eller överfallslarm, eller av vissa ljud.

En ansökan om tillstånd ska göras hos Integritetsskyddsmyndigheten (tidigare Datainspektionen), som är tillsynsmyndighet enligt lagen.

Undantag från tillståndskravet

Kamerabevakningslagen innehåller flera undantag från tillståndskravet. Enligt 9 § krävs t.ex. inte tillstånd vid bevakning som Trafikverket bedriver av vägtrafik eller vid en betalstation eller kontrollpunkt som avses i bilagorna till lagen (2004:629) om trängselskatt och som sker för att samla in uppgifter som behövs för att beslut om trängselskatt ska kunna fattas och för att kontrollera att sådan skatt betalas. Tillstånd krävs inte heller i vissa fall vid bevakning som sker för att skydda en anläggning eller ett område som är ett skyddsobjekt, om bevakningen endast omfattar skyddsobjektet eller ett område i dess omedelbara närhet. Som nämnts ovan finns också ett generellt undantag för kamerabevakning som bedrivs av Kustbevakningen, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket.

Den 1 augusti 2020 togs kravet på tillstånd till kamerabevakning bort för bevakning i färdmedel som används i kollektivtrafik och för stations-, terminal- och hållplatsområden som används för sådan trafik (prop. 2019/20:109, bet. 2019/20:JuU36, rskr. 2019/20:322). Kravet på tillstånd togs även bort för bevakning av vissa platser vid spårområden och av flygplatser. Undantagen gäller om bevakningen sker i brottsbekämpande syfte, i syfte att förhindra olyckor eller i ordningshållande syfte. Kravet på tillstånd togs samtidigt bort för bevakning i butikslokaler där det bedrivs apoteksverksamhet,

om bevakningen sker i brottsbekämpande syfte. Undantaget gjordes mot bakgrund av att apotek utför sådana uppgifter av allmänt intresse som avses i 7 § kamerabevakningslagen och som normalt kräver tillstånd.

Tystnadsplikt och utlämnande av uppgifter

Kamerabevakningslagen innehåller en bestämmelse om tystnadsplikt och utlämnande av uppgifter (22 §). Enligt bestämmelsen får den som tar befattning med en uppgift som har inhämtats genom kamerabevakning inte obehörigen röja eller utnyttja det som han eller hon på detta sätt har fått veta om någon enskilds personliga förhållanden.

I det allmännas verksamhet tillämpas offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL. Av OSL framgår att sekretess gäller för sådana uppgifter om en enskilds personliga förhållanden som har inhämtats genom kamerabevakning som avses i kamerabevakningslagen om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider men (32 kap. 3 § OSL). Sekretessen hindrar inte att en uppgift lämnas till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket, Kustbevakningen eller Skatteverket, om uppgiften behövs för att utreda ett begånget brott med fängelse i straffskalan eller för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott med fängelse i straffskalan (32 kap. 3 a § OSL). Sekretessen hindrar inte heller att en uppgift lämnas till en kommun eller en myndighet för att förebygga en hotande olycka eller för att begränsa verkningarna av en redan inträffad olycka. Den sekretessbrytande bestämmelsen i 32 kap. 3 a § OSL bryter endast den sekretess som gäller enligt 32 kap. 3 § OSL. Bestämmelsen möjliggör således inte genombrott av den absoluta sekretess för bilder som tagits upp med trängselskattkameror som gäller enligt 27 kap. 1 § OSL (se vidare nedan).

Obehörighetsrekvisitet i 22 § kamerabevakningslagen är avsett att tolkas på så sätt att ett uppgiftslämnande av en enskild aktör som motsvarar ett uppgiftslämnande som är tillåtet enligt OSL inte är att betrakta som obehörigt (prop. 2017/18:231 s. 157). Ett utlämnande som är tillåtet enligt den sekretessbrytande bestämmelsen i 32 kap. 3 a § OSL är alltså tillåtet också enligt 22 § kamerabevakningslagen.

Sekretess för uppgifter om trängselskatt

För uppgifter om trängselskatt gäller s.k. skattesekretess enligt 27 kap. OSL. Enligt 27 kap. 1 § gäller absolut sekretess för uppgift om en enskilds personliga förhållanden i verksamhet som avser bestämmande av skatt eller fastställande av underlag för bestämmande av skatt. Härifrån görs i 27 kap. 6 § första stycket undantag i fråga om beslut som skatt eller underlag för bestämmande av skatt fastställs genom. När det gäller trängselskatt finns dock en särskild reglering i andra stycket med innebörden att sekretess gäller i ett

sådant beslut för uppgift om vilken betalstation bilen har passerat och tidpunkten för denna passage.

Transportstyrelsen kan emellertid lämna ut uppgifter som ligger till grund för beslut om trängselskatt till Polismyndigheten och Säkerhetspolisen med stöd av sekretessbrytande bestämmelser i OSL (se SOU 2018:65 s. 219 f.). Om begäran om utlämnande har sin grund i misstanke om ett visst begånget brott kan Transportstyrelsen tillämpa 10 kap. 24 § OSL. Enligt den bestämmelsen hindrar inte sekretess att en uppgift som angår misstanke om ett begånget brott lämnas till bl.a. Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen om fängelse ingår i straffskalan för brottet och påföljden inte kan antas stanna vid böter. Bestämmelsen kan bli tillämplig när det handlar om att lämna ut uppgifter om en viss bil som använts av någon som misstänks för brott. Uppgifterna kan då användas för att ta reda på om bilen har passerat en betalstation för trängselskatt. Paragrafen kan dock inte tillämpas för att lämna ut uppgifter om personer som inte med fog kan misstänkas för brott. Den kan alltså inte användas för att lämna ut uppgifter om samtliga bilar som passerat en viss betalstation under ett visst tidsintervall, även om uppgifter ska lämnas ut för utredning av ett konkret begånget brott (se regeringsbeslut 2011-07-28 i N2011/4356/TE).

När 10 kap. 24 § OSL inte är möjlig att använda kan den s.k. generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL bli tillämplig. Enligt den bestämmelsen får en sekretessbelagd uppgift lämnas ut till en annan myndighet om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. Bestämmelsen kan exempelvis användas vid utlämnande till Polismyndigheten och Säkerhetspolisen av uppgifter kopplade till förestående brottslighet. Den kan också användas för att lämna ut uppgifter om samtliga bilar som passerat en viss betalstation vid en viss tidpunkt när det ännu saknas någon misstänkt för ett begånget brott.

Utredningen om informationsutbyte vid samverkan mot terrorism redovisade i augusti 2018 betänkandet Informationsutbyte vid samverkan mot terrorism (SOU 2018:65) med bl.a. förslag på vissa ändringar i OSL. I betänkandet lämnas också förslag på en förordningsändring som avser Transportstyrelsens möjlighet att lämna ut vissa uppgifter om trängselskatt till Polismyndigheten och Säkerhetspolisen. I linje med utredningens förslag i denna del beslutade regeringen den 31 oktober 2019 att det skulle införas en ny paragraf, 5 kap. 3 a §, i vägtrafikdataförordningen (2019:382). Enligt den bestämmelsen ska Transportstyrelsen på begäran av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen utan dröjsmål lämna ut uppgifter om trängselskatt som gäller passager av en betalstation eller kontrollpunkt om det framgår av begäran att uppgifterna i ett brådskande fall behövs för att förhindra eller på annat sätt ingripa mot en handling som kan utgöra brott enligt lagen (2003:148) om straff för terroristbrott.

Lagringstid

Personuppgifter får inte behandlas under längre tid än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med behandlingen (2 kap. 17 § brottsdatalagen). Detta kallas för principen om lagringsminimering. Detaljerade föreskrifter om hur länge uppgifter får behandlas finns i lagen (2018:1695) om Kustbevakningens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område, lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område och lagen (2018:1694) om Tullverkets behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område. Om det inte är föreskrivet när en viss kategori av personuppgifter inte längre får behandlas ska den som ansvarar för behandlingen årligen se över behovet av att fortsätta behandla uppgifterna (2 kap. 18 § brottsdatalagen).

Om det inte finns någon lagreglerad tidsgräns måste den som bedriver bevakningen själv avgöra vilken lagringstid som är nödvändig med hänsyn till bevakningens ändamål. Om materialet används exempelvis i en förundersökning finns det särskilda bestämmelser om hur länge uppgifterna får behandlas för detta ändamål. Genom principen om lagringsminimering, som bygger på att lagringstiden ska vara så kort som möjligt, säkerställs det i övrigt att uppgifter från kamerabevakning inte bevaras längre tid än nödvändigt.

Regeringen gav i mars 2020 en särskild utredare i uppdrag att ta ställning till om Polismyndigheten har tillgång till tillräckligt effektiva verktyg i gränsnära områden (dir. 2020:23). Enligt direktiven skulle utredningen särskilt överväga om det bör göras författningsändringar för att kamerabevakning ska kunna användas för att effektivisera kontrollen av utlänningars vistelserätt och bekämpningen av brott i gränsnära områden. Det anges att det t.ex. kan handla om ändringar som utökar möjligheterna att samla in, använda och lagra personuppgifter. Utredningen överlämnade i november 2021 betänkandet Åtgärder i gränsnära områden (SOU 2021:92) till regeringen. Utredningens förslag fokuserar främst på Polismyndighetens befogenheter, men gäller även Tullverkets och Säkerhetspolisens användning av kamerabevakning i brottsbekämpningen.

I betänkandet konstateras att trafiken i de gränsnära områdena är en viktig informationskälla, bl.a. i arbetet med att bekämpa den gränsöverskridande brottsligheten, och att de brottsbekämpande myndigheterna har ett berättigat intresse av att samla in och på andra sätt behandla uppgifter om denna trafik med hjälp av modern kamerateknik. Något som enligt utredningen kan vara särskilt användbart i gränsnära områden är kamerabevakning med tekniska verktyg för objektsigenkänning, t.ex. automatisk igenkänning av registrerings skyltar. Sådan teknik används i dag av Tullverket som ett verktyg inom tullkontrollverksamheten. Fordonsuppgifter, framför allt registreringsnummer, kan ibland hänföras till en fysisk person och uppgifterna utgör då personuppgifter. Behandlingen av uppgifterna styrs då av den dataskyddsrättsliga regleringen.

En central fråga när det kommer till behandling av personuppgifter inom underrättelseverksamheten är hur länge uppgifterna får behandlas. Utredningen konstaterar att det inte finns något generellt svar på den frågan utan svaret beror på omständigheterna, exempelvis vad som behandlas och för vilka ändamål. Gällande regelverk ger enligt utredningen goda möjligheter till behandling, däribland lagring, av personuppgifter som samlats in genom kamerabevakning. Enligt utredningens bedömning av rättsläget bör videomaterial från gränsnära områden redan i dag i regel kunna lagras i obearbetat skick i upp till två månader för syften inom den brottsbekämpande verksamheten och längre än så när personuppgifter behandlas för särskilda syften, exempelvis i ett underrättelseärende eller en brottsutredning. När det gäller fordonsuppgifter som samlats in genom kamerabevakning i ett gränsnära område anser utredningen dock att en något längre tids behandling av uppgifterna kan godtas. Det är fråga om uppgifter som endast indirekt kan härledas till en identifierbar person. Så länge uppgifterna inte omfattar identifierbara ansiktsbilder på förare eller passagerare utgör uppgifterna i regel inte heller känsliga personuppgifter. Utredningen föreslår därför att det införs en särskild bestämmelse som innebär att uppgifter om fordon som har samlats in genom kamerabevakning i ett gränsnära område, eller av anslutande tillfartsvägar, alltid får behandlas av Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller Tullverket i sex månader efter det att de samlades in.

Betänkandet, som har varit ute på remiss, bereds inom Regeringskansliet.

Kamerabevakning i skolor

Alla bevakningskameror som används i skolverksamhet och filmar en plats dit allmänheten har tillträde är tillståndspliktiga. Av information på Integritetsskyddsmyndighetens webbplats framgår att skolgårdar generellt anses vara en plats dit allmänheten har tillträde. Inne i en skolbyggnad anses allmänheten ha tillträde till ytan fram till skolexpeditionen. Kamerabevakning av dessa ytor är därmed tillståndspliktiga. Övriga ytor inne i skolbyggnaden anses vara platser dit allmänheten inte har tillträde, och kamerabevakning där är därför inte tillståndspliktig. Där ansvarar huvudmannen själv för att reglerna i dataskyddsförordningen och kamerabevakningslagen följs. Eftersom skolan är en arbetsplats finns en skyldighet för arbetsgivaren att förhandla med arbetstagarorganisationer i enlighet med 11–14 §§ i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet i samband med att kamerabevakning övervägs.

Kamerabevakning i sjukvården

Tillståndskravet i kamerabevakningslagen omfattar kamerabevakning inom hälso- och sjukvården, förutsatt att det rör sig om bevakning av utrymmen som allmänheten har tillträde till. Regeringen anger i förarbetena till kamerabevakningslagen att det saknas underlag för att i sammanhanget närmare överväga ett undantag från tillståndskravet för viss kamerabevakning inom hälso- och sjukvården. Möjligheterna att få tillstånd för kamerabevakning på

platser av det aktuella slaget där det finns problem med brottslighet och andra störningar förbättras dessutom genom regeringens förslag eftersom det vid tillståndsprövningen särskilt ska beaktas om kamerabevakningen behövs för att platsen är brottsutsatt eller för att det av särskild anledning finns risk för angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person eller på egendom (prop. 2017/18:231 s. 81).

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har under senare år återkommande behandlat motioner om ökade möjligheter till kamerabevakning, senast våren 2021 i betänkande 2020/21:JuU25. I det betänkandet behandlades bl.a. frågor om kamerabevakning i sjukvården och utanför skolor och sjukvårdsinrättningar. Utskottet konstaterade att den nya kamerabevakningslagen innebär förbättrade möjligheter att få tillstånd till kamerabevakning inom bl.a. hälso- och sjukvården eftersom det vid tillståndsprövningen ska beaktas särskilt om bevakningen behövs för att platsen är brottsutsatt eller för att det av särskild anledning finns risk för angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person eller på egendom. Utskottet såg därför inte något skäl att ställa sig bakom förslagen och avstyrkte motionerna (s. 23 f.). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289).

I samma betänkande behandlade utskottet motioner om att polisen ska ges tillgång till befintliga övervakningskameror, t.ex. kameror för trängselskatt. Utskottet fann inte något skäl att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande (s. 24). Utskottet var inte heller berett att ta något initiativ till att införa ett kvalitetskrav för kamerabevakning. Motionerna avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289).

Däremot ansåg utskottet att möjligheterna för kommuner och regioner att bedriva kamerabevakning på allmänna platser och andra platser dit allmänheten har tillträde borde förstärkas i syfte att öka tryggheten och se till att fler brott klaras upp. Utskottet föreslog därför ett tillkännagivande till regeringen om att utreda om kravet på tillstånd till kamerabevakning bör tas bort för kommuner och regioner (bet. 2020/21:JuU25 s. 24). Ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig mot förslaget och ansåg att riksdagen inte skulle göra något sådant tillkännagivande (s. 100 f.). Riksdagen biföll reservationen (rskr. 2020/21:289).

Vidare behandlades i samma betänkande motioner om möjligheten att bära videokamera i tjänsten. Utskottet noterade att kamerabevakningslagen inte omfattar handhållna kameror eller liknande utrustning och inte heller kameror som på annat sätt är kroppsburna. Utskottet såg inte något skäl för ett tillkännagivande i frågan och avstyrkte motionerna (s. 24). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289).

I samma betänkande behandlades slutligen en motion om en analys av den nya kamerabevakningslagens effekter på djurhållande företagens trygghet. Utskottet var inte berett att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande och

avstyrkte motionsyrkandet (s. 24). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289).

En motion om förlängd lagringstid för de uppgifter som Tullverket samlar in behandlades av utskottet i betänkande 2019/20:JuU27. Utskottet noterade att en särskild utredare nyligen hade fått i uppdrag att bl.a. ta ställning till om det bör göras författningsändringar för att kamerabevakning ska kunna användas för att effektivisera kontrollen av utlänningsars vistelserätt och bekämpningen av brott i gränsnära områden. Utskottet ansåg att detta arbete inte borde föregripas och avstyrkte motionsyrkandet (s. 23). Riksdagen följde utskottets förslag (prot. 2019/20:120). Ett liknande yrkande behandlades förenklat i betänkande 2020/21:JuU25.

Utskottets ställningstagande

En ny kamerabevakningslag trädde i kraft den 1 augusti 2018. Avsikten med den nya lagen var bl.a. att förbättra möjligheterna att använda kamerabevakning samtidigt som integritetsskyddet förstärktes. Som framgår ovan har det därefter införts vissa möjligheter till ett enklare förfarande. Utskottet är mot denna bakgrund inte berett att ta något initiativ till att ytterligare förstärka möjligheterna till kamerabevakning i enlighet med vad som anförs i motionerna 2021/22:2248 (M) yrkande 5, 2021/22:2556 (SD) yrkande 19, 2021/22:2992 (SD) yrkande 1 och 2021/22:4034 (M) yrkande 5. Motionsyrkandena avstyrks.

Däremot anser utskottet att det finns anledning att se över möjligheterna till kamerabevakning inom hälso- och sjukvården. När kriminella hotar vårdpersonal och andra personer i deras yrkesutövning är detta indirekt ett hot mot hela samhällssystemets förmåga att fungera. Detta är helt oacceptabelt. Det allmänna bär i dessa fall också ett ansvar som arbetsgivare och ett ansvar för att säkerställa att människor även framöver vill arbeta i offentlig tjänst. Problemen med att kriminella exempelvis tränger sig in och hotar personal och patienter på sjukhus och vårdinrättningar måste adresseras. Regeringen bör därför göra en översyn av lagstiftningen för att förenkla för sjukhusen att, med bibehållet högt integritetsskydd för patienter och personal, sätta upp kameror med inspelningsmöjlighet för ökad trygghet och brottsbekämpning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2021/22:2556 (SD) yrkande 18 och 2021/22:3579 (C) yrkande 71 samt tillstyrker delvis motion 2021/22:1446 (M) yrkande 1. Utskottet finner emellertid inte skäl att ställa sig bakom förslaget i motion 2021/22:3965 (L) yrkande 66 om kamerabevakning utanför skolor och sjukvårdsinrättningar. Motionsyrkandet avstyrks därmed. Utskottet är inte heller berett att ställa sig bakom ett tillkännagivande om att rektor ska ha rätt att besluta om kamerabevakning i skolan och på skolgården. Även motion 2021/22:407 (SD) yrkande 4 avstyrks därför.

Kamerabevakning är vidare ett effektivt verktyg för att öka tryggheten och säkra bevisning om brott som begås på öppen gata. Bevakningen kan även

fungera som avskräckande medel. Utskottet anser därför alltjämt att möjligheterna för kommuner och regioner att bedriva kamerabevakning på allmänna platser och andra platser dit allmänheten har tillträde bör förstärkas. Kommuner och regioner bör därför få samma generella befogenheter som polisen att utan tillstånd sätta upp kameror på allmän plats, om trygghetsproblem på platsen gör det befogat. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därmed motionerna 2021/22:1497 (M), 2021/22:3965 (L) yrkande 67, 2021/22:3974 (L) yrkande 24 och 2021/22:4032 (M) yrkande 36 i denna del.

Utskottet har tidigare behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om att polisen ska ges tillgång till befintliga övervakningskameror, t.ex. kameror för trängselskatt. Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att det inte finns skäl att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande och är inte heller berett att ta något initiativ till att införa ett kvalitetskrav för kamerabevakning. Därmed avstyrker utskottet motionerna 2021/22:278 (SD) yrkande 3, 2021/22:2556 (SD) yrkande 17, 2021/22:3781 (M) yrkande 25 i denna del och 2021/22:4190 (KD) yrkande 40.

När det gäller lagringstiden för de uppgifter som Tullverket samlar in konstaterar utskottet att Utredningen om effektivare polisiära åtgärder i gränsnära områden föreslår att vissa uppgifter som har samlats in genom kamerabevakning i ett gränsnära område ska få behandlas i sex månader efter det att de samlades in. Utskottet anser att beredningen av utredningens förslag inte bör föregripas och avstyrker därför motion 2021/22:2510 (SD) yrkande 3.

Utskottet noterar att kamerabevakningslagen inte omfattar handhållna kameror eller liknande utrustning och inte heller kameror som på annat sätt är kroppsburna, t.ex. en kamera som är fäst i en persons kläder, och finner inte skäl att ställa sig bakom förslagen i motionerna 2021/22:2968 (SD) yrkande 17, 2021/22:2992 (SD) yrkande 2 och 2021/22:3001 (SD) om möjligheterna att använda kamera i tjänsten. Motionsyrkandena avstyrks.

Utskottet anser inte att det har framkommit något som ger anledning för riksdagen att ta initiativ till en sådan utvärdering av kamerabevakningslagen som efterfrågas i motionerna 2021/22:2159 (S) yrkande 1 och 2021/22:3650 (C) yrkande 44. Motionsyrkandena avstyrks.

Hemliga tvångsmedel

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att knyta tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation till en person, om platskrav vid hemlig data-avläsning och om datalagring. Detta ska riksdagen tillkännage för regeringen.

Riksdagen avslår övriga motionsyrkanden om bl.a. utökad användning av hemliga tvångsmedel.

Jämför reservation 9 (SD), 10 (V), 11 (M, SD, KD), 12 (L), 13 (SD), 14 (M, KD), 15 (M, KD), 16 (M, KD), 17 (SD), 18 (V), 19 (L), 20 (M, SD, KD), 21 (S, V), 22 (M, SD, KD), 23 (SD), 24 (KD), 25 (SD) och 26 (C, V).

Motionerna

Översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel

I kommittémotion 2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5 efterfrågas en översyn och modernisering av reglerna om hemliga tvångsmedel.

Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) anför i kommittémotion 2021/22:462 yrkande 1 att regeringen bör ge Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel (dir. 2020:104) ett förändrat uppdrag så att det tydligt framgår att utredaren ska ta ställning till hur skyddet för den personliga integriteten ska stärkas. I yrkande 2 anføres att regeringen bör ge utredningen ett tilläggsdirektiv om att göra en bred översyn av användningen av hemliga tvångsmedel och deras konsekvenser för skyddet för den personliga integriteten.

Utökad användning av hemliga tvångsmedel m.m.

Johan Forssell m.fl. (M) begär i kommittémotion 2021/22:3783 yrkande 5 att hemlig rumsavlyssning ska vara möjlig vid grova brott med koppling till terrorism. I yrkande 8 begärs ett tillkännagivande om att nivån bör sänkas för när hemliga tvångsmedel får användas enligt lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott.

I kommittémotion 2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 4 begärs att restriktionerna för polisens användning av hemliga tvångsmedel ska lättas så att dessa ska kunna användas vid brottslighet med ett lägre straffvärde än vad som är fallet i dag. I samma motion yrkande 6 anføres att hemliga tvångsmedel bör kunna knytas till en person i stället för ett telefonnummer, en viss plats eller liknande. I yrkande 8 begärs att ljudupptagning ska tillåtas vid

hemlig kameraövervakning. Motionärerna anför vidare i yrkande 14 att regeringen bör utreda om preventiva tvångsmedel ska kunna användas även för normalgraden av brott mot lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall och lagen (2010:299) om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet.

Andreas Carlson m.fl. (KD) anser i kommittémotion 2021/22:4184 yrkande 26 att möjligheterna till underrättelseverksamhet mot misstänkt bidragsbrottslighet bör utvidgas. Enligt motionärerna bör inhämtningslagen därför kunna användas vid grov bidragsbrottslighet.

Andreas Carlson m.fl. (KD) anför i kommittémotion 2021/22:4190 yrkande 39 att polisen bör få möjlighet att spana på vissa personer via dold kameraövervakning på distans. Ett tillkännagivande om kamerabevakning begärs också i kommittémotion 2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 42. I samma motion yrkande 47 anføres att beslut om hemlig avlyssning eller annan övervakning bör knytas till en person i stället för ett telefonnummer, en adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning.

I kommittémotion 2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 51 föreslås utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel vid allvarlig brottslighet. I samma motion yrkande 52 anføres att beslut om hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation bör knytas till en person och inte till ett telefonnummer, en adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning. I yrkande 54 anføres att det bör utredas om åklagare ska få möjlighet att interimistiskt fatta beslut om hemlig rumsavlyssning i synnerligen brådskande fall.

Avlyssning och övervakning av gängmedlemmar m.m.

Ulf Kristersson m.fl. (M) föreslår i partimotion 2021/22:4031 yrkande 5 att polisen ska få kraftigt förstärkta möjligheter att avlyssna och övervaka gängmedlemmar. Ett liknande yrkande finns i motion 2021/22:1879 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M).

I kommittémotion 2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 15 anges att preventiva tvångsmedel bör kunna användas mot personer som deltar i organiserad kriminalitet. Ett liknande yrkande finns i motion 2021/22:2997 av Markus Wiechel (SD) yrkande 4.

I kommittémotion 2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 27 anføres att Sverige behöver införa preventiva tvångsmedel mot aktiva gängmedlemmar som inte är misstänkta för något brott.

Hemlig dataavläsning

Johan Forssell m.fl. (M) efterfrågar i kommittémotion 2021/22:3783 yrkande 7 en utredning om det s.k. platskravet vid hemlig dataavläsning. Tvångsmedlet bör enligt motionärerna knytas till en person i stället för en plats.

Adam Martinen m.fl. (SD) anser i kommittémotion 2021/22:2556 yrkande 9 att det finns starka skäl att på nytt utreda frågan om platskrav vid hemlig dataavläsning. I samma motion yrkande 10 anförs att förbudet mot hemlig dataavläsning som avser ett avläsningsbart informationssystem som används av präster inom trossamfund eller av dem som har motsvarande ställning inom sådana samfund i verksamhet för bikt eller enskild själavård bör tas bort. I yrkande 11 anförs att det bör utredas om en åtgärd bör vara av synnerlig vikt eller av särskild vikt för att hemlig dataavläsning ska få användas. I yrkande 12 anförs att det genom lagstiftning bör klargöras hur territorialitetsprincipen ska tillämpas vid exekutiv jurisdiktion i förhållande till elektroniskt lagrade uppgifter.

I kommittémotion 2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 48 föreslås att hemlig dataavläsning ska få beviljas om åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka sådan brottslig verksamhet som anges i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet. I samma motion yrkande 49 begärs en utredning om det s.k. platskravet vid hemlig dataavläsning. I yrkande 50 anförs att bestämmelserna om tillträdestillstånd i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning bör ändras. Motionärerna anser bl.a. att ett beslut om tillträdestillstånd bör kunna fattas av åklagare.

I kommittémotion 2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 53 anförs att ett beslut om hemlig dataavläsning som gäller kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter bör kunna knytas till en person.

Datalagring

I kommittémotion 2021/22:3783 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 6 begärs att regeringen skyndsamt ska tillsätta en utredning med uppdrag att föreslå utökade möjligheter till datalagring med koppling till nationell säkerhet.

Bakgrund

Hemliga tvångsmedel enligt rättegångsbalken

Bestämmelser om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning som tvångsmedel vid utredning av brott finns i 27 kap. rättegångsbalken (RB).

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation innebär att meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet (27 kap. 18 § RB). Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation kan avse såväl fast telefoni som mobiltelefoni och ip-telefoni. Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får användas vid en förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller för vissa

särskilt angivna brott, bl.a. sabotage och spioneri. Detsamma gäller försök, förberedelse eller stämpling till brott av angett slag, om en sådan gärning är belagd med straff. Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får också användas vid en förundersökning om ett annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde skulle överstiga fängelse i två år. En förutsättning för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation är att någon är skäligen misstänkt för brottet. Åtgärden ska vidare vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § RB).

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område eller om i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits (27 kap. 19 § RB). Genom hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får även sådana meddelanden hindras från att nå fram. Tvångsmedlet ger inte tillgång till innehållet i utväxlade meddelanden. Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får användas vid en förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader eller för vissa särskilt angivna brott, bl.a. dataintrång, barnpornografibrott som inte är att anse som ringa, narkotikabrott och narkotikasmuggling. Detsamma gäller försök, förberedelse eller stämpling till brott av angett slag, om en sådan gärning är belagd med straff. Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får användas när någon är skäligen misstänkt för brottet eller, med vissa begränsningar, för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet. Åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § RB).

Hemlig avlyssning och hemlig övervakning får avse ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som under den tid som tillståndet avser innehas eller har innehaft av den misstänkte eller annars kan antas ha använts eller komma att användas av honom eller henne. Tvångsmedlen får också avse ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte under den tid som tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta (27 kap. 20 § RB).

Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda tv-kameror, andra optisk-elektroniska instrument eller därmed jämförbara utrustningar används för optisk personövervakning vid förundersökning i brottmål, utan att det lämnas upplysning om övervakningen (27 kap. 20 a § RB). Ljudinspelning är inte tillåten vid en sådan övervakning. Förutsättningarna för hemlig kameraövervakning är i huvudsak desamma som för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Övervakningen får endast omfatta en plats där den misstänkte kan antas komma att uppehålla sig. Övervakningen får även omfatta den plats där ett brott har begåtts eller en nära omgivning till denna plats för att fastställa vem som skäligen kan misstänkas för brottet om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 c § RB).

Hemlig rumsavlyssning innebär att avlyssning eller upptagning görs i hemlighet med ett tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud och som avser tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträden eller andra sammankomster som allmänheten inte har tillträde till (27 kap. 20 d § RB). Hemlig rumsavlyssning får användas vid en förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år. Tvångsmedlet får vidare användas för spioneri eller för brott som avses i 26 § lagen (2018:558) om företagshemligheter, om det finns anledning att anta att gärningen har begåtts på uppdrag av eller har understötts av en främmande makt eller av någon som har agerat för en främmande makts räkning och det kan antas att brottet inte leder till endast böter. Även vid utredning av försök, förberedelse eller stämpling till nu angivna brott får hemlig rumsavlyssning användas. Hemlig rumsavlyssning får också användas vid en förundersökning om vissa särskilt angivna brott, t.ex. människohandel och våldtäkt, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde skulle överstiga fängelse i fyra år. Även för försök, förberedelse eller stämpling till sådana särskilt angivna brott får tillstånd ges om gärningen är belagd med straff och det kan antas att gärningens straffvärde överstiger fängelse i fyra år (27 kap. 20 d § RB). En förutsättning för hemlig rumsavlyssning är att någon är skäligen misstänkt för brottet. Åtgärden ska vidare vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 e § RB). Avlyssningen får avse endast en plats där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig. Avser åtgärden någon annan stadigvarande bostad än den misstänktes får tvångsmedlet användas endast om det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig där.

För all användning av tvångsmedel gäller tre allmänna principer: ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen. Ändamålsprincipen innebär att en myndighets befogenhet att använda ett tvångsmedel ska vara bunden till det ändamål för vilket tvångsmedlet har beslutats. Behovsprincipen innebär att en myndighet får använda ett tvångsmedel bara när det finns ett påtagligt behov av det och en mindre ingripande åtgärd inte är tillräcklig. Proportionalitetsprincipen, som är lagfäst i bl.a. 27 kap. 1 § tredje stycket RB, innebär att ett tvångsmedel får användas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse.

Hemlig dataavläsning

Den 1 april 2020 trädde lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning i kraft (prop. 2019/20:64, bet. 2019/20:JuU19, rskr. 2019/20:170). Hemlig dataavläsning innebär att uppgifter, som är avsedda för automatiserad behandling, i hemlighet och med ett tekniskt hjälpmedel läses av eller tas upp i ett avläsningsbart informationssystem (1 § första stycket). Hemlig dataavläsning kan ge tillgång till flera olika slags uppgifter, vilka preciseras närmare i lagen om hemlig

dataavläsning (1 § andra stycket och 2 §). Det är fråga om kommunikationsavlyssningsuppgifter, kommunikationsövervakningsuppgifter, platsuppgifter, kameraövervakningsuppgifter och rumsavlyssningsuppgifter samt uppgifter som finns lagrade i ett avläsningsbart informationssystem och uppgifter som visar hur ett avläsningsbart informationssystem används. Regelverket skiljer sig åt i vissa delar beroende på vilken uppgiftstyp som omfattas av tillståndet.

Hemlig dataavläsning får användas vid en förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, vissa samhällsfarliga brott eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott om en sådan gärning är belagd med straff. Hemlig dataavläsning får även användas vid förundersökning för annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i två år. När hemlig dataavläsning avser rumsavlyssningsuppgifter är dock kravet detsamma som vid hemlig rumsavlyssning, dvs. att tillstånd endast får ges vid misstanke om sådan brottslighet som avses i 27 kap. 20 d § andra stycket RB (se ovan).

En förutsättning för att hemlig dataavläsning ska få användas är att någon är skäligen misstänkt för brottet. Åtgärden ska vidare vara av synnerlig vikt för utredningen (4 § lagen om hemlig dataavläsning). Om hemlig dataavläsning avser kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter får åtgärden endast användas på en plats där det kan antas respektive finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig.

Lagen om hemlig dataavläsning är tidsbegränsad och ska upphöra att gälla vid utgången av mars 2025. Regeringen anför i förarbetena till lagen att nya tvångsmedel ger upphov till risker för otillbörliga integritetsintrång och att ett fördjupat underlag därför kan behövas inför ett ställningstagande till om lagen bör permanentas. Vid en framtida utvärdering och beredning ska nyttan, behovet och proportionaliteten av hemlig dataavläsning återigen analyseras och bedömas (prop. 2019/20:64 s. 100 f.).

Territorialitetsprincipen vid hemlig dataavläsning

Rätten för en stat att vidta åtgärder och verkställa beslut som har fattats inom ramen för lagstiftning och rättskipning kallas exekutiv jurisdiktion. Utgångspunkten i folkrätten är att det råder ett förbud för stater att vidta verkställighetsåtgärder inom andra staters territorier, t.ex. att använda hemliga tvångsmedel där. Detta baseras på den s.k. territorialitetsprincipen som är en grundläggande folkrättslig princip om staters suveränitet.

Elektroniskt lagrade uppgifter kan finnas i flera stater samtidigt eller ständigt förflyttas mellan stater. I många fall är det inte ens för den som tillhandahåller tjänsten möjligt att klargöra var uppgifterna finns i varje givet ögonblick. När detta trots allt är möjligt kan förhållandena ändras på bråkdelen av en sekund. I Sverige har territorialitetsprincipen traditionellt sett tolkats så att svenska brottsbekämpande myndigheter saknar jurisdiktion om uppgifter

lagras elektroniskt på annan plats än i Sverige eller om det är okänt var uppgifterna lagras.

Utredningen om hemlig dataavläsning anser i betänkandet Hemlig dataavläsning – ett viktigt verktyg i kampen mot allvarlig brottslighet (SOU 2017:89) att det finns skäl att ändra tolkningen av territorialitetsprincipen. Utredningen lämnar dock inte något lagförslag utan bedömer att frågan i stället bör lösas i rättspraxis. Sverige bör enligt utredningen också aktivt arbeta för att få till stånd internationella överenskommelser i aktuella frågor. Ett första steg bör enligt utredningen vara att ratificera it-brottskonventionen för att få delta i de samtal och diskussioner som förs på området i Europarådet.

Regeringen konstaterar i proposition 2019/20:64 Hemlig dataavläsning att frågan om hur man ska hantera åtkomst av uppgifter som lagras utanför den egna jurisdiktionen eller när det inte är känt var uppgifterna lagras har diskuterats inom EU. Anledningen till att frågan diskuteras internationellt är den ökade globaliseringen och att frågan inte anses kunna lösas av enskilda stater var för sig. Regeringen bedömer att frågan om hur territorialitetsprincipen vid exekutiv jurisdiktion bör tolkas bäst tas om hand inom ramen för det internationella samarbetet eller på annat lämpligt sätt. Regeringen gör sammanfattningsvis bedömningen att frågan om huruvida den svenska tolkningen av territorialitetsprincipen vid exekutiv jurisdiktion i förhållande till elektroniskt lagrade uppgifter bör ändras inte kan tas om hand inom ramen för det aktuella lagstiftningsärendet.

Regeringen föreslår i proposition 2020/21:72 att Sverige ska tillträda Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet och dess tilläggsprotokoll. Konventionens huvudsakliga syfte är att harmonisera konventionsstaternas nationella lagstiftningar som rör it-relaterad brottslighet och att förenkla det internationella samarbetet i dessa frågor. Riksdagen biföll propositionen den 24 mars 2021 (rskr. 2020/21:234).

I direktiven till 2021 års datalagringsutredning uttalar regeringen att det finns skäl att se över förutsättningarna, inklusive de folkrättsliga aspekterna, för att införa en särskild lagreglering för territorialitetsprincipen vid exekutiv jurisdiktion i förhållande till elektronisk information som finns utanför Sverige (se vidare nedan).

Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (preventivlagen) ger myndigheterna en möjlighet att använda hemliga tvångsmedel för att förhindra brott, s.k. preventiva tvångsmedel. Tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning får enligt 1 § första stycket ges om det med hänsyn till omständigheterna finns en påtaglig risk för att en person kommer att utöva brottslig verksamhet som innefattar bl.a. sabotage, spioneri, terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, grovt brott enligt 3 § andra stycket lagen om straff för finansiering av särskilt

allvarlig brottslighet i vissa fall (finansieringslagen) eller grovt brott enligt 6 § lagen om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet (rekryteringslagen). Tillstånd får också ges om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas sådan brottslig verksamhet och det kan befaras att en person som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja denna verksamhet (1 § andra stycket). Tillstånd till hemlig dataavläsning får ges under samma förutsättningar, förutom när det gäller rumsavlyssningsuppgifter (7 § fjärde stycket lagen om hemlig dataavläsning).

Tvångsmedlet får användas endast om det är av synnerlig vikt för att förhindra sådan brottslig verksamhet som lagen omfattar (5 §). Dessutom måste skälen för åtgärden uppväga det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för personen som tvångsmedlet avser eller för något annat motstående intresse.

Inhämtning av elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet

Enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtningslagen) får Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket i sin underrättelseverksamhet i hemlighet hämta in uppgifter om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område eller uppgifter om inom vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits. Inhämtningen får endast göras från den som enligt lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation tillhandahåller ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst (1 §).

Uppgifter får hämtas in om omständigheterna är sådana att åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar bl.a. brott som har minst två års fängelse som minimistraff eller vissa samhällsfarliga brott, om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som åtgärden riktar sig mot eller för något annat motstående intresse (2 §).

Genom lagen om hemlig dataavläsning finns möjlighet att, på samma sätt som följer av inhämtningslagen, hämta in kommunikationsövervakningsuppgifter och platsuppgifter om åtgärden är av synnerlig vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka sådan brottslig verksamhet som anges i 2 § inhämtningslagen. I dessa fall får dock inte meddelanden hindras från att nå fram, och om tillståndet avser kommunikationsövervakningsuppgifter får tillståndet endast avse förfluten tid.

Förbud mot avlyssning i vissa fall

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får inte avse telefonsamtal eller andra meddelanden där någon som yttrar sig, på grund av bestämmelserna om frågeförbud (36 kap. 5 § andra–sjätte styckena RB), inte skulle ha kunnat höras som vittne om det som har sagts eller på annat sätt kommit fram. Om det under avlyssningen kommer fram att det är fråga om ett sådant samtal eller meddelande ska avlyssningen omedelbart avbrytas. Hemlig rumsavlyssning får inte avse samtal eller annat tal där någon sådan person talar. Om det under rumsavlyssningen kommer fram att det är fråga om ett sådant samtal eller tal, ska avlyssningen omedelbart avbrytas. Upptagningar och uppteckningar ska omedelbart förstöras i de delar som omfattas av förbudet (27 kap. 22 § RB). Detsamma gäller för hemlig dataavläsning om det är fråga om kommunikationsavlyssnings- eller rumsavlyssningsuppgifter. Hemlig rumsavlyssning får inte heller avse vissa i lagen särskilt angivna platser som används för verksamhet som omfattas av sekretess, t.ex. verksamhet som bedrivs av advokater, läkare, psykologer och präster inom trossamfund (27 kap. 20 e § tredje stycket RB). Slutligen får hemlig dataavläsning inte avse ett avläsningsbart informationssystem som stadigvarande används eller är särskilt avsett att användas av personer som genom sitt yrke har sådan tystnadsplikt som följer av 36 kap. 5 § RB (11 § lagen om hemlig dataavläsning).

Frågan om att knyta tillstånd till hemliga tvångsmedel till en person

Tillstånd till hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning måste enligt dagens regler alltid knytas till en viss plats. Frågan om anknytning mellan person och tvångsmedel har varit föremål för överväganden i flera tidigare lagstiftningsarbeten (se t.ex. prop. 1994/95:227 s. 20–22, prop. 1995/96:85 s. 30–32 och prop. 2013/14:237 s. 96–97). I det lagstiftningsärende som föregick lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning övervägde regeringen om tillståndet skulle knytas till en plats eller en person. Regeringen bedömde då att det skulle medföra svårigheter att tillämpa ändamåls-, behovs- och proportionalitetsprinciperna om tillståndet skulle knytas till en person (prop. 1995/96:85 s. 30). I propositionen Hemlig dataavläsning har regeringen återigen gjort samma principiella bedömning om hemlig dataavläsning och föreslagit att en verkställighet genom hemlig dataavläsning också ska vara underkastad ett platskrav (prop. 2019/20:64 s. 118–120). Detta ställningstagande ligger även i linje med den slutsats som dras i propositionen Ett förenklat förfarande vid vissa beslut om hemlig avlyssning, nämligen att det inte finns tillräckliga skäl att knyta tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation till en person. Skälen till detta är bl.a. att det är viktigt att domstolen i sin proportionalitetsprövning kan ta ställning till den konkreta avlyssnings- eller övervakningsåtgärd som ska utföras (prop. 2019/20:145 s. 14). I propositionen föreslår regeringen att ett förenklat förfarande ska införas vid vissa beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Förslaget innebär

att ytterligare tillstånd till hemlig avlyssning ska kunna ges utan att rätten måste hålla ett sammanträde i frågan. Lagändringen trädde i kraft den 1 augusti 2020 (bet. 2019/20:JuU21, rskr. 2019/20:303).

Frågan om tillstånd till hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning bör kunna knytas till en person utreds nu av Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel (se vidare nedan).

Interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning

Åklagare har möjlighet att under en förundersökning fatta interimistiska beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning (27 kap. 21 a § RB). Åklagare får emellertid fatta interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning endast om landet är i krig eller om liknande extraordinära omständigheter råder (2 och 28 §§ lagen [1988:97] om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.). Frågan om att låta åklagare fatta interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning även i fredstid har tidigare övervägts i propositionen Hemliga tvångsmedel mot allvarliga brott (prop. 2013/14:237). Regeringen gjorde då bedömningen att det inte skulle införas någon sådan möjlighet, med hänsyn till att hemlig rumsavlyssning typiskt sett är det tvångsmedel som leder till det största intrånget i enskildas personliga integritet och att särskild försiktighet därför är motiverad (s. 142). Frågan utreds nu av Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel (se vidare nedan).

Datalagring

I februari 2017 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. se över bestämmelserna om skyldigheten att lagra uppgifter om elektronisk kommunikation som gäller för leverantörer av allmänna kommunikationsnät och allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster, samt de brottsbekämpande myndigheternas tillgång till sådana uppgifter. Syftet var att anpassa det svenska regelverket till EU-rätten så som den uttolkats av EU-domstolen i förhandsavgörandet den 21 december 2016 i de förenade målen C-203/15 och C-698/15, den s.k. Tele 2-domen. Utredningen, som tog namnet Utredningen om datalagring och EU-rätten, överlämnade i oktober 2017 delbetänkandet Datalagring – brottsbekämpning och integritet (SOU 2017:75). Utredningens förslag behandlas i propositionen Datalagring vid brottsbekämpning – anpassningar till EU-rätten (prop. 2018/19:86).

Enligt EU-domstolens ovannämnda avgörande var den svenska datalagringen alltför omfattande och inte förenlig med EU-rättens krav. I propositionen föreslår regeringen därför anpassningar av regleringen om lagring och tillgång till uppgifter om elektronisk kommunikation i brottsbekämpande syfte, s.k. datalagring, som syftar till att göra reglerna förenliga med EU-rätten på området. Regeringen bedömer att lagringens omfattning bör minskas och föreslår att lagringstiderna differentieras. Lagringen ska inte längre få ske

utanför EU. Dessutom ska det krävas beslut av åklagare för att de brottsbekämpande myndigheterna ska få hämta in uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet.

Regeringens proposition behandlades i betänkande 2018/19:JuU27. Utskottet föreslog att riksdagen skulle anta regeringens förslag om datalagring vid brottsbekämpning. Med anledning av motionsyrkanden föreslog utskottet även ett tillkännagivande till regeringen om en mer omfattande lagringskyldighet. Utskottet anförde i den delen bl.a. följande (s. 16 f.):

Utskottet har flera gånger tidigare uttalat att hemliga tvångsmedel, bl.a. inhämtning av lagrade uppgifter om elektronisk kommunikation, fyller en mycket viktig funktion i de brottsbekämpande myndigheternas arbete och att de innebär en reell nytta (se t.ex. bet. 2018/19:JuU9). EU-domstolens uttalanden i den s.k. Tele2-domen har lett till att många teleoperatörer inte lagrar uppgifter i samma utsträckning som tidigare, med kännbara konsekvenser för myndigheternas förmåga att förhindra, utreda och lagföra brott. Det är därför angeläget att så snart som möjligt få en lagstiftning om datalagring som är förenlig med EU-rätten på plats, och som teleoperatörerna måste följa. Utskottet ser således positivt på att regeringen nu har överlämnat ett förslag på en sådan lagstiftning.

Utskottet delar regeringens bedömning att det är nödvändigt att anpassa de svenska reglerna om datalagring för att dessa ska vara förenliga med EU-rätten. Det är, som regeringen anför, av flera skäl uteslutet att helt upphäva operatörernas lagringsskyldighet. Vid varje annan anpassning måste en proportionalitetsbedömning göras, och de brottsbekämpande myndigheternas behov av effektiva verktyg i sitt arbete vägas mot det grundlagsskyddade skyddet för medborgarnas personliga integritet, i enlighet med EU-domstolens uttalanden i Tele2-domen. Regeringens förslag är ett steg i rätt riktning, men enligt utskottet lider förslaget i detta hänseende av vissa brister.

För det första är det en tydlig brist att regeringen inte föreslår en mer långtgående skyldighet att lagra uppgifter med koppling till nationell säkerhet, dvs. när det gäller Säkerhetspolisens verksamhet. I Tele2-domen öppnas det för mer tillåtande nationella regler på detta område. Att inte föreslå särskilda regler för lagring av uppgifter med koppling till nationell säkerhet är en felbedömning som riskerar att få allvarliga konsekvenser. Enligt utskottet är det faktum att rättsläget inte är helt klarlagt inte ett hinder för att få en svensk lagstiftning på plats. Att som regeringen hänvisa till pågående mål i EU-domstolen är att inta en alltför defensiv hållning med hänsyn till att det handlar om Sveriges förmåga att förebygga och avvärja terrorism. Det bör framhållas att också Säkerhetspolisen, Försvarsmakten och Försvarets radioanstalt i sina remissvar angett att de anser att en mer omfattande lagringsskyldighet än vad Utredningen om datalagring och EU-rätten har föreslagit skulle vara förenlig med EU-rätten, särskilt på området nationell säkerhet.

Vidare anser utskottet att den föreslagna lagstiftningen rent generell är för snäv mot bakgrund av datalagringens stora betydelse för att upptäcka, förhindra, bekämpa, utreda och lagföra brott. Till exempel är de lagringstider som regeringen föreslår snävt tilltagna. Här kan nämnas att remissinstanserna Åklagarmyndigheten och Tullverket särskilt har poängterat att varje förkortning av lagringstiden innebär en motsvarande försämring för brottsbekämpningen. Dessutom är bl.a. fast telefoni undantagen från datalagringsskyldigheten, vilket också riskerar att leda till negativa konsekvenser.

Mot bakgrund av det anförda bör frågan om datalagrings skyldighetens omfattning genomgå en ny översyn med målet att datalagringen ska utökas. Det svenska regelverket ska vara så långtgående som EU-rätten tillåter. Riksdagen bör därför tillkännage för regeringen att den skyndsamt ska återkomma med ett förslag som dels innebär en mer omfattande skyldighet att lagra uppgifter med koppling till nationell säkerhet, dels innebär en mer omfattande lagrings skyldighet generellt.

Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2018/19:296). Lagändringarna trädde i kraft den 1 oktober 2019.

I regeringens skrivelse 2020/21:75, som överlämnades till riksdagen den 11 mars 2021, anges bl.a. följande om riksdagens tillkännagivande om en mer omfattande lagrings skyldighet (s. 83):

I oktober 2020 meddelade EU-domstolen domar i mål om lagring av och tillgång till elektronisk kommunikation till skydd för nationell säkerhet, försvar, allmän säkerhet och effektiv brottsbekämpning (mål C-623/17 och förenade målen C-511/18, C-512/18 och C-520/18). Sverige hade, tillsammans med en rad andra medlemsstater, yttrat sig i målen och argumenterat för att utrymmet för datalagring bör kunna utvidgas i förhållande till den s.k. Tele2- domen (förenade målen C-203/15 och C-698/15) samt att nationell säkerhet och försvar är frågor som faller utanför EU-rättens tillämpningsområde. EU-domstolen upprepade sina ställningstaganden från Tele2- domen, dvs. att en generell och odifferentierad lagring av samtliga trafikuppgifter och lokaliseringssuppgifter om alla abonnenter och registrerade användare avseende samtliga elektroniska kommunikationsmedel inte var förenlig med EU-rätten (bl.a. p. 141 i förenade målen C-511/18 och C 512/18). Samtidigt gav domstolen exempel på när denna huvudregel bör kunna frångås och under vilka förutsättningar som det kan ske. Domstolen konstaterade även att direktivet 2002/58 om dataskydd i elektroniska kommunikationer är tillämpligt också när det gäller lagring av eller tillgång till uppgifter i elektroniska kommunikationer som syftar till att skydda den nationella säkerheten. Frågan bereds bl.a. genom att domarna analyseras inom Regeringskansliet. Det förs också diskussioner om hur arbetet med datalagring ska fortskrida på EU-nivå och kommissionen har i strategiska inriktningar angett att den överväger olika alternativ i datalagringsfrågan i ljuset av domarna och den pågående diskussionen. Punkten är inte slutbehandlad.

Frågor om datalagring utreds nu av 2021 års datalagringsutredning (se vidare nedan).

Pågående arbete

Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel

Regeringen gav den 14 oktober 2020 en särskild utredare i uppdrag att se över delar av regleringen om hemliga tvångsmedel (dir. 2020:104). Syftet är att ta ställning till hur hemliga tvångsmedel ska kunna användas i större utsträckning för att bekämpa allvarlig brottslighet. Utredaren ska enligt direktiven noga väga behovet av en effektiv brottsbekämpning mot den enskildes rätt till skydd för sin personliga integritet. En sådan avvägning ska göras för varje förslag för

sig och även när det gäller förslagen sammantaget. Förslagen ska även uppfylla högt ställda krav på rättssäkerhet. Utredaren ska bl.a. ta ställning till

- om det bör införas en möjlighet att använda hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning vid misstanke om flera brott vars samlade straffvärde kan antas överstiga ett visst straff
- i vilka situationer och vid vilka straffvärden en sådan möjlighet bör kunna tillämpas
- om straffvärdeventilen i fråga om hemlig rumsavlyssning bör få tillämpas oavsett brott
- om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation bör få användas vid fler brott, t.ex. utpressning, övergrepp i rättsak, mened och skyddande av brottsling
- i vilka situationer hemlig övervakning av elektronisk kommunikation bör få användas för att lokalisera skäligen misstänkta
- om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation bör få användas för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet och i så fall i vilka situationer tvångsmedlet bör få användas samt vem åtgärden bör få riktas mot
- om tillstånd till hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning bör kunna knytas till en person
- om åklagare bör få möjlighet att fatta interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning inklusive tillträde för att installera utrustningen
- om den verkställande myndigheten bör kunna få tillstånd att i hemlighet skaffa sig tillträde till och installera tekniska hjälpmedel på en plats som annars skyddas mot intrång för att verkställa ett beslut om enbart hemlig kameraövervakning
- om åklagare bör få möjlighet att interimistiskt besluta om sådant tillträde
- om en straffvärdeventil bör införas i inhämtningslagen
- om skyddet för den personliga integriteten bör stärkas.

Utredaren ska enligt direktiven säkerställa att en välfungerande systematik i regelverket om hemliga tvångsmedel upprätthålls. Det innebär att utredaren även ska bedöma behovet av följdändringar i bl.a. inhämtningslagen, preventivlagen och lagen om hemlig dataavläsning. När det finns behov av det ska utredaren lämna förslag på författningsändringar. Utredaren har enligt direktiven även möjlighet att ta upp andra frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas under förutsättning att uppdraget ändå kan redovisas i tid.

Uppdraget ska redovisas senast den 14 april 2022.

Utredningen om preventiva tvångsmedel för att förhindra allvarlig brottslighet

Regeringen gav den 2 november 2021 en särskild utredare i uppdrag att överväga flera frågor kopplade till möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel i preventivt syfte utanför en förundersökning (dir. 2021:102). Utredaren ska bl.a.

- överväga i vilken utsträckning det ska införas utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel för att förhindra allvarlig brottslighet som förekommer inom ramen för kriminella nätverk och lämna författningsförslag
- ta ställning till vilket tillämpningsområde och vilka kvalifikationskrav som ska gälla, hur beslutsordningen bör se ut, hur efterhandskontroll och övrig tillsyn bör fungera, hur underrättelseskyldighet till enskilda bör utformas och hur användningen av material från hemliga tvångsmedel bör regleras
- analysera hur den föreslagna ordningen förhåller sig till gällande offentlighets- och sekretesslagstiftning och ta ställning till om det finns ett behov av att ändra sekretessreglerna och då särskilt reglerna om kollision mellan rätten till partsinsyn och sekretess
- ta ställning till om skyddet för privat- och familjelivet respektive den personliga integriteten bör stärkas och vid behov lämna sådana förslag.

Utredaren ska noga väga behovet av en effektiv brottsbekämpning mot den enskildes rätt till skydd för grundläggande fri- och rättigheter såsom den personliga integriteten. Förslagen ska uppfylla högt ställda krav på rätts-säkerhet.

Uppdraget skulle enligt direktivet redovisas senast den 2 februari 2023. Regeringen beslutade den 22 december 2021 att förkorta utredningstiden (dir. 2021:113). Uppdraget ska i stället redovisas den 14 oktober 2022.

2021 års datalagringsutredning

Regeringen gav den 5 augusti 2021 en särskild utredare i uppdrag att se över den lagstiftning som medför en skyldighet för tillhandahållare av elektroniska kommunikationstjänster att lagra uppgifter om elektronisk kommunikation för brottsbekämpande syften, samt vissa anknytande frågor om myndigheternas tillgång till sådana uppgifter (dir. 2021:58). Uppdraget syftar till att säkerställa att de brottsbekämpande myndigheternas tillgång till information förbättras och upprätthålls över tid i takt med teknikutvecklingen och förändrade kommunikationsvanor, samtidigt som respekten för mänskliga rättigheter säkerställs. Utredaren ska bl.a.

- analysera förutsättningarna för att leverantörer av s.k. OTT-tjänster (t.ex. Facetime, Facebook Messenger och Whatsapp) ska kunna omfattas av skyldigheten att lagra och ge tillgång till uppgifter om elektronisk kommunikation samt ta ställning till om en sådan skyldighet bör införas

- analysera och föreslå moderniseringar av regleringen när det gäller tjänsteleverantörers skyldighet att anpassa sin verksamhet så att hemliga tvångsmedel kan verkställas på ett effektivt sätt
- analysera och utvärdera nuvarande reglering om lagring av och tillgång till uppgifter om elektronisk kommunikation i förhållande till bl.a. ny praxis från EU-domstolen och ta ställning till om regelverket behöver förändras
- analysera vissa frågor om jurisdiktion, inklusive folkrättsliga överväganden, i förhållande till elektronisk information som finns eller kan finnas utanför Sverige och ta ställning till om det bör införas en särskild lagreglering för exekutiv jurisdiktion.

Uppdraget ska redovisas senast den 6 februari 2023.

Utredningen om rättssäkerhetsgarantier vid användningen av vissa hemliga tvångsmedel

Regeringen gav den 16 februari 2017 en särskild utredare i uppdrag att se över rättssäkerhetsgarantierna och mekanismerna som ska skydda den personliga integriteten när hemliga tvångsmedel för särskilt allvarlig brottslighet används. Utredningen om rättssäkerhetsgarantier vid användningen av vissa hemliga tvångsmedel (tidigare Utredningen om datalagring och EU-rätten) lämnade i augusti 2018 betänkandet Rättssäkerhetsgarantier och hemliga tvångsmedel (SOU 2018:61). I betänkandet konstateras att bestämmelserna om vilket slags brottslighet och vilken personkrets aktuella hemliga tvångsmedel får användas mot uppfyller de krav som regeringsformen och Europakonventionen ställer på precision och förutsebarhet, med ett undantag: Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation kan enligt bestämmelsens ordalydelse avse meddelanden mellan personer som varken är misstänkta eller kan ha upplysningar om brott. Utredningen föreslår därför att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation endast får avse meddelanden som den som åtgärden riktas mot deltar i.

Det finns begränsningar i hur de brottsbekämpande myndigheterna får använda överskottsinformation, dvs. uppgifter som kan användas för andra ändamål än det som legat till grund för tillståndet att använda hemliga tvångsmedel. Bestämmelserna om hur överskottsinformation får användas är av olika anledningar inte förenliga med kraven i Europakonventionen. De är otydliga och det är oklart om uttryckligt lagstöd finns för all avsedd användning. Vissa av begränsningarna kan dessutom leda till att Sverige inte kan uppfylla Europakonventionens krav på att förhindra och utreda brott som begås mot enskilda privatliv. Utredningen föreslår därför att bestämmelserna om överskottsinformation i rättegångsbalken och preventivlagen ändras. Utredningen föreslår också att överskottsinformation ska få användas i större utsträckning för att bekämpa brott samt att överskottsinformation inte ska få användas utan beslut från åklagare.

I både rättegångsbalken och preventivlagen regleras när upptagningar och uppteckningar ska förstöras. Utformningen av bestämmelsen i rättegångsbalken överensstämmer inte med hur den tillämpas. En tillämpning enligt ordalydelsen kan i det enskilda fallet innebära att en misstänkts rätt till en rättvis rättegång kränks. Utredningen föreslår därför att bestämmelsen ändras så att den stämmer bättre överens med hur den tillämpas och med rätten till en rättvis rättegång. Utredningens förslag medför att det blir tydligare när material från hemliga tvångsmedel ska bevaras och förstöras. Utredningen föreslår också att det införs en lagstadgad dokumentationsplikt när det gäller brottsbekämpande myndigheters åtgärder hänförliga till hemliga tvångs-åtgärder.

Betänkandet har varit ute på remiss och bereds inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågan om en översyn och modernisering av reglerna om hemliga tvångsmedel behandlades senast av utskottet våren 2021 i betänkande 2020/21:JuU25. Utskottet konstaterade att regeringen nyligen hade gett en särskild utredare i uppdrag att se över delar av regleringen om hemliga tvångsmedel och att motionsyrkandet därmed fick anses vara i huvudsak tillgodosett (s. 42). Motionsyrkandet avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289).

I samma betänkande behandlades och avstyrktes även motioner om utökad användning av hemliga tvångsmedel, avlyssning och övervakning av gängmedlemmar, ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning, dold kamera-bevakning på distans och preventiva tvångsmedel vid organiserad brottslighet m.m. Utskottet noterade att flera av förslagen i motionerna hade koppling till frågor som omfattas av utredningens direktiv, bl.a. frågor om för vilka brott och vid vilka straffvärden hemliga tvångsmedel ska få användas. Mot denna bakgrund var utskottet inte berett att ta något initiativ med anledning av motionerna (s. 42). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289).

Vidare föreslog utskottet i betänkande 2020/21:JuU25 fyra tillkännagivanden till regeringen med anledning av motionsyrkanden om hemliga tvångsmedel. Förslagen rörde i korthet följande frågor (s. 43 f.):

- interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning
- utökad användning av preventiva tvångsmedel
- att knyta tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation till en person
- platskrav vid hemlig dataavläsning.

Ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig mot förslagen. Reservanterna hänvisade bl.a. till pågående arbete på tvångsmedelsområdet (s. 108 f.). I frågan om att knyta tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation till en person anförde reservanterna bl.a. följande (s. 109):

Den 1 augusti 2020 trädde nya bestämmelser om ett förenklat förfarande vid vissa beslut om hemlig avlyssning i kraft. Vid beredningen av lagstiftningsärendet behandlade utskottet motioner om att knyta tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation till en person. Utskottet avstyrkte motionerna och uttalade bl.a. att den effektivitetsvinst som skulle kunna bli följden av en ordning där tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation knyts till en person i stället för till ett telefonnummer eller en annan adress eller till en viss elektronisk kommunikationsutrustning inte står i proportion till de rättssäkerhets- och integritets-skyddsförluster som skulle uppstå. Vi vidhåller denna uppfattning och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande som motionärerna föreslår.

I frågan om platskrav vid hemlig dataavläsning anförde reservanterna bl.a. följande (s. 109 f.):

En ny lag om hemlig dataavläsning trädde i kraft den 1 april 2020. Vid beredningen av propositionen om den nya lagen behandlade utskottet motionsyrkanden om platskrav vid avläsning eller upptagning av kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter. Utskottet konstaterade att regeringen i propositionen framhåller att platskravet är viktigt för att kunna bedöma det förväntade integritetsintrånget. Utskottet gjorde ingen annan bedömning än regeringen och avstyrkte motionerna. Som framgår ovan har Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel nu fått i uppdrag att utreda om ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning bör kunna knytas till en person i stället för en plats. Utredaren ska enligt direktiven även bedöma behovet av följdändringar i bl.a. lagen om hemlig dataavläsning. Mot denna bakgrund finns det enligt vår uppfattning inte skäl för riksdagen att nu ta något initiativ i frågan.

Riksdagen biföll reservationerna (rskr. 2020/21:289).

I betänkande 2020/21:JuU41 föreslog utskottet, med stöd av sin initiativrätt enligt 9 kap. 16 § riksdagsordningen, ett tillkännagivande till regeringen om ökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel i preventivt syfte. Ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig mot förslaget. Reservanterna hänvisade till pågående utredningsarbete och ansåg att det inte borde göras något tillkännagivande i denna fråga (s. 43). Riksdagen biföll reservationen (rskr. 2020/21:389).

Motioner om vilka krav som bör ställas för att hemlig dataavläsning ska få användas i inhämtningslagsfallen, förbud mot hemlig dataavläsning i vissa fall, tillträdestillstånd vid hemlig dataavläsning och territorialitetsprincipen behandlades av utskottet i samband med beredningen av proposition 2019/20:64 Hemlig dataavläsning. Utskottet uttalade bl.a. följande (bet. 2019/20:JuU19 s. 27):

Utskottet delar vidare regeringens uppfattning att det vid hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen bör krävas att åtgärden är av synnerlig vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka den brottsliga verksamheten. Utskottet avstyrker därför motionerna 2019/20:3471 (KD) yrkande 1 och 2019/20:3475 (SD) yrkande 3.

Även i frågan om förbud mot hemlig dataavläsning som avser vissa avläsningsbara informationssystem och vissa platser anser utskottet att regeringens förslag är väl avvägt. Utskottet är därför inte berett att ställa

sig bakom ett sådant tillkännagivande om att ta bort vissa delar av detta förbud som föreslås i motion 2019/20:3475 (SD) yrkande 2. Motionsyrkandet avstyrks.

När det gäller tillträdestillstånd noterar utskottet att åklagare enligt regeringens förslag ska ha rätt att under vissa förutsättningar fatta interimistiska beslut. Om tillfälle till verkställighet plötsligt uppkommer kommer det alltså att finnas möjlighet att snabbt få ett interimistiskt tillträdestillstånd. Mot den bakgrunden ställer sig utskottet även i denna del bakom förslaget i propositionen. Utskottet avstyrker därmed motion 2019/20:3471 (KD) yrkande 3.

Utskottet konstaterar slutligen att frågan om hur territorialitetsprincipen bör tolkas vid exekutiv jurisdiktion har uppmärksamats av regeringen och att det förs internationella diskussioner. Det saknas därför anledning för utskottet att nu ta något initiativ i frågan. Utskottet avstyrker därmed även motion 2019/20:3475 (SD) yrkande 4.

Liknande motioner har därefter behandlats i betänkande 2020/21:JuU25 (s. 44). När det gäller hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen, förbud mot hemlig dataavläsning i vissa fall och tillträdestillstånd hänvisade utskottet till sina tidigare uttalanden och vidhöll de bedömningar som gjordes i samband med att lagen om hemlig dataavläsning infördes. I fråga om territorialitetsprincipen noterade utskottet att riksdagen nyligen hade godkänt Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet och vidhöll sin tidigare uppfattning att det saknas anledning för riksdagen att ta något initiativ i frågan. Motionsyrkandena avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289).

I samma betänkande behandlades även en motion om att skyndsamt få en utökad reglering av datalagring på plats. Utskottet hänvisade till det tillkännagivande som gjorts under riksmötet 2018/19 (se ovan) och vidhöll de uppfattningar som uttrycktes i samband med det. Utskottet ansåg inte att det fanns skäl att föreslå något nytt tillkännagivande i frågan och avstyrkte motionsyrkandet (s. 44). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289).

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare uttryckt är det för en effektiv brottsbekämpning i vissa fall nödvändigt att myndigheterna har tillgång till hemliga tvångsmedel. Användningen av hemliga tvångsmedel medför emellertid inskränkningar i grundläggande rättigheter som skyddas av regeringsformen och europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Det måste därför alltid göras en noggrann avvägning mellan intrånget i den enskildes integritet och det intresse som lagstiftningen har till syfte att värna.

Som framkommer ovan pågår alltjämt ett omfattande arbete på tvångsmedelsområdet. Regeringen har bl.a. gett en särskild utredare i uppdrag att se över delar av regleringen om hemliga tvångsmedel. Syftet är att ta ställning till hur hemliga tvångsmedel ska kunna användas i större utsträckning för att bekämpa allvarlig brottslighet. Förslaget i motion 2021/22:2556 (SD) yrkande 5 om en översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel får därmed anses i huvudsak tillgodosett. Utskottet noterar också att utredaren även ska ta

ställning till om skyddet för den personliga integriteten bör stärkas och finner inte skäl att ta något initiativ med anledning av motion 2021/22:462 (V) yrkandena 1 och 2. Motionsyrkandena avstyrks.

Utskottet noterar vidare att flera av de förslag som väcks i motionerna om utökad användning av hemliga tvångsmedel har koppling till frågor som omfattas av utredningens direktiv, bl.a. frågor om för vilka brott och vid vilka straffvärden hemliga tvångsmedel ska få användas. Utredaren ska enligt direktiven säkerställa att en välfungerande systematik i regelverket om hemliga tvångsmedel upprätthålls. Det innebär att utredaren även ska bedöma behovet av följdändringar i bl.a. inhämtningslagen och preventivlagen. Regeringen har dessutom nyligen gett en särskild utredare i uppdrag att överväga flera frågor kopplade till möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel i preventivt syfte. Mot bakgrund av det omfattande arbete som pågår är utskottet inte berett att ta något initiativ med anledning av vad som anförs i motionerna 2021/22:1879 (M), 2021/22:2556 (SD) yrkandena 4, 8, 14 och 15, 2021/22:2997 (SD) yrkande 4, 2021/22:3783 (M) yrkandena 5 och 8, 2021/22:3974 (L) yrkandena 51 och 54, 2021/22:4031 (M) yrkande 5, 2021/22:4184 (KD) yrkande 26, 2021/22:4189 (KD) yrkande 42 samt 2021/22:4190 (KD) yrkandena 27 och 39 om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel.

Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel har fått i uppdrag att ta ställning till om ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning bör kunna knytas till en person i stället för en viss plats. Utskottet anser att det är en brist att utredningen inte på motsvarande sätt har fått i uppdrag att ta fram ett förslag om att knyta ett tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation till en person i stället för till ett telefonnummer eller en annan adress eller till en viss elektronisk kommunikationsutrustning. En sådan ordning skulle minska tidsutdräkten för att få tillstånd till att t.ex. avlyssna samtal när den misstänkte med täta mellanrum byter mobiltelefon och skaffar nya anonyma kontantkort. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därmed motionerna 2021/22:2556 (SD) yrkande 6, 2021/22:3974 (L) yrkande 52 och 2021/22:4189 (KD) yrkande 47.

En ny lag om hemlig dataavläsning trädde i kraft den 1 april 2020. I lagen finns ett platskrav som innebär att ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter ska vara kopplat till en viss plats. Kriminella nätverk är ofta mycket medvetna om vilka begränsningar som finns för polisens tvångsmedel och utnyttjar dessa begränsningar maximalt. Om de t.ex. byter möteslokal i sista sekund blir det mycket svårt för de rättsvårdande myndigheterna att använda hemlig dataavläsning för att ta del av kameraövervakningsuppgifter. Sådana problem kan undvikas om tvångsmedlet knyts till en person i stället för en plats. Som framgår ovan har Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel fått i uppdrag att utreda om ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning bör kunna knytas till en person i stället för en plats.

Utredaren ska enligt direktiven även bedöma behovet av följdändringar i bl.a. lagen om hemlig dataavläsning. Enligt utskottets uppfattning är det angeläget att det arbete som nu pågår även leder fram till ett förslag i fråga om platskravet vid hemlig dataavläsning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2021/22:2556 (SD) yrkande 9, 2021/22:3783 (M) yrkande 7, 2021/22:3974 (L) yrkande 53 och 2021/22:4189 (KD) yrkande 49.

I samband med beredningen av propositionen om hemlig dataavläsning behandlade utskottet motionsyrkanden om vilka krav som bör ställas för att hemlig dataavläsning ska få användas i inhämtningslagsfallen, om förbud mot hemlig dataavläsning i vissa fall och om tillträdestillstånd. Utskottet hänvisar till sina tidigare uttalanden och vidhåller de bedömningar som gjordes i samband med att lagen infördes. Därmed avstyrker utskottet liknande förslag i motionerna 2021/22:2556 (SD) yrkandena 10 och 11 samt 2021/22:4189 (KD) yrkandena 48 och 50.

Utskottet noterar vidare att 2021 års datalagringsutredning har fått i uppdrag att analysera vissa frågor om jurisdiktion i förhållande till elektronisk information som finns eller kan finnas utanför Sverige och ta ställning till om det bör införas en särskild lagreglering för exekutiv jurisdiktion. Uppdraget ska redovisas senast den 6 februari 2023. Utskottet anser att utredningens arbete inte bör föregripas och avstyrker därför motion 2021/22:2556 (SD) yrkande 12 om territorialitetsprincipen.

När det gäller datalagring konstaterar utskottet att riksdagen under riksmötet 2018/19 genom ett tillkännagivande uppmanade regeringen att skyndsamt återkomma med ett förslag som dels innebär en mer omfattande skyldighet att lagra uppgifter med koppling till nationell säkerhet, dels innebär en mer omfattande lagringsskyldighet generellt. Utskottet ser positivt på att en utredare nu har fått i uppdrag att se över datalagringsregleringen. Utskottet vill emellertid understryka vikten av att detta arbete bedrivs skyndsamt och att regeringen så snart som möjligt därefter återkommer till riksdagen med ett förslag i enlighet med det tidigare tillkännagivandet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därmed motion 2021/22:3783 (M) yrkande 6.

Förundersökning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att begränsa möjligheterna till förundersökningsbegränsning, direktavskrivning och åtalsunderlåtelse och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservation 27 (S, V, MP).

Motionerna

I partimotion 2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 55 begärs att regeringen skyndsamt ska göra en översyn av regelverket för förundersökningsbegränsning i syfte att få fler brott utredda. En liknande begäran framställs i kommittémotion 2021/22:3778 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 15.

Johan Hedin m.fl. (C) anser i kommittémotion 2021/22:3579 yrkande 25 att möjligheterna till direktavskrivning, förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse bör begränsas, särskilt i fall där det finns ett tydligt brotts-offerintresse.

Bakgrund

Åtal och åtalsunderlåtelse

De grundläggande bestämmelserna om åtal finns i 20 kap. rättegångsbalken (RB). Enligt 20 kap. 6 § RB ska åklagare, om inte något annat är föreskrivet, väcka åtal för brott som hör under allmänt åtal. Åklagaren har enligt denna regel en absolut åtalsplikt. Principen om absolut åtalsplikt innebär att en åklagare är skyldig att väcka åtal så snart bevismaterialet är sådant att åklagaren på objektiva grunder kan förvänta sig en fällande dom. Den absoluta åtalsplikten har emellertid flera undantag. Enligt 20 kap. 7 § RB får en åklagare, under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts, i vissa fall besluta att underlåta åtal för brott (åtalsunderlåtelse). Åtal får underlåtas om det kan antas att det aktuella brottet inte skulle leda till någon annan påföljd än böter, om det kan antas att påföljden skulle bli villkorlig dom och det finns särskilda skäl för åtalsunderlåtelse, om den misstänkte begått något annat brott och det utöver påföljden för detta brott inte krävs påföljd med anledning av det aktuella brottet eller om psykiatrisk vård eller insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade kommer till stånd. Åtal får även underlåtas i andra fall om det av särskilda skäl är uppenbart att det inte krävs någon påföljd för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet och det med hänsyn till omständigheterna inte heller av andra skäl krävs att åtal väcks.

Vid förundersökning mot personer under 18 år finns det utökade möjligheter till åtalsunderlåtelse enligt 17 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, s.k. straffvarning.

Alla beslut om åtalsunderlåtelse förutsätter att det är klarlagt i utredningen, t.ex. genom ett erkännande, att den misstänkte har begått brottet. Beslutet motsvarar en lagföring av brottet som registreras i belastningsregistret och kan beaktas vid ett efterföljande återfall.

Förundersökning

Enligt 23 kap. 1 § RB ska en förundersökning inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har begåtts (absolut förundersökningsplikt). En förundersökning behöver dock inte inledas om det är uppenbart att brottet inte går att utreda. En förundersökning behöver enligt 23 kap. 22 § RB vidare inte genomföras om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller ett brott som inte kan antas leda till någon annan påföljd än böter eller som har koppling till en pågående rättegång (s.k. förenklad utredning).

Om det inte längre finns anledning att fullfölja en förundersökning ska den läggas ned (23 kap. 4 § RB). Skäl till att förundersökningen inte längre bör fullföljas kan vara att det saknas spår efter gärningspersonen eller att den misstänkte har avvikit. Om det visar sig att den påstådda gärningen inte är brottslig eller att gärningspersonen var under 15 år när brottet begicks eller har avlidit ska förundersökningen inte heller fullföljas. Att brottet har begåtts av en utländsk medborgare som hunnit lämna landet kan vara ett annat skäl för nedläggning (se JO 1980/81 s. 117) men däremot inte en allmänt pressad arbetssituation (se JO 2002/03 s. 139). De vanligaste skälen att lägga ned en förundersökning torde dock vara att det inte längre kvarstår någon misstanke eller att utredningsmöjligheterna har tömts ut (Gunnel Lindberg, Karnov lagkommentarer, Juno, kommentaren till 23 kap. 4 § RB).

Förundersökningsbegränsning

Reglerna om förundersökningsbegränsning i 23 kap. 4 a § RB innebär att en förundersökning får läggas ned av processekonomiska skäl trots att det i och för sig av andra skäl finns anledning att fullfölja den. Om det finns förutsättningar för att lägga ned en förundersökning enligt reglerna om förundersökningsbegränsning redan innan en förundersökning har inletts, får det beslutas att förundersökning inte ska inledas.

Av 23 kap. 4 a § första stycket 1 RB följer att en förundersökning får läggas ned om fortsatt utredning skulle kräva kostnader som inte står i rimligt förhållande till sakens betydelse och det dessutom kan antas att brottets straffvärde inte överstiger fängelse i tre månader (s.k. disproportionsfall, bestämmelsen utvidgades efter regeringens förslag i prop. 2011/12:10 från böter till fängelse i tre månader). Bestämmelsen syftar till att förhindra en orimlig resursanvändning i den brottsutredande verksamheten och ska tillämpas i de undantagsfall då kostnaderna för utredningen är till den grad oproportionerliga i förhållande till sakens betydelse att det inte är rimligt att

fortsätta utredningen. Tillämpningsområdet är bl.a. resurs- och kostnadskrävande utredningar som har samband med jorddelnings- och grannelagsrättsliga förhållanden, exempelvis brott av typen markinfrång, olovligt fiske och olovlig jakt (prop. 1981/82:41 s. 20 och 34). Även brottsanmälningar som har sitt ursprung i civilrättsliga tvister om bl.a. affärsrörelser, arv och skilsmässor är typiskt sett sådant som kan motivera förundersökningsbegränsning (prop. 2011/12:10 s. 30). Vid avvägningen ska de allmänna och enskilda intressen som i det särskilda fallet talar mot att förundersökningen läggs ned beaktas. Skäl som kan tala mot en förundersökningsbegränsning i det enskilda fallet är bl.a. brottets art, omständigheterna när brottet begicks samt brotts-offrets ställning eller att det behövs ett klagörande av ett osäkert rättsläge. Möjligheten att begränsa en förundersökning av processekonomiska skäl motiverades när bestämmelsen infördes i rättegångsbalken med att polis och åklagare skulle få bättre möjligheter att använda sina resurser till att utreda allvarlig brottslighet (prop. 1981/82:41). Det framhölls då att förundersökningsbegränsning ger en möjlighet att lägga ned en förundersökning av det skälet att fullföljandet av förundersökningen skulle föra med sig kostnader eller arbetsinsatser som ter sig oproportionerliga eller meningslösa när man sätter dem i relation till den samhällsreaktion som kan komma i fråga för brottsligheten. Regeringen uttalade några år senare att även om inget fall i teorin är omöjligt att utreda är det närmast självklart att verkligheten sätter en gräns för vilka insatser som kan göras för att utreda ett brott (prop. 1994/95:23 s. 96).

Av 23 kap. 4 a § första stycket 2 RB följer vidare att en förundersökning får läggas ned om det kan antas att åtal för brottet inte skulle komma att väckas till följd av bestämmelserna om åtalsunderlåtelse eller om särskild åtalsprövning samt något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts genom att förundersökningen läggs ned. Någon motsvarande allmän möjlighet att besluta om förundersökningsbegränsning om man kan förvänta sig en åtalsunderlåtelse enligt 17 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare finns inte. Det har förutsatts att en förundersökning och ett beslut om åtalsunderlåtelse i allmänhet har en särskild betydelse som varning för en ung person som begår brott (prop. 1981/82:41 s. 21 och prop. 1984/85:3 s. 26).

Ytterligare undantag från åtals- och förundersökningsplikten finns i reglerna om åtalsprövning för vissa brott och om preskription av gamla brott. Även möjligheterna att lagföra lindrigare brottslighet genom ordningsbot eller strafföreläggande enligt bestämmelserna i 48 kap. RB medger undantag från huvudregeln att åtal ska väckas. Polisens befogenhet att meddela rapport-eftergift utgör också undantag från huvudregeln.

Pågående arbete

Regeringen beslutade den 22 juli 2021 kommittédirektiv om en skärpt syn på flerfaldig brottslighet (dir. 2021:56). Genom ett tilläggsdirektiv fick utredaren

den 20 januari 2022 även i uppdrag att se över regelverket för förundersökningsbegränsning, åtalsunderlåtelse och direktavskrivning för att säkerställa att regelverket är effektivt och ändamålsenligt (dir. 2022:1). Uppdraget ska redovisas senast den 20 januari 2023.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med att utskottet våren 2019 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2018/19 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att se över regelverket för förundersökningsbegränsning. Utskottet anförde bl.a. följande (bet. 2018/19:JuU12 s. 46):

Utskottet anser att det är viktigt att öka polisens förmåga och vilja att utreda och klara upp även mängdbrottslighet eller vardagskriminalitet, dvs. vanligt förekommande brott. Det finns dock enligt utskottet indikationer på att åklagare i dag använder sig av förundersökningsbegränsning i en alltför stor omfattning. Man kan få intrycket att det på flera håll uppfattats som en skyldighet att begränsa förundersökningarna snarare än en möjlighet. Det är därför viktigt att följa upp regelverket om förundersökningsbegränsning och dess tillämpning som i dag leder till att brottsutredningar läggs ner i onödan. Vi vill därför att regelverket om förundersökningsbegränsning ska ses över för att fler brott ska utredas.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:169).

Frågan om att se över regelverket för förundersökningsbegränsning behandlades på nytt i betänkande 2019/20:JuU27. Utskottet konstaterade att frågan bereddes inom Regeringskansliet. Det fanns därför enligt utskottet inte anledning för riksdagen att göra ännu ett tillkännagivande till regeringen i denna fråga. Motionsyrkandet avstyrktes (s. 42). Riksdagen följde utskottets förslag (prot. 2019/20:120).

I samband med att utskottet våren 2021 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2020/21 föreslog utskottet att riksdagen i ett nytt tillkännagivande skulle uppmana regeringen att se över regelverket för förundersökningsbegränsning och att en sådan översyn även skulle omfatta möjligheterna till direktavskrivning och åtalsunderlåtelse. Utskottet anförde bl.a. följande (bet. 2020/21:JuU25 s. 49 f.):

Under riksmötet 2018/19 gjorde riksdagen efter förslag från utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att se över regelverket för förundersökningsbegränsning. Utskottet vidhåller de uppfattningar som uttrycktes i samband med det tidigare tillkännagivandet och anser att det är angeläget att en sådan översyn kommer till stånd. För att fler brott ska utredas och klaras upp finns det enligt utskottet även anledning att se över frågan om att begränsa möjligheterna till direktavskrivning och åtalsunderlåtelse, särskilt i de fall där det finns ett tydligt brottsofferintresse. Utskottet föreslår därför att riksdagen i ett nytt tillkännagivande uppmanar regeringen att se över regelverket för förundersökningsbegränsning och att en sådan översyn även ska omfatta möjligheterna till direktavskrivning och åtalsunderlåtelse.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289). Som framgår ovan har regeringen gett en särskild utredare i uppdrag att se över regelverket för

förundersökningsbegränsning, åtalsunderlåtelse och direktavskrivning. I direktiven hänvisar regeringen bl.a. till riksdagens tillkännagivanden.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan har riksdagen tidigare tillkännagett för regeringen att det behövs en översyn av regelverket för förundersökningsbegränsning, direktavskrivning och åtalsunderlåtelse. Det är därför positivt att en utredare nu har fått i uppdrag att göra en sådan översyn. Enligt utskottet är det angeläget att utredningens arbete bedrivs skyndsamt och att regeringen så snart som möjligt därefter återkommer till riksdagen med ett förslag som innebär att möjligheterna till förundersökningsbegränsning, direktavskrivning och åtalsunderlåtelse begränsas så att fler brott kan utredas och klaras upp. Detta gäller särskilt i de fall där det finns ett tydligt brottsofferintresse. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2021/22:3579 (C) yrkande 25, 2021/22:3778 (M) yrkande 15 och 2021/22:4031 (M) yrkande 55.

Kroppsbesiktning i samband med resning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om kroppsbesiktning i samband med resning.

Motionen

I motion 2021/22:631 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 1 föreslås att det ska vara möjligt att tvinga en person till topsning i samband med resning.

Bakgrund

En dom i brottmål ska sedan tiden för att överklaga har gått ut, och den därmed fått laga kraft, i princip vara orubblig (30 kap. 9 § RB). Denna s.k. orubblighetsprincip innebär förutsebarhet för parterna i den meningen att de normalt kan lita på att avgörandet är slutgiltigt. Endast i undantagsfall är det möjligt att genom resning riva upp en dom som fått laga kraft.

Enligt 58 kap. 3 § första stycket 2 RB får resning beviljas till nackdel för en tilltalad som har frikänts, om det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år och det åberopas någon omständighet eller något bevis som inte tidigare har lagts fram och som sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade dömts för brottet. Enligt andra stycket får resning inte beviljas på grund av någon ny omständighet eller något nytt bevis, om inte sökanden gör sannolikt att omständigheten eller beviset inte hade kunnat åberopas i rättegången, eller att sökanden annars har haft giltig ursäkt för att inte göra det.

Enligt 58 kap. 6 a § första stycket RB ska åklagaren återuppta en förundersökning om det i en ansökan om resning åberopas eller om det på något annat sätt kommer fram en omständighet eller ett bevis som inte tidigare lagts fram och det är sannolikt att omständigheten eller beviset utgör grund för resning. Förundersökningen ska dock inte återupptas om det saknas behov av utredningsåtgärder.

Vilka närmare utredningsåtgärder som får vidtas inom ramen för en återupptagen förundersökning regleras inte. I förarbetena till 58 kap. 6 a § RB anges att bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. RB i möjligaste mån bör gälla även för en återupptagen förundersökning i samband med resning (prop. 2011/12:156 s. 35 f.).

Förundersökning ska enligt 23 kap. 1 § RB inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har begåtts. Av 16 § framgår att i fråga om användande av tvångsmedel under förundersökningen gäller 24–28 kap.

Kroppsbesiktning får enligt 28 kap. 12 § första stycket RB göras på den som skäligen kan misstänkas för ett brott som kan ge fängelse bl.a. i syfte att ta reda på omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet.

Av 28 kap. 12 b § första stycket RB framgår att kroppsbesiktning genom salivprov får göras på någon annan än den som skäligen kan misstänkas för ett brott, om syftet är att genom en dna-analys av provet underlätta identifiering vid utredning av ett brott som kan ge fängelse, och det finns synnerlig anledning att anta att det är av betydelse för utredningen av brottet.

Högsta domstolen konstaterar i rättsfallet NJA 2021 s. 368 att det inte finns ett tydligt lagstöd för att tillämpa bestämmelserna om kroppsbesiktning i 28 kap. 12 § första stycket eller 12 b § RB vid en återupptagen förundersökning i samband med resning. En tillämpning av dessa bestämmelser skulle därför enligt domstolen komma i konflikt med regeringsformens krav på lagstöd för användning av tvångsmedel och den restriktiva tillämpning som gäller för begränsningar av skyddet mot kroppsligt ingrepp i sådana sammanhang.

Utskottets ställningstagande

Utskottet finner inte skäl att ställa sig bakom förslaget i motion 2021/22:631 (SD) yrkande 1 om kroppsbesiktning i samband med resning. Motionsyrkandet avstyrks.

Häktning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att gränsen för obligatorisk häktning bör sänkas och om att tidsgränserna för häktning bör tas bort.

Jämför reservation 28 (M, SD, KD) och 29 (M).

Motionerna

I partimotion 2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 13 anförs att gränsen för obligatorisk häktning bör sänkas så att den omfattar alla brott med ett minimistraff om fängelse i ett år. Liknande förslag framförs i kommittémotion 2021/22:2529 av Adam Martinen m.fl. (SD) yrkande 12 och i motion 2021/22:2997 av Markus Wiechel (SD) yrkande 5.

Även Andreas Carlson m.fl. (KD) anser i kommittémotion 2021/22:4189 yrkande 37 att gränsen för obligatorisk häktning bör sänkas. Motionärerna föreslår vidare att reglerna om häktning ändras så att en person kan häktas antingen om ett års fängelse ingår i straffskalan för brottet eller om det finns återfallsrisk, flyktfara eller kollusionsfara.

I kommittémotion 2021/22:3779 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5 föreslås att de tidsgränser för häktning som infördes i juli 2021 ska tas bort.

Bakgrund

Grundläggande regler om häktning

Reglerna om häktning finns i 24 kap. rättegångsbalken (RB). På åklagarens begäran får den person häktas som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott som kan ge fängelse i ett år eller mer. Dessutom krävs att – med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet – någon av följande omständigheter föreligger (1 § första stycket):

- Det finns en risk för att den misstänkte avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff (flyktfara). Med detta menas att den misstänkte lämnar sin bostads- eller vistelseort eller på något annat sätt håller sig undan, i avsikt att undgå lagföring eller straff.
- Det finns en risk för att den misstänkte genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning (kollusionsfara). Med detta avses att den misstänkte gör sig av med spår efter brottet eller förstör eller gömmer föremål som kommit åt genom brottet eller annars har betydelse för utredningen. Det kan även handla om att den misstänkte påverkar någon som kan lämna upplysningar i saken, t.ex. ett vittne, på ett sätt som är till nackdel för utredningen.

- Det finns en risk för att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet (recidivfara). Detta innebär att det finns risk för återfall inom en ganska kort tidsrymd. Det ska dessutom avse återfall i brott som är besläktade med eller har samband med det häktningsgrundande brottet.

Om det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år för brottet finns det en presumtion för häktning (1 § andra stycket). Presumtionen innebär att den misstänkte ska häktas om det inte är uppenbart att skäl till häktning saknas. Grunden till bestämmelsen är att det vid allvarlig brottslighet som regel finns risk för flykt, kollusion eller recidiv. För att undvika häktning måste det därför finnas omständigheter som visar att det är uppenbart att det saknas skäl till häktning. En prövning av häktningsskälerna måste dock alltid göras i det enskilda fallet även i de fall presumptionsregeln är aktuell.

Om det kan antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter får häktning inte ske (1 § fjärde stycket).

Häktning får ske endast om skälen för detta uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (1 § tredje stycket). Denna regel kallas för proportionalitetsprincipen och ger uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet med frihetsberövandet. Regeln innebär att häktning endast får användas om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder.

Häktning för mindre allvarliga brott får ske under de förutsättningar som anges i 2 §. Om en person som på sannolika skäl är misstänkt för brott är okänd och vägrar att uppge sitt namn och sin hemvist eller om hans eller hennes uppgift om detta kan antas vara osann får personen häktas oberoende av brottets beskaffenhet. Detsamma gäller om en person saknar hemvist i Sverige och det finns risk för att han eller hon undandrar sig lagföring eller straff genom att lämna landet.

Även den som endast är skäligen misstänkt för brott kan häktas (3 §). Skälig misstanke är en lägre misstankegrad än sannolika skäl. För att en sådan häktning ska bli aktuell krävs, utöver att förutsättningarna för häktning i övrigt är uppfyllda, att det är av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning. Detta kallas utredningshäktning och får inte pågå under längre tid än en vecka. För att fortsatt häktning därefter ska vara tillåten krävs att misstankegraden når upp till sannolika skäl.

Tidsgränser för häktning

Någon tidsgräns för hur länge en häktning kan pågå fanns inte tidigare i svensk rätt. I stället ansågs det följa av proportionalitetsprincipen att en häktning inte får pågå hur lång tid som helst. Internationellt har det riktats återkommande kritik mot Sverige för avsaknaden av en gräns för hur lång häktningstiden får vara. Kritiken har framförts av Europarådets särskilda kommitté mot tortyr och

omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT), FN:s kommitté mot tortyr (CAT) och Barnrättskommittén, som övervakar efterlevnaden av barnkonventionen.

Mot denna bakgrund lämnade regeringen i proposition 2019/20:129 ett antal förslag om en effektivare hantering av häktningar och minskad isolering. Enligt regeringen syftade förslagen till ökad rättssäkerhet och större genomslag för barnrättsperspektivet. Ett av förslagen var att införa en tidsgräns för häktning. Enligt förslaget skulle en misstänkt få vara berövad friheten som häktad under en sammanhängande tid om högst sex månader fram till dess att åtal har väckts. Regeringen föreslog vidare att en motsvarande tidsgräns för misstänkta under 18 år skulle uppgå till högst tre månader.

Efter att förslaget beretts i justitieutskottet föreslog utskottet en ändring i regeringens förslag i fråga om tidsbegränsningen för vuxna lagöverträdare till nio månader i stället för sex månader. Med en tidsgräns på sex månader finns det enligt utskottet en risk för att alltför många fall av allvarlig och svårutredd brottslighet inte kommer att kunna utredas effektivt för att man tvingas släppa misstänkta personer på fri fot trots att de t.ex. kan försvåra den fortsatta utredningen. Enligt utskottet innebär en tidsgräns på nio månader en rimligare avvägning mellan å ena sidan behovet av att förhindra de allra längsta häktningstiderna och å andra sidan vikten av att inte försämra vare sig förutsättningarna för utredningsarbetet eller möjligheten till lagföring. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag och lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2021 (bet. 2020/21:JuU43, rskr. 2020/21:244). Numera gäller alltså en tidsgräns på nio månader för häktning av vuxna misstänkta (24 kap. 4 a § RB). Motsvarande tidsgräns för underåriga är tre månader (23 a § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Tidsgränserna får överskridas om det finns synnerliga skäl.

Pågående arbete

Regeringen gav den 11 juni 2020 en särskild utredare i uppdrag att överväga en rad straffrättsliga åtgärder mot brott i kriminella nätverk. I uppdraget ingick bl.a. att överväga och vid behov lämna förslag som innebär att det finns en presumtion för häktning när allvarliga brott, såsom rån, grov misshandel och grov utpressning, begås inom ramen för kriminella nätverk (dir. 2020:62). Utredningen, som tog namnet Gångbrottsutredningen, överlämnade i augusti 2021 betänkandet Skärpta straff för brott i kriminella nätverk (SOU 2021:68) till regeringen. I betänkandet föreslås att en presumtion för häktning ska gälla vid misstanke om brott med ett minimistraff om fängelse i ett år och sex månader i stället för som i dag två års fängelse. En sådan sänkning träffar grov misshandel, men även rån utifrån utredningens förslag om ett höjt minimistraff för det brottet. Utredningens förslag om ett höjt minimistraff för grov utpressning innebär dessutom att presumtionsregeln med sin nuvarande utformning kommer att omfatta detta brott. Betänkandet, som har varit ute på remiss, bereds inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med beredningen av regeringens proposition 2019/20:129 Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering (se ovan) behandlades även motioner om presumtionen för häktning. Utskottet konstaterade att regeringen gett en utredare i uppdrag att bl.a. överväga och vid behov lämna förslag som innebär att det finns en presumtion för häktning när allvarliga brott, såsom rån, grov misshandel och grov utpressning, begås inom ramen för kriminella nätverk. Det saknades enligt utskottet anledning att föregripa detta arbete, varför motionerna avstyrktes (bet. 2020/21:JuU43 s. 42). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:244).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inte föregripa den beredning som pågår av Gängbrottsutredningens förslag i fråga om presumtionen för häktning och avstyrker därför motionerna 2021/22:2529 (SD) yrkande 12, 2021/22:2997 (SD) yrkande 5, 2021/22:4031 (M) yrkande 13 och 2021/22:4189 (KD) yrkande 37.

Utskottet är vidare inte berett att ta något initiativ till ändringar i de bestämmelser om tidsgränser för häktning som infördes den 1 juli 2021. Utskottet avstyrker därför även motion 2021/22:3779 (M) yrkande 5.

Domstolsprocessen m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. utökade möjligheter att använda tidiga förhör och en översyn av systemet med prövnings-tillstånd i kammarrätten.

Jämför reservation 30 (C).

Motionerna

Utökade möjligheter att använda tidiga förhör m.m.

Johan Hedin m.fl. (C) anser i kommittémotion 2021/22:3579 yrkande 30 att polisförhör regelmässigt bör dokumenteras genom ljud- och bildupptagning.

I motion 2021/22:2061 av Marlène Lund Kopparklint (M) anförs att regeringen bör utreda förutsättningarna för att använda multimediala verktyg vid förhör. Ljud- och bildupptagningar av förhören ska sedan kunna användas som bevisning vid en huvudförhandling i brottmål.

Staffan Eklöf (SD) anser i motion 2021/22:379 yrkande 1 att det bör göras en utredning av den svenska rättsprocessen med utgångspunkt i den danska rättsprocessen för att Sverige ska bli bättre på att lagföra brottslingar i kriminella nätverk. I yrkande 2 begärs att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag till ändrade regler för rättsprocessen som innebär att

det blir svårare för den som är misstänkt för ett brott att påverka utfallet i målet genom att fabricera en berättelse. I yrkande 3 efterfrågas en utredning om att ta bort omedelbarhetsprincipen eller ändra tiden för när förundersökningsmaterialet görs tillgängligt för den misstänkte.

Prövningstillstånd i kammarrätten

I motion 2021/22:937 av Olle Thorell (S) anförs att regeringen bör överväga att se över systemet med prövningstillstånd i andra instans i förvaltningsdomstol. Enligt motionären är det i dag väldigt svårt för en privatperson att få prövningstillstånd i kammarrätten.

Bakgrund

Utökade möjligheter att använda tidiga förhör m.m.

Prövningen av ett mål i domstol utgår från principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Principerna kom till i samband med att rättegångsbalken (RB) infördes och av dem följer att ett mål som huvudregel ska avgöras vid en muntlig och koncentrerad huvudförhandling där parterna lägger fram sina bevis och argument omedelbart inför rätten och att rätten får grunda sin dom endast på vad som förekommit vid förhandlingen.

Principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration har under åren försetts med flera undantag. Några av dessa undantag kom till 2008 genom reformen En modernare rättegång, den s.k. EMR-reformen (prop. 2004/05:131). Det huvudsakliga syftet med reformen var att skapa en modern rättegångsordning som uppfyller kraven på en rättssäker, effektiv och ändamålsenlig handläggning av mål och ärenden. Reformen innebar bl.a. ökade möjligheter att avgöra enklare brottmål utan huvudförhandling och att förhör i tingsrätten med vittnen och andra som huvudregel ska dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning som, vid överklagande, kan användas i hovrätten. Genom EMR-reformen mjukades även kravet på muntlighet upp genom att det infördes en möjlighet att, när det är lämpligt, hänvisa till handlingar i målet.

I utvärderingen av EMR-reformen bedömde regeringen att reformen hade fallit väl ut och att teknikanvändningen i domstolarna effektiviserat handläggningen (prop. 2015/16:39). För att ta till vara de positiva erfarenheterna av att använda tekniken med ljud och bild infördes under 2016 vissa ytterligare undantag från kraven på muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Bland annat utökades möjligheterna för förhörspersoner som infunnit sig vid en inställd huvudförhandling att lämna sina uppgifter vid det tillfället och inte behöva komma tillbaka till domstolen vid ett senare tillfälle. Vidare gavs hovrätten utökade möjligheter att avgöra brottmål utan huvudförhandling och det gjordes tydligare att möjligheten i hovrätten att lägga fram bevisning genom att hänvisa till handlingar i målet även inbegriper ljud- och bildupptagningar av förhör. Det övergripande syftet med förändringarna var att

göra det möjligt att i större utsträckning anpassa handläggningen av mål och ärenden till förhållandena i det enskilda fallet.

Grundläggande bestämmelser om möjligheten att spela in förhör under en förundersökning med ljud eller med både ljud och bild infördes i rättegångsbalken 2017 (prop. 2016/17:68). Det är inte obligatoriskt att spela in förhör, utan avsikten är att detta ska göras i de fall det anses motiverat. Vid bedömningen av om ett förhör bör dokumenteras genom en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning ska brottets beskaffenhet, utsagens förväntade betydelse och den hördes personliga förhållanden särskilt beaktas (23 kap. 21 b § RB).

Den 1 januari 2022 trädde nya bestämmelser i kraft som innebär utökade möjligheter att använda berättelser som lämnats vid tidiga förhör (prop. 2020/21:209, bet. 2021/22:JuU6, rskr. 2021/22:37). Syftet med lagändringarna är att göra handläggningen av framför allt stora brottmål mer modern, flexibel och effektiv. Det handlar bl.a. om utökade möjligheter att

- tillåta berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis
- ta upp bevis i domstol före huvudförhandling, t.ex. i stora brottmål eller om det kan antas få betydelse för frågan om att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner
- använda vittnesattester som bevis.

I samband med lagändringarna gjorde riksdagen efter förslag från utskottet även två tillkännagivanden till regeringen om utökade möjligheter att dels använda vittnesattester som bevis, dels åberopa berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis (rskr. 2021/22:37). Utskottet föreslog även ett tillkännagivande till regeringen om utökade möjligheter att ta upp bevis i domstol under förundersökningen och förberedelsen i brottmål. Ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig mot förslaget. Reservanterna ansåg att regeringens förslag var väl avvägt och var därför inte beredda att ställa sig bakom ett tillkännagivande om utökade möjligheter att ta upp bevis i domstol före huvudförhandling (bet. 2021/22:JuU6 s. 19). Riksdagen biföll reservationen (rskr. 2021/22:37).

Prövningstillstånd i kammarrätten

Kammarrätterna är andra instans bland förvaltningsdomstolarna och prövar mål som tidigare avgjorts i förvaltningsrätten. I de flesta fall krävs ett prövningstillstånd för att kammarrätten ska ta upp målet. I mål om vård av unga, missbrukare och psykiskt sjuka samt i de flesta skattemål behövs dock inte något prövningstillstånd.

Av 34 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) följer att prövningstillstånd ska meddelas om

- det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till
- det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till
- det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt
- det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att nya bestämmelser som innebär utökade möjligheter att använda berättelser som lämnats vid tidiga förhör trädde i kraft den 1 januari 2022. Mot den bakgrunden finner utskottet inte skäl att ställa sig bakom det som anförs i motion 2021/22:379 (SD) yrkandena 1–3 om en förändrad rättsprocess. Motionen avstyrks.

Utskottet är inte heller berett att ta något initiativ till ändringar i de bestämmelser som reglerar möjligheten att spela in förhör under en förundersökning med ljud och bild. Utskottet avstyrker därför motionerna 2021/22:2061 (M) och 2021/22:3579 (C) yrkande 30.

Det har enligt utskottet inte framkommit något som ger anledning för riksdagen att göra ett sådant tillkännagivande om en översyn av systemet med prövningstillstånd i kammarrätten som efterfrågas i motion 2021/22:937 (S). Motionen avstyrks.

Vittnen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att införa ett system med kronvittnen och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen ställer sig även bakom det som utskottet anför om att ytterligare åtgärder ska vidtas för att stärka skyddet av vittnen och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår övriga motionsyrkanden om bl.a. anonyma vittnen och sekretess för kontaktuppgifter.

Jämför reservation 31 (V), 32 (M, SD, KD), 33 (V), 34 (L) och 35 (L).

Motionerna

Kronvittnen

I kommittémotion 2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 1 begärs att regeringen skyndsamt ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att ett system med kronvittnen kan införas. Liknande yrkanden finns i kommittémotionerna 2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 26 och 2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 55.

Niels Paarup-Petersen (C) anser i motion 2021/22:3656 yrkande 18 att ett system med kronvittnen bör införas på försök.

Anonyma vittnen

I partimotion 2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 11 begärs att ett system som i vissa fall tillåter anonyma vittnen ska införas. Liknande yrkanden finns i kommittémotionerna 2021/22:4187 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 19 och 2021/22:4212 av Sofia Damm m.fl. (KD) yrkande 39 samt i motionerna 2021/22:576 av Jan Ericson (M), 2021/22:1513 av Boriana Åberg (M) yrkande 3, 2021/22:2052 av Marlène Lund Kopparklint (M) och 2021/22:278 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 5.

I kommittémotion 2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 3 anförts att regeringen bör tillsätta en ny utredning om anonyma vittnen och att det av utredningsdirektiven uttryckligen bör framgå att ett förslag om anonyma vittnesmål ska presenteras.

Vitnesskydd m.m.

I kommittémotion 2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 2 begärs att en utredning ska tillsättas med uppgift att se över hur vittnesskyddet kan förbättras. Motionärerna anser att det bör finnas en grupp inom den del av

polisen som är inriktad mot grov organiserad brottslighet som är specialutbildad för vittnesskydd. Denna grupp bör få ett helhetsansvar för vittnesskyddet.

Johan Hedin m.fl. (C) föreslår i kommittémotion 2021/22:3579 yrkande 73 olika insatser för att fler människor ska våga vittna, bl.a. en översyn av de regler som begränsar möjligheterna att få vittnesskydd.

Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) anser i kommittémotion 2021/22:455 yrkande 7 att regeringen bör ge Domstolsverket i uppdrag att ge information om stödmöjligheter till parter och vittnen i kallelsen till en förhandling. I yrkande 10 anförs att regeringen bör ge Domstolsverket i uppdrag att utveckla och sprida tekniken för att delta i rättegång på distans via videokonferens till samtliga domstolar. Vidare efterfrågas i yrkande 13 en utredning om ett nytt särskilt personsäkerhetsprogram.

I kommittémotion 2021/22:4212 av Sofia Damm m.fl. (KD) yrkande 40 anförs att det behövs ett bättre vittnesskydd för att bryta tystnadskulturen i utsatta områden.

Johan Pehrson m.fl. (L) föreslår i kommittémotion 2021/22:3974 yrkande 47 att domstolarnas lokaler ska anpassas så att målsägande och vittnen aldrig ska behöva möta den åtalade eller hans eller hennes medföljande gäng utanför rättssalen. I yrkande 48 anförs att möjligheterna att begränsa tillgången till adress- och kontaktuppgifter till vittnen och brottsoffer bör ses över. Vidare efterfrågas i yrkande 56 en bred översyn av vittnesskyddet. Motionärerna anser bl.a. att vittnesskyddsprogrammet behöver byggas ut och även omsättas på europeisk nivå eftersom den som vittnar mot organiserad brottslighet kan behöva skydd i ett annat land.

Ett förstärkt vittnesskydd efterfrågas även i motionerna 2021/22:3449 av Marléne Lund Kopparklint m.fl. (M), 2021/22:1513 av Boriana Åberg (M) yrkande 1, 2021/22:3656 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 17 och 2021/22:1053 av Eva Lindh m.fl. (S).

Boriana Åberg (M) anser vidare i motion 2021/22:1511 att fängelsestraff bör införas för ordningsstörningar i rättssalen.

I motion 2021/22:3656 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 20 begärs att regeringen ska utreda ett nytt förfarande för offentlighetsprincipen vid förundersökningar. Enligt motionären är det ett problem att informationen i en förundersökning omedelbart blir offentlig eftersom det innebär att kriminella kan få tillgång till information om utredningen och eventuella vittnen. Ett liknande yrkande framställs av Eva Lindh m.fl. (S) i motion 2021/22:4026.

Bakgrund

Allmänt om vittnen och vittnesförhör

Bestämmelser om vittnen finns i 36 kap. rättegångsbalken (RB). Den som ska höras som vittne ska vid vite kallas att infinna sig vid förhandling inför rätten (36 kap. 7 § RB). Innan vittnet hörs ska han eller hon uppge sitt fullständiga namn och, om det behövs, ålder, yrke och hemvist. Rätten ska också försöka

klargöra om det finns några omständigheter, t.ex. vittnets förhållande till en part eller till saken, som kan ha betydelse för tilltron till vittnets berättelse (36 kap. 10 § RB).

Innan ett vittne lämnar sin berättelse ska vittnet avlägga ed. Den som är under 15 år får inte avlägga vittnesed. Om en nära anhörig till den tilltalade ska vittna i ett brottmål får den personen inte heller avlägga ed (36 kap. 3, 11 och 13 §§ RB).

Den 1 juli 2019 genomfördes vissa lagändringar om stärkt ordning och säkerhet i domstol som syftar till att domstolarna ska vara trygga och säkra miljöer för alla som vistas i deras lokaler (prop. 2018/19:81, bet. 2018/19:JuU23, rskr. 2018/19:227). Lagändringarna innebär bl.a. större möjligheter för rädda och utsatta brottsoffer och vittnen att delta genom videokonferens och att åhörare kan hänvisas till en sidosal av ordnings- eller säkerhetsskäl. En part eller åhörare som utsätter en förhörsperson för påtryckningar kan utvisas från rättsalen under ett förhör eller andra delar av ett sammanträde. En åhörare kan också i vissa fall avvisas helt från domstolens lokaler. Domstolarna ska därmed kunna genomföra sina sammanträden under ordnade och säkra former, och förhörspersonerna ska kunna lämna sina uppgifter utan att känna sig störda, hotade eller utsatta för påtryckningar. Påtryckningar innefattar, utöver öppna hot och trakasserier, även mer subtila åtgärder som t.ex. obehagliga gester, intensivt stirrande, frågor som visar att man vet var någon bor eller går i skolan, lyckönskningar inför vittnesmål eller anspelningar på repressalier. Sådant beteende kan upplevas som särskilt obehagligt och skrämmande om det kommer från personer som bär kläder eller symboler som anspelar på organiserad brottslighet eller ett våldskapital (prop. 2018/19:81 s. 88 och 94 f.).

Den som ska delta i ett sammanträde inför rätten ska enligt 5 kap. 10 § RB infinna sig i rättsalen eller där sammanträdet annars hålls. Om det finns skäl för det får rätten besluta att den som ska delta i ett sammanträde i stället ska delta genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring, dvs. på telefon eller genom videokonferens. Vid bedömningen av om det finns skäl för att delta på telefon eller genom videokonferens ska rätten särskilt beakta bl.a. om den som ska delta i sammanträdet känner rädsla för att vara närvarande i rättsalen eller om det kan antas att han eller hon utsätts för påtryckningar. En person får inte delta på telefon eller genom videokonferens om det är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter.

Ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar

För att öka tryggheten i rättsalen infördes den 1 juli 2020 ett förbud mot att sprida bilder från rättegångar (prop. 2019/20:88, bet. 2019/20:JuU39, rskr. 2019/20:260). I förarbetena anges att det är av central betydelse för rättsskipningen att domstolarna kan genomföra sammanträden under ordnade former och att personer känner sig trygga när de befinner sig i rättsalen. Risken för att bli uthängd med bild på exempelvis internet eller i sociala medier kan enligt

regeringen medföra att någon inte vill medverka i en rättsprocess. Det riskerar i sin tur att påverka det grundläggande samhällsintresset av att kunna genomföra rättegångar och i förlängningen att klara upp brott.

Rättegångsförseelse m.m.

Den som vid ett sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller bryter mot en ordningsregel eller ett förbud som har beslutats av rättens ordförande döms enligt 9 kap. 5 § RB till penningböter. Till samma straff döms den som muntligen inför rätten eller i en rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt. I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

Enligt 16 kap. 4 § brottsbalken är det straffbart som störande av förrättning att genom våldshandling eller oljud eller på något annat liknande sätt störa eller försöka hindra en domstolsförhandling. Straffet för störande av förrättning är böter eller fängelse i högst sex månader. I fråga om allvarigare överträdelse kan det även vara aktuellt att tillämpa andra bestämmelser i brottsbalken, t.ex. om hot mot tjänsteman.

Övergrepp i rättssak m.m.

För övergrepp i rättssak döms den som uppsåtligen med våld eller hot om våld angriper någon för att han eller hon gjort en anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör lämnat en utsaga hos en domstol eller någon annan myndighet eller för att hindra någon från en sådan åtgärd (17 kap. 10 § brottsbalken). Detsamma gäller den som med någon annan gärning som medför lidande, skada eller olägenhet eller med hot om en sådan gärning angriper någon för att han eller hon avlagt vittnesmål eller annars lämnat en utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom eller henne från att lämna en sådan utsaga. Straffet för övergrepp i rättssak är fängelse i högst fyra år eller, om brottet är grovt, fängelse i lägst två och högst åtta år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om det har uppkommit eller funnits risk för betydande men för det allmänna eller någon enskild, om gärningen har innefattat våld eller hot av allvarligt slag, eller om gärningen annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art. Om brottet är ringa är straffet böter eller fängelse i högst sex månader. Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2016 har försök, förberedelse och stämpling till dels övergrepp i rättssak, dels grovt övergrepp i rättssak kriminaliserats (prop. 2015/16:113, bet. 2015/16:JuU16, rskr. 2015/16:234).

Polismyndigheten får enligt 2 a § polislagen (1984:387) bedriva särskilt personsäkerhetsarbete i fråga om vittnen och andra hotade personer. I samband med att bestämmelsen infördes anförde regeringen bl.a. att avsikten var att särskilt personsäkerhetsarbete skulle bedrivas i förhållande till en begränsad krets särskilt hotade personer som har rätt att stadigvarande vistas i landet. I första hand skulle arbetet bedrivas i förhållande till bevispersoner, dvs. misstänkta, tilltalade, målsägande och vittnen som medverkar i en rättegång eller förundersökning om grov eller organiserad brottslighet (prop. 2005/06:138

s. 13 f.). Åtgärder som kan vidtas är bl.a. rådgivning, skyddspaket med larmtelefon, bevakning, skyddat boende och ny identitet. I förordningen (2006:519) om särskilt personsäkerhetsarbete m.m. finns bestämmelser som reglerar förutsättningarna för sådant arbete. I offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, finns bestämmelser om sekretess för uppgifter om verksamhet som avser särskilt personsäkerhetsarbete.

Ett frågeförbud för sekretesskyddade uppgifter som kan röja en informatörs eller någon annan uppgiftslämnarens identitet trädde i kraft den 1 april 2017 (prop. 2016/17:68, bet. 2016/17:JuU10, rskr. 2016/17:151). I förarbetena anges bl.a. att det är centralt för tilltron till rättsväsendet att en möjlighet att begränsa vittnesplikten inte används för att urholka den misstänktes rättssäkerhet. Den misstänktes insyn i utredningsmaterialet får inte begränsas på ett sådant sätt att han eller hon inte har möjlighet att ta del av allt material som ligger till grund för åtalet. Begränsningen av vittnesplikten får inte användas för att kringgå förbudet mot anonyma vittnen, dvs. det får inte förekomma att en informatörs uppgifter förmedlas genom vittnesförhör med en polis utan att informatörens identitet avslöjas. För att tydliggöra detta anges i 36 kap. 5 a § RB uttryckligen att vittnesplikten inte får begränsas i fråga om uppgiftslämnare vars uppgifter åberopas till stöd för åtalet (prop. 2016/17:68 s. 77 f.).

Strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet

Den 1 april 2015 infördes en ny strafflindringsgrund i 29 kap. 5 § första stycket 5 brottsbalken som tar sikte på den som medverkar till utredning av egen brottslighet (prop. 2014/15:37, bet. 2014/15:JuU8, rskr. 2014/15:111). Vid straffmätningen ska rätten utöver brottets straffvärde i skälig omfattning beakta om den tilltalade frivilligt angett sig eller lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. Att en misstänkt gärningsperson medverkar till utredningen av det egna brottet och därigenom bidrar till att händelseförloppet klargörs kan enligt förarbetena anses ge uttryck för ett ansvarstagande hos gärningspersonen. Det är ett beteende som kan anses positivt och föredömligt genom att det markerar en vilja att klara upp och ställa till rätta efter sig och att gärningspersonen tar avstånd från den brottsliga gärningen. Indirekt kan en ordning som uppmuntrar ett sådant beteende bidra till att främja respekten för rättsväsendet (prop. 2014/15:37 s. 18).

I den ovannämnda propositionen konstateras att frågan om strafflindring för kronvittnen har behandlats i olika sammanhang. Med kronvittne brukar avses en gärningsperson som avslöjar sina medbrottslingar eller andra brottslingar och därigenom får en mildare påföljd eller går fri från straff. Regeringen anför att ett sådant system aktualiserar frågor om hur man ska bedöma bevisvärdet av de uppgifter som lämnas av kronvittnen samt hur en sådan förhåller sig till övriga medtilltalades rätt till en rättvis rättegång. Dessa frågor är enligt regeringen av grundläggande betydelse för såväl behovet av som förutsättningarna för ett sådant system och ställer krav på noggranna överväganden i

särskild ordning. Ett system med kronvittnen övervägdes därför inte i propositionen (prop. 2014/15:37 s. 14 f.).

Vittnesstödsverksamhet m.m.

Brottsoffermyndigheten har tillsammans med Domstolsverket sedan 2001 regeringens uppdrag att gemensamt verka för att vittnesstödsverksamhet bedrivs vid samtliga tingsrätter och hovrätter. Arbetet genomförs i samarbete med Brottsofferjouren Sverige. Brottsoffermyndigheten har det övergripande ansvaret för vittnesstödsverksamheten och ska bl.a. verka för att informera om samt kvalitetssäkra verksamheten. Genom Brottsofferfonden, som administreras av myndigheten, finansieras en betydande del av vittnesstödsverksamheten. Domstolsverket ska verka för att det finns praktiska förutsättningar för att bedriva vittnesstödsverksamhet på landets tingsrätter och hovrätter. Det handlar bl.a. om frågor om och hur vittnesstöden ska informeras om kommande förhandlingar, att domstolslokalerna utformas på sådant sätt att det finns särskilda rum för målsäganden, vittnen och vittnesstöd samt att bistå med mallar och broschyrer med information om möjligheten till vittnesstöd. Tingsrätterna och hovrätterna ska tillhandahålla ändamålsenliga lokaler för vittnesstödsverksamheten. I kallelserna till förhandlingar informeras målsäganden och vittnen om att vittnesstödsverksamheten finns.

Vittnesstödens uppgift är att ge vittnen och målsäganden information om hur rättegången går till samt ge ett medmänskligt stöd inför och strax efter rättegången. Något krav – reglerat i lag eller andra bestämmelser – om att vittnen ska erbjudas stöd eller information i ett tidigare skede av rättsprocessen finns inte. När det däremot gäller målsäganden och misstänkta finns det bestämmelser i förundersökningskungörelsen (1947:948) om att de ska få information om rättsprocessen m.m. I 13 a § tredje stycket anges att målsäganden ska informeras om bl.a. vilka myndigheter, organisationer och andra som kan lämna stöd, hjälp och vård.

Offentlighet och sekretess

Var och en har rätt att ta del av allmänna handlingar. Denna rätt får i undantagsfall begränsas i lag, bl.a. med hänsyn till intresset av att förebygga eller beivra brott (2 kap. 2 § tryckfrihetsförordningen). Pågående förundersökningar är med hänsyn till detta intresse i princip hemliga och omfattas av förundersökningssekretess enligt framför allt 18 kap. 1 § (skydd för det allmännas intresse av att förebygga och beivra brott) och 35 kap. 1 § OSL (skydd för enskilda i brottsutredningar).

I många förundersökningar kan det även förekomma uppgifter som omfattas av särskilda sekretessbestämmelser med generell räckvidd inom den offentliga förvaltningen, t.ex. sekretess till skydd för uppgifter om särskilt personsäkerhetsarbete (18 kap. 7 § och 35 kap. 11 § OSL), sekretess till skydd för uppgifter om förföljda personer m.m. (21 kap. 3 § OSL) och sekretess till skydd för den som har skyddad folkbokföring (21 kap. 3 a § OSL).

När en förundersökning har kommit så långt att någon skäligen misstänks för ett brott har den misstänkte rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av det som har förekommit vid förundersökningen (23 kap. 18 § RB). Som utgångspunkt hindrar sekretess inte att en part tar del av en handling eller annat material i ärendet (10 kap. 3 § OSL). En sådan handling eller sådant material får dock inte lämnas ut till parten i den utsträckning det är av synnerlig vikt att en sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. Sekretess kan dock aldrig hindra att en part i ett mål eller ärende tar del av en dom eller ett beslut i målet eller ärendet. Inte heller innebär sekretess någon begränsning i en parts rätt att få del av alla omständigheter som läggs till grund för avgörande i ett mål eller ärende.

I domstolen gäller, i motsats till vad som gäller under förundersökningen, en stark presumtion för offentlighet. Förhandlingsoffentligheten säkerställer allmänhetens möjlighet till insyn i domstolarnas verksamhet och är avsedd att fungera som en garanti för att också övriga principer, bl.a. allas likhet inför lagen, följs i domstolarna. Offentligheten vid en domstol får begränsas endast genom lag eller – i vissa fall – efter bemyndigande i en lag. I OSL finns också, precis som under förundersökningen, bestämmelser som kan begränsa allmänhetens insyn i brottmålsprocessen i domstol. Rätten får också besluta om att en förhandling ska hållas bakom stängda dörrar, om det kan antas att det vid en förhandling kommer att läggas fram en uppgift för vilken det hos domstolen gäller sekretess och det bedöms vara av synnerlig vikt att uppgiften inte röjs.

Utökade möjligheter att använda berättelser som lämnats vid tidiga förhör

Den 1 januari 2022 trädde nya bestämmelser i kraft som innebär utökade möjligheter att använda berättelser som lämnats vid tidiga förhör (prop. 2020/21:209, bet. 2021/22:JuU6, rskr. 2021/22:37). Bevisning kan därmed i större utsträckning tas upp och läggas fram på det sätt som är lämpligast i varje enskilt fall. Det kan ge mer tillförlitlig bevisning och bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar. Det kan också medföra en minskad påfrestning för förhörspersoner och en minskad risk för att vittnen och brottsoffer utsätts för hot eller andra påtryckningar i syfte att få dem att ta tillbaka eller ändra sina uppgifter inför huvudförhandlingen i domstol. Det handlar bl.a. om utökade möjligheter att

- tillåta berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis
- ta upp bevis i domstol före huvudförhandling, t.ex. i stora brottmål eller om det kan antas få betydelse för frågan om att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner
- använda vittnesattester som bevis.

Pågående arbete

Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring

Regeringen gav den 21 november 2019 en särskild utredare i uppdrag att överväga åtgärder med det övergripande syftet att stärka rättsprocessen och öka lagföringen (dir. 2019:85). I uppdraget ingick bl.a. att

- analysera om det finns ett behov av och är lämpligt att införa en möjlighet till strafflindring för den som medverkar till utredning av någon annans brottslighet (s.k. kronvittnen)
- föreslå åtgärder för att förbättra stödet till vittnen och överväga åtgärder för att stärka skyddet av vittnen
- analysera om det finns ett behov av och är lämpligt att införa en möjlighet att vittna anonymt
- bedöma om straffskalorna för övergrepp i rättsak, mened och skyddande av brottsling bör skärpas.

Utredningen överlämnade i maj 2021 betänkandet *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring* (SOU 2021:35) till regeringen.

Utredningen anser att övervägande skäl talar för att det bör införas en ordning som ger möjlighet att vid straffmätningen beakta att den tilltalade medverkat i utredningen om allvarlig brottslighet som någon annan begått. I betänkandet föreslås därför att det ska införas en ny bestämmelse i brottsbalken som anger att rätten vid straffmätningen, utöver brottets straffvärde, i skälig omfattning ska beakta om den tilltalade har lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av någon annans brott och för vilket det inte är föreskrivet ett lindrigare straff än fängelse i sex månader. Detsamma ska gälla försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott om gärningen är belagd med straff.

För att en ordning om strafflindring ska ha förutsättningar att tillämpas i praktiken krävs enligt utredningen att den är förutsägbar. För att åstadkomma detta föreslås att åklagaren ska lämna ett påföljdsförslag i stämmingsansökan. Åklagaren ska dock ha möjlighet att ändra sitt förslag om förutsättningarna förändras, och rätten ska inte vara bunden av förslaget.

När det gäller stöd till och skydd av vittnen föreslår utredningen bl.a. att det ska införas en bestämmelse i förundersökningskungörelsen om att ett vittne som kallas till ett förhör under förundersökningen ska få viss information om rättsprocessen och om vilka organisationer som kan lämna stöd och hjälp. Utredningen lämnar också förslag som innebär ett förstärkt sekretesskydd för vissa uppgifter om bevispersoner, bl.a. uppgifter om en målsägandes eller ett vittnes bostadsadress, telefonnummer, e-postadress och personnummer. Det föreslås även förbättrade möjligheter att hemlighålla uppgifter om var en person som deltar i ett domstolssammanträde genom videokonferens befinner sig. Vidare görs vissa överväganden i fråga om vittnesstödsverksamheten vid

de allmänna domstolarna. Något behov av att komplettera eller ändra de bestämmelser som styr Polismyndighetens arbete med skydd för förhörspersoner har enligt utredningen inte framkommit.

Betänkandet innehåller även förslag på straffskärpningar, bl.a. för övergrepp i rättssak.

När det gäller frågan om anonyma vittnen anför utredningen bl.a. följande (s. 24 f.):

Det skulle endast bli aktuellt att tillämpa en reglering om anonyma vittnen i brottsutredningar eller rättegångar om särskilt allvarliga brott. Det rättsliga utrymmet för att införa och tillämpa en reglering om anonyma vittnen är därutöver klart begränsat, särskilt av Europakonventionen. I viss utsträckning är det också oklart hur Europadomstolens avgöranden om sådana förfaranden bör tolkas utifrån en svensk kontext. Det finns även flera komplicerade frågor angående hur en reglering om anonyma vittnen skulle utformas för att vara effektiv, men samtidigt rättssäker. Det handlar bl.a. om när ett beslut om vittnesanonymitet ska fattas och om förutsättningarna att ompröva ett sådant beslut. Eftersom ett anonymt vittnesmål begränsar möjligheten för den tilltalade att ifrågasätta vittnets trovärdighet kan det också förväntas leda till att domstolen oftast skulle tillmäta ett anonymt vittnesmål ett begränsat bevisvärde.

Att ett flertal länder i Europa har regleringar om anonyma vittnen kan anses tala för att en sådan ordning bör införas även i Sverige. Av vad som framkommit används dessa regleringar, som utgångspunkt, endast i särskilda undantagsfall. De internationella erfarenheterna ger därför begränsad ledning när det gäller frågan om det bör införas ett system med anonyma vittnen.

En reglering om anonyma vittnen torde framför allt fylla en funktion när det gäller s.k. tillfällighetsvittnen. Även för sådana personer skulle dock utrymmet för att vittna anonymt vara mycket begränsat, bl.a. för att det sällan finns en tillräckligt tydlig hotbild eller att anonymiteten inte skulle fylla någon funktion – t.ex. om den tilltalade vet eller på annat sätt kan skaffa sig kännedom om vem vittnet är. Att någon garanti inte skulle kunna ges till ett vittne om att han eller hon kan vara anonym under hela rättsprocessen hade troligtvis också avsevärt begränsat viljan att vittna anonymt. Det finns också en risk för att införandet av en reglering om anonyma vittnen skulle leda till orealistiska förväntningar på möjligheten att anonymt kunna lämna uppgifter, vilket i förlängningen skulle kunna skada tilltron till rättsväsendet.

Sammantaget anser vi att en reglering om anonyma vittnen i högst begränsad utsträckning skulle bidra till utredningar av eller lagföringar för brott. De skäl som talar mot att införa en reglering som ger möjlighet för vittnen att lämna sina uppgifter anonymt är starkare än de skäl som talar för en sådan reglering. Vi anser därför att det inte bör införas en möjlighet att vittna anonymt.

Betänkandet har remitterats. Av regeringens propositionsförteckning för våren 2022 framgår att en proposition om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring är avsedd att lämnas den 22 mars. Regeringen överlämnade den 27 januari 2022 remissen En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring till Lagrådet. I lagrådsremissen föreslår regeringen lagändringar som syftar till att bryta tystnadskulturen och få fler att våga vittna om brott. Regeringen lämnar bl.a. följande förslag:

- Den som medverkar i utredningen av någon annans brott ska kunna få ett lindrigare straff samtidigt som straffet för olika former av falska anklagelser skärps.
- Sekretess ska gälla för kontaktuppgifter till enskilda i domstol. Sekretess ska också gälla för uppgift om var den befinner sig som deltar i ett sammanträde inför rätten genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring.
- Övergrepp i rättsak och grova fall av mened och skyddande av brottsling ska kunna leda till betydligt strängare straff.

Regeringen delar utredningens och en klar majoritet av remissinstansernas bedömning att det inte finns tillräckligt starka skäl för att införa ett system med anonyma vittnen. Med beaktande av den gedigna genomlysning av frågan som utredningen gjort finns det enligt regeringen inte heller skäl att utreda frågan ytterligare. Det bedöms däremot finnas skäl att ytterligare se över möjligheten att skapa en tryggare och mer förutsebar situation för vittnen som deltar i en rättsprocess. Utredningen konstaterar, liksom Brottsofferjouren Sverige och Brottsoffermyndigheten, att vittnen har behov av att i ett tidigt skede och redan under förundersökningen få närmare information om hur rättsprocessen fungerar och vilka möjligheter till stöd som finns. Regeringen avser att återkomma till frågan i förordning.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2022.

Lagrådet anför i sitt yttrande den 21 februari 2022 bl.a. att det sammantaget framstår som ytterst tveksamt om fördelarna med att införa ett kronvittnes-system överväger nackdelarna. Lagrådet avråder därför från att genomföra förslaget.

Tidigare riksdagsbehandling

Riksdagen har tidigare gjort ett tillkännagivande till regeringen om att vittnen ska få information om möjligheterna till olika former av vittnesstöd (bet. 2015/16:JuU1, rskr. 2015/16:106). I regeringens återrapportering av vissa tillkännagivanden som gäller rättsväsendet i 2020 års budgetproposition anges bl.a. följande om tillkännagivandet (prop. 2019/20:1 utg.omr. 4 s. 62):

Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket redovisade 2015 ett gemensamt regeringsuppdrag om att lämna förslag till en långsiktigt hållbar organisation för och finansiering av vittnesstödsverksamheten (Ju2014/03767/KRIM). Redovisningen innehåller bl.a. förslag till åtgärder för att vittnen ska få ytterligare information om möjligheterna till olika former av vittnesstöd. I regleringsbrevet för 2017 gav regeringen Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket i uppdrag att återrapportera genomförandet av de förslag till åtgärder som myndigheterna har lämnat till regeringen. De åtgärder som myndigheterna har vidtagit har redovisats i respektive myndighets årsredovisningar.

Inom ramen för uppdraget har Domstolsverket bl.a. tagit fram förslag på arbetssätt, rutiner och mallar som kan användas av domstolarna för att förbättra informationen om kommande och inställda förhandlingar till vittnesstödsverksamheten. Domstolsverket har också uppmanat domstolarna att överväga att införa rutiner som innebär att målsägande och

vittnen ombes att anmäla sig i receptionen vid ankomst och att det vid ankomsten finns personal tillgänglig som har möjlighet att informera om rättsprocessen och vilka trygghetsskapande åtgärder som domstolen kan erbjuda. Domstolsverket har även utvecklat de kallelsemallar som används av domstolarna så att möjligheten att få vittnesstöd framgår tydligt. En omfattande klarspråksöversyn av kommunikationsmallar och informationsblad med syfte att snabbt få en enhetlighet i och modernisering av Sveriges Domstolars kommunikation i mål- och ärendehantering har genomförts. Genom språkliga, strukturella och grafiska förbättringar höjdes kvaliteten när det gäller läsbarhet och förståelse av mallarnas innehåll för mottagarna. I kallelsemallarnas upplysningar till målsäganden och vittnen framgår tydligt de trygghetsskapande åtgärder som finns med möjligheten att få vittnesstöd i förväg innan förhandling eller på plats i domstolen, att vissa domstolar har ett avskilt väntrum för målsägande och vittnen samt att målsägande och vittnen vid upplevd otrygghet kan kontakta domstolen och att den då kan besluta om olika åtgärder för att öka tryggheten i samband med förhandlingen. Domstolsverket har också fortsatt med att stötta domstolarna med förslag på arbetssätt, rutiner och mallar som kan användas av domstolarna för att förbättra informationen om kommande och inställda förhandlingar till vittnesstödsverksamheten.

Brottsoffermyndigheten har uppdaterat informationen om vittnesstödsverksamheten på myndighetens webbplats och utvecklat ett webbforum för vittnesstödsamordnare där de kan utbyta erfarenheter. Brottsoffermyndigheten har också på uppdrag av regeringen tagit fram en webbutbildning för att främja en likvärdighet i det stöd som erbjuds vittnen och målsägande.

Genom de vidtagna åtgärderna bedömer regeringen att tillkännagivandet är tillgodosett. Tillkännagivandet kan därmed anses slutbehandlat.

Utskottet hade inget att invända mot regeringens redovisning av tillkännagivandet (bet. 2019/20:JuU1 s. 43).

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att ett system med kronvittnen ska utredas (bet. 2018/19:JuU12, rskr. 2018/19:169). Riksdagen har även gjort ett tillkännagivande till regeringen om att utreda möjligheten att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt (bet. 2018/19:JuU12, rskr. 2018/19:169). I regeringens återrapportering av vissa tillkännagivanden som gäller rättsväsendet i 2022 års budgetproposition anges att tillkännagivandena är tillgodosedda och slutbehandlade (prop. 2021/22:1 utg.omr. 4 s. 39). Utskottet hade inget att invända mot regeringens redovisning av tillkännagivandena (bet. 2021/22:JuU1 s. 40).

Riksdagen har vidare tillkännagett för regeringen att ytterligare åtgärder bör vidtas för att stärka skyddet för vittnen (bet. 2018/19:JuU12, rskr. 2018/19:169). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2020/21:75 s. 73).

I samband med att utskottet våren 2021 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2020/21 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att införa ett system med kronvittnen. Utskottet anförde bl.a. följande (bet. 2020/21:JuU25 s. 77 f.):

Under riksmötet 2018/19 gjorde riksdagen efter förslag från utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att ett system med kronvittnen ska utredas. Regeringen har därefter gett en särskild utredare i uppdrag att överväga åtgärder för att stärka rättsprocessen och öka lagföringen. Utskottet ser positivt på att utredaren har fått i uppdrag att analysera om

ett system med kronvittnen bör införas. Det är dock angeläget att detta arbete bedrivs skyndsamt och att regeringen så snart som möjligt därefter återkommer till riksdagen med ett lagförslag som innebär att ett sådant system kan införas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I samma betänkande föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att ytterligare åtgärder ska vidtas för att stärka skyddet av vittnen. Utskottet anförde i den delen bl.a. följande (bet. 2020/21:JuU25 s. 78):

Riksdagen har också, på förslag av utskottet, riktat ett tillkännagivande till regeringen om att ytterligare åtgärder bör vidtas för att stärka skyddet för vittnen. Det är därför positivt att regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder för att förbättra stödet till vittnen och överväga åtgärder för att stärka skyddet av vittnen. Enligt utskottet har polisens arbete med personsäkerhet och vittnesskydd en grundläggande betydelse för att skydda vittnen och målsägande som riskerar att utsättas för allvarliga repressalier. Utskottet anser därför att polisen ska ges möjlighet att inte bara stå för personskyddet utan att även, under en begränsad tid, ta över ansvaret för den utsatte på ett mer övergripande sätt. Ansvaret för denna ibland mycket kvalificerade säkerhetsuppgift ligger i dag på kommunerna. Utskottet anser vidare att möjligheterna till vittnesskydd bör utökas och förbättras. Vittnesskyddsprogrammet behöver byggas ut och även omsättas på europeisk nivå eftersom den som vittnar mot organiserad brottslighet kan behöva skydd i ett annat land. För att öka tryggheten för vittnen bör det också bli enklare att vittna från annan ort. Det är enligt utskottet viktigt att regeringen återkommer till riksdagen med ett förslag som tillgodoser det anförda. Det finns därför skäl för riksdagen att åter rikta ett tillkännagivande till regeringen om att stärka skyddet av vittnen.

Vidare föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt (bet. 2020/21:JuU25 s. 78).

Riksdagen följde utskottets förslag i fråga om kronvittnen och vittnesskydd (rskr. 2020/21:289). När det gäller anonyma vittnen biföll riksdagen i stället en reservation av ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Reservanterna ansåg att det pågående utredningsarbetet inte borde föregripas och var därför inte beredda att ställa sig bakom ett tillkännagivande om att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt (s. 121).

En motion om utformning av domstolarnas lokaler behandlades av utskottet i betänkande 2020/21:JuU25. Utskottet fann inte skäl att ställa sig bakom förslaget och avstyrkte motionen (s. 79). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289).

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare uttalat är det mycket angeläget att bekämpa den grova organiserade brottsligheten. En avgörande del av detta är att kunna genomföra rättegångar på ett effektivt och rättssäkert sätt. Bekämpningen av den grova organiserade brottsligheten är också beroende av att vittnen vågar medverka i rättsprocesserna.

Riksdagen har efter förslag från utskottet tillkännagett för regeringen att ett system med kronvittnen bör utredas och införas. Som framgår ovan har Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring lämnat förslag som innebär att det ska införas en möjlighet till strafflindring för den som medverkar till utredning av någon annans brottslighet, och regeringen har nyligen beslutat om en lagrådsremiss. Som framgår ovan anser Lagrådet att det är ytterst tveksamt om fördelarna med ett kronvitnesssystem överväger nackdelarna. Utskottet delar dock inte denna uppfattning utan anser att fördelarna överväger nackdelarna. Det är därför angeläget att regeringen så snart som möjligt fullföljer lagstiftningsarbetet och återkommer till riksdagen med ett lagförslag som innebär att en sådan möjlighet införs. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därmed motionerna 2021/22:2556 (SD) yrkande 1, 2021/22:3579 (C) yrkande 26, 2021/22:3656 (C) yrkande 18 och 2021/22:3974 (L) yrkande 55.

När det gäller anonyma vittnen konstaterar utskottet att regeringen i lagrådsremissen En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring gör bedömningen att det inte finns tillräckligt starka skäl för att införa ett sådant system och att det inte heller finns skäl att utreda frågan ytterligare. Utskottet delar regeringens bedömning och avstyrker därför motionerna 2021/22:278 (SD) yrkande 5, 2021/22:576 (M), 2021/22:1513 (M) yrkande 3, 2021/22:2052 (M), 2021/22:2556 (SD) yrkande 3, 2021/22:4031 (M) yrkande 11, 2021/22:4187 (KD) yrkande 19 och 2021/22:4212 (KD) yrkande 39.

Utskottet anser att det är viktigt att åtgärder vidtas för att människor ska våga vittna. Riksdagen har också, på förslag av utskottet, vid två tidigare tillfällen riktat tillkännagivanden till regeringen om att vidta åtgärder för att stärka skyddet av vittnen. Som framgår ovan har Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring nu lämnat vissa förslag om ett förbättrat stöd och skydd för vittnen, och regeringen har också nyligen beslutat om en lagrådsremiss. Enligt utskottets uppfattning är detta ett steg i rätt riktning men mer måste göras för att stärka vittnesskyddet. Som utskottet tidigare uttalat har polisens arbete med personsäkerhet och vittnesskydd en grundläggande betydelse för att skydda vittnen och målsägande som riskerar att utsättas för allvarliga repressalier. Möjligheterna till vittnesskydd måste därför utökas och förbättras. Utredningen har emellertid inte lämnat några förslag som rör Polismyndighetens arbete med skydd för förhörspersoner. Det finns därför anledning för riksdagen att rikta ett nytt tillkännagivande till regeringen om att snarast vidta åtgärder för att stärka skyddet av vittnen i enlighet med det som riksdagen tidigare har gett regeringen till känna i denna fråga. Utskottet tillstyrker därmed motionerna 2021/22:455 (V) yrkande 13, 2021/22:1053 (S), 2021/22:2556 (SD) yrkande 2, 2021/22:3449 (M), 2021/22:3579 (C) yrkande 73, 2021/22:3656 (C) yrkande 17, 2021/22:3974 (L) yrkande 56 och 2021/22:4212 (KD) yrkande 40 samt tillstyrker delvis motion 2021/22:1513 (M) yrkande 1.

När det gäller övriga förslag om bl.a. stöd till vittnen vid förhandlingar och sekretess för kontaktuppgifter anser utskottet att den fortsatta beredningen av

utredningens förslag inte bör föregripas. Utskottet avstyrker därför motionerna 2021/22:455 (V) yrkandena 7 och 10, 2021/22:1511 (M), 2021/22:3656 (C) yrkande 20, 2021/22:3974 (L) yrkandena 47 och 48 samt 2021/22:4026 (S).

Delgivning och utevaro

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om konsekvenser för den som inte infinner sig till rättegång och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om delgivning.

Jämför reservation 36 (S, C, V).

Motionerna

Delgivning

I motion 2021/22:2199 av Jörgen Berglund (M) anføres att delgivningslagen bör moderniseras för att underlätta delgivning mellan myndigheter, företag och medborgare via e-post.

I motion 2021/22:376 av Staffan Eklöf (SD) anføres att reglerna för delgivning bör ändras så att förenklad delgivning kan användas i större utsträckning.

I motion 2021/22:128 av Kjell-Arne Ottosson (KD) anføres att regeringen snarast bör se över hur delgivning kan ske på ett rättssäkert och betryggande sätt. Enligt motionären bör det t.ex. alltid krävas någon form av mottagningsbevis när en person kallas till domstol.

Konsekvenser vid utevaro

I kommittémotion 2021/22:3779 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 8 anføres att de konsekvenser som i dag kan drabba brottsmisstänkta som inte infinner sig till rättegång är otillräckliga och att regelverket bör ändras.

Bakgrund

Delgivning

Den 1 april 2011 trädde nya bestämmelser om delgivning i kraft; bl.a. ersattes 1970 års delgivningslag av delgivningslagen (2010:1932). Syftet med reformen var att ge bättre förutsättningar för en effektiv och säker hantering av delgivningar, bl.a. genom att det skapades större möjligheter att använda elektronisk kommunikation (prop. 2009/10:237).

Delgivning enligt delgivningslagen kan bl.a. ske genom vanlig delgivning (16–18 §§) och förenklad delgivning (22–26 §§). Delgivningssätt ska enligt 4 § väljas med utgångspunkt från att det ska vara ändamålsenligt med hänsyn

till handlingens innehåll och omfattning och medföra så lite kostnader och besvär som möjligt. Delgivning får inte ske på ett sätt som är olämpligt med hänsyn till omständigheterna i delgivningsärendet.

Vanlig delgivning får användas vid all delgivning och sker genom att handlingen som ska delges skickas eller lämnas till delgivningsmottagaren. En myndighet får vid vanlig delgivning skicka handlingen på elektronisk väg, t.ex. med e-post eller sms. Vid prövningen av om en handling bör skickas på elektronisk väg gäller 4 §. När det gäller handlingens innehåll bör särskilt uppgifternas känslighet beaktas och ställas i relation till hur säker överföringsmetoden är (prop. 2009/10:237 s. 238). Vanlig delgivning har skett när delgivningsmottagaren har tagit emot handlingen. Det vanligaste sättet att få bevis om att handlingen har kommit delgivningsmottagaren till handa är att han eller hon bekräftar mottagandet.

Förenklad delgivning sker genom att handlingen som ska delges skickas till delgivningsmottagaren och att det närmast följande arbetsdag skickas ett kontrollmeddelande om att handlingen har skickats. Handlingen och kontrollmeddelandet skickas till delgivningsmottagarens senast kända adress. Bestämmelserna är teknikneutrala och hindrar inte att handlingen eller kontrollmeddelandet skickas till delgivningsmottagaren på något annat sätt än med post (prop. 2009/10:237 s. 242). Förenklad delgivning får användas av en myndighet vid delgivning med den som är part eller har liknande ställning i ett mål eller ärende, om han eller hon har fått information av myndigheten om att delgivningssättet kan komma att användas i målet eller ärendet. Förenklad delgivning har som utgångspunkt skett när två veckor har förflutit från det att handlingen skickades. För att förenklad delgivning ska få användas för att delge stämning i brottmål krävs att den tilltalade har delgetts information vid ett personligt sammanträffande med en åklagare, polis eller annan särskilt föreskriven tjänsteman om att delgivningssättet kan komma att användas (33 kap. 6 § rättegångsbalken, RB). Det får inte heller ha gått mer än tio veckor från det att informationen lämnades till dess att handlingarna skickas.

Den 1 maj 2018 infördes ett nytt delgivningssätt genom lagen (2018:160) om försök med tillgänglighetsdelgivning i brottmål (prop. 2017/18:67, bet. 2017/18:JuU23, rskr. 2017/18:206). Lagen är tidsbegränsad och gäller till utgången av 2022. Tillgänglighetsdelgivning innebär att delgivning sker genom att stämning och andra handlingar i ett brottmål hålls tillgängliga vid tingsrätten fr.o.m. en i förväg bestämd tidpunkt. Den tilltalade ska vid ett personligt möte med en polis eller åklagare ha delgetts information om denna tidpunkt och om vid vilken tingsrätt handlingarna hålls tillgängliga.

Regeringen gav den 30 januari 2020 en särskild utredare i uppdrag att utreda ett permanent snabbförfarande i brottmål och andra åtgärder för en snabbare lagföring av brott (dir. 2020:6). Utredningen, som tog namnet Utredningen om snabbare lagföring, överlämnade i juni 2021 betänkandet Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål (SOU 2021:46). I betänkandet lämnas flera förslag som rör delgivningsförfarandet. Utredningen föreslår bl.a. att

regleringen om tillgänglighetsdelgivning införs i delgivningslagen och att delgivningssättet ska få användas i brottmålsprocessen, under förundersökningen för slutunderrättelse och för talan om undanröjande av villkorlig dom och skyddstillsyn. Utredningen föreslår även utökade möjligheter att använda förenklad delgivning i brottmålsprocessen. Bland annat föreslås en förlängning av tidsfristen för förenklad delgivning när handläggningen av åtalet inleds och att delgivningssättet anpassas till modern kommunikation. Vissa av förslagen avser generella reformer för förenklad delgivning och innebär en möjlighet att förbättra och underlätta elektronisk kommunikation för samtliga myndigheter i den offentliga förvaltningen. Det föreslås t.ex. att kravet på kontrollmeddelande avskaffas när handlingen skickas på elektronisk väg och att bestämmelserna om förenklad delgivning anpassas för att kunna fungera med tjänsten Mina meddelanden. Tjänsten är en infrastruktur för digital post som innebär att mottagaren har en digital brevlåda, t.ex. Min myndighetspost eller Kivra.

Förslagen i betänkandet har remitterats. Av regeringens propositionsförteckning för våren 2022 framgår att en proposition om ett permanent snabbförfarande i brottmål och andra åtgärder för en snabbare lagföring av brott är avsedd att lämnas i september.

Konsekvenser vid utevaro

Av 46 kap. 15 § RB framgår vilka åtgärder rätten ska vidta när den tilltalade uteblir från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling. Rätten ska i första hand pröva om målet ändå kan avgöras. Om det inte är möjligt ska rätten ta ställning till om ett förelagt vite ska dömas ut. Rätten ska också ta ställning till om den tilltalade ska hämtas till domstolen, antingen omedelbart eller till en senare dag, eller häktas, om det finns förutsättningar för det. Om rätten inte beslutar om hämtning eller häktning ska den tilltalade kallas på nytt vid vite till en senare dag.

De närmare förutsättningarna för när ett brottmål kan avgöras trots att den tilltalade inte inställt sig till huvudförhandlingen finns i 46 kap. 15 a § RB. En grundläggande förutsättning är att saken kan utredas tillfredsställande. Vid sidan av det måste en av tre alternativa förutsättningar vara uppfylld. Enligt den första får det inte finnas anledning att döma till någon annan påföljd än böter, fängelse i högst sex månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening (punkt 1). De två andra förutsättningarna avser situationer då den tilltalade avvikit eller håller sig undan på ett sådant sätt att han eller hon inte kan hämtas till huvudförhandlingen samt då den tilltalade lider av en allvarlig psykisk störning och hans eller hennes närvaro därför inte är nödvändig (punkt 2 och 3). I de två senare alternativen uppställs ingen begränsning av vilken påföljd som kan bli aktuell i målet.

Tidigare riksdagsbehandling

Motioner om att modernisera delgivningslagen och om utökade möjligheter att använda förenklad delgivning behandlades av utskottet i betänkande

2020/21:JuU25. Utskottet konstaterade att en utredning hade fått i uppdrag att utreda vissa frågor om delgivning. Utskottet ansåg att utredningens arbete inte borde föregripas och avstyrkte motionerna (s. 88). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289).

I samma betänkande föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om konsekvenser för den som inte infinner sig till rättegång. Utskottet anförde bl.a. följande (s. 88 f.):

Det förekommer att personer som är misstänkta för brott inte infinner sig till rättegång. En person kan kallas upprepade gånger utan att dyka upp, och flera år kan passera utan att det brott som personen har begått får några konsekvenser. Det här leder till stort lidande inte minst för brottsoffret och hans eller hennes anhöriga samtidigt som det står i motsats till ambitionen om en snabb och effektiv verkställighet. Att vägra att komma till en rättegång och på så sätt undanhålla sig rättvisan måste enligt utskottet leda till betydligt mer ingripande konsekvenser för den enskilde än vad som är fallet i dag. Höga vitesbelopp bör dömas ut om den som är kallad till en rättegång inte dyker upp och saknar giltig ursäkt, s.k. laga förfall, för det. Vidare bör fler rättegångar avgöras i den tilltalades utvaro om han eller hon medvetet håller sig undan rättvisan. Den ordning som gäller i dag är enligt utskottet inte tillfredsställande och bör ändras. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289). Tillkännagivandet bereds inom Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan har Utredningen om snabbare lagföring lämnat flera förslag som innebär förändringar av delgivningsförfarandet. Förslagen har remitterats och regeringen har aviserat att en proposition ska lämnas till riksdagen i september 2022. Mot den bakgrunden finns det enligt utskottets uppfattning inte skäl för riksdagen att ta något initiativ med anledning av motionerna 2021/22:128 (KD), 2021/22:376 (SD) och 2021/22:2199 (M). Motionerna avstyrks.

Under det förra riksmötet gjorde riksdagen efter förslag från utskottet ett tillkännagivande till regeringen om konsekvenser för den som inte infinner sig till rättegång. Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att den ordning som gäller i dag inte är tillfredsställande och att den bör ändras. Utskottet föreslår därför att riksdagen i ett nytt tillkännagivande uppmanar regeringen att snarast vidta åtgärder i enlighet med det tidigare tillkännagivandet. Därmed tillstyrker utskottet motion 2021/22:3779 (M) yrkande 8.

Rättsliga biträden, rättegångskostnader m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att stärka rätten till målsägandebiträde i överrätt och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår övriga motionsyrkanden om bl.a. kostnader för offentliga försvarare, ansökningsavgift i mål om äktenskapsskillnad och rättegångskostnader i tvistemål.

Jämför reservation 37 (C).

Motionerna

Rätten till målsägandebiträde

I partimotion 2021/22:3666 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 65 begärs en utvärdering av 2018 års lagändring om mer restriktiva regler för förordnande av målsägandebiträde i överrätt. Liknande yrkanden framställs i kommittémotionerna 2021/22:3778 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 11, 2021/22:3514 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 24 och 2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 43.

Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) anför i kommittémotion 2021/22:455 yrkande 9 att regeringen bör se över ändringarna i lagen (1988:609) om målsägandebiträde i syfte att målsäganden ska ha rätt till målsägandebiträde i hovrätten som huvudregel.

Kostnader för offentliga försvarare

I motion 2021/22:626 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) efterfrågas en översyn i syfte att återfallsförbrytare som kan klassas som yrkeskriminella som regel ska anses skyldiga att betala för sin offentliga försvarare.

Ansökningsavgift i mål om äktenskapsskillnad

Annie Lööf m.fl. (C) anför i partimotion 2021/22:3666 yrkande 62 att regeringen bör se över möjligheten att ta bort avgiften för ansökan om skilsmässa. Ett liknande yrkande framställs i kommittémotion 2021/22:3520 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 3.

Rättegångskostnader i tvistemål

Louise Meijer (M) anser i motion 2021/22:3816 yrkande 2 att regeringen bör utreda möjligheten att konsumenter som fått rätt i Allmänna reklamationsnämnden inte ska behöva ersätta motpartens rättegångskostnader vid en förlust om samma sak prövas i allmän domstol.

Virtuella rättsprocesser

Lars Püss (M) föreslår i motion 2021/22:1834 att regeringen ska utreda möjligheten att få fram prejudicerande domar genom virtuella rättsprocesser. Motionären anför att en rättsprocess ofta innebär stora påfrestningar för de företag eller individer som berörs av det enskilda ärendet. Om principiellt viktiga ärenden i stället kunde drivas som virtuella rättsprocesser skulle samhällets behov av prejudicerande domar kunna tillgodoses utan att hela bördan i rättsprocessen måste bäras av enskilda företag eller individer.

Bakgrund

Rätten till målsägandebitråde

När en förundersökning har inletts eller återupptagits ska, enligt 1 § lagen (1988:609) om målsägandebitråde, ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebitråde) förordnas i mål om

- sexualbrott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av ett sådant biträde
- brott mot liv eller hälsa enligt 3 kap. brottsbalken eller brott mot frihet och frid enligt 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller om brottet rör rån enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av ett sådant biträde
- annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av ett sådant biträde.

Målsägandebiträdets uppgifter regleras i 3 § i samma lag. Målsägandebiträdet ska ta till vara målsägandens intressen i målet samt lämna stöd och hjälp till målsäganden. Målsägandebiträdet ska även hjälpa målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk med anledning av brottet, om inte åklagaren gör detta.

Den 1 juli 2018 infördes en ny bestämmelse, 1 a §, i lagen om målsägandebitråde (prop. 2017/18:86, bet. 2017/18:JuU24, rskr. 2017/18:288). Enligt den bestämmelsen ska målsägandebiträdets förordnande inte längre per automatik kvarstå i överrätt, utan det löper ut när tiden för att överklaga domen i målet har gått ut. Om åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen ska ett målsägandebitråde förordnas i högre rätt under de förutsättningar som anges i 1 §. Vid bedömningen av om målsäganden har behov av ett målsägandebitråde i högre rätt ska det även beaktas om målsäganden ska höras, vad som ska prövas i fråga om enskilt anspråk och om det finns något annat särskilt skäl som innebär att målsäganden har behov av ett biträde. I förarbetena till bestämmelsen anges att behovet av målsägandebitråde i hovrätten har minskat på grund av reformen En modernare rättegång. Reformen har lett till att målsäganden sällan deltar personligen i huvudförhandlingen i hovrätten och

att den funktion som målsägandebiträdet kan fylla i hovrätten många gånger är begränsad (prop. 2017/18:86 s. 1).

I samband med att utskottet våren 2021 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2020/21 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om en utvärdering av rätten till målsägandebiträde. Utskottet anförde bl.a. följande (bet. 2020/21:JuU25 s. 80):

Nya bestämmelser om att ett målsägandebiträdes förordnande inte per automatik ska kvarstå i överrätt trädde i kraft den 1 juli 2018. Det finns enligt utskottet indikationer på att de nya reglerna går ut över brottsoffer som har varit utsatta för traumatiska händelser. Det är viktigt att brottsoffer får det stöd och den hjälp i rättsprocessen som de behöver. Utskottet anser därför att regeringen bör göra en utvärdering av den lagändring som gjordes 2018 för att se hur den har fallit ut och vilka konsekvenser den har fått. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289). I regleringsbrevet för budgetåret 2021 avseende Sveriges Domstolar (ändringsbeslut 2021-09-16) anges att Domstolsverket ska göra en utvärdering av den lagändring som gjordes 2018 och som innebär att ett målsägandebiträdes förordnande inte automatiskt kvarstår i överrätt. Uppdraget ges mot bakgrund av riksdagens tillkännagivande. Domstolsverket ska utvärdera om lagändringen har uppnått sitt syfte och andra eventuella konsekvenser av lagändringen. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 1 april 2022.

Kostnader för offentliga försvarare

Förutsättningarna för att en offentlig försvarare ska utses regleras i 21 kap. 3 a § rättegångsbalken (RB). En offentlig försvarare ska på begäran utses för en person som är anhållen eller häktad. Offentlig försvarare ska också på begäran utses för den som är misstänkt för ett brott där det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader. Därutöver ska en offentlig försvarare utses om det är tveksamt vilken påföljd som ska väljas och det finns anledning att döma till någon annan påföljd än böter, villkorlig dom eller sådana påföljder i förening. Även utredningen om brottet kan göra att den misstänkte är i behov av en försvarare. Om det i övrigt finns särskilda skäl med hänsyn till den misstänktes personliga förhållanden eller till det som målet rör ska en offentlig försvarare också utses. Om en misstänkt inte har fyllt 18 år ska en offentlig försvarare utses oavsett vilket brott det är fråga om såvida det inte är uppenbart att den unge saknar behov av försvarare (24 § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare).

En offentlig försvarare har enligt 21 kap. 10 § RB rätt till skäligen ersättning av allmänna medel för arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Ersättningen för arbete ska bestämmas med utgångspunkt i den tidsåtgång som är rimlig med hänsyn till uppdragets art och omfattning och med tillämpning av en timkostnadsnorm. Timersättningen får avvika från timkostnadsnormen, om den skicklighet och den omsorg som uppdraget utförts med eller andra

omständigheter av betydelse ger anledning till det. När ersättningen bestäms ska i vissa fall en taxa tillämpas.

Av 31 kap. 1 § RB framgår att om den tilltalade döms för brottet i ett mål där åklagaren för talan ska den tilltalade ersätta staten för det som betalats av allmänna medel i ersättning till försvarare. Den tilltalade ska också ersätta staten för kostnaden att hämta honom eller henne till rätten och för kostnaden för provtagning och analys av blod, urin och saliv som avser honom eller henne och som har gjorts för utredning om brottet. Ersättningskyldigheten omfattar dock inte kostnader som inte skäligen varit motiverade för utredningen, eller kostnader som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, hans eller hennes ombud eller försvarare som utsetts av honom eller henne. Ersättningskyldigheten omfattar inte heller det som betalats i ersättning till en försvarare för utlägg för tolkning av en överläggning med den tilltalade.

Den tilltalade är som huvudregel inte skyldig att betala mera av kostnaden för försvararen än vad han eller hon skulle ha fått betala i rättshjälpsavgift vid rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1996:1619). Det som sägs i den lagen om kostnad för rättshjälpsbiträde gäller i stället kostnad för offentlig försvarare.

Hur rättshjälpsavgiften beräknas framgår av 23 och 38 §§ rättshjälpslagen. Återbetalningskyldigheten avser därmed vissa procent av kostnaderna för den offentliga försvararen. Den som har ett ekonomiskt underlag som överstiger 260 000 kronor kan inte få rättshjälp (6 § rättshjälpslagen). En tilltalad som fälls enligt åtalet och har ett ekonomiskt underlag som överstiger det beloppet ska därför ersätta hela kostnaden för den offentliga försvararen, om det inte finns skäl för jämkning enligt 31 kap. 1 § fjärde stycket RB. Enligt den bestämmelsen får det belopp som den tilltalade ska betala sättas ned helt eller delvis, om det finns skäl till det med hänsyn till den tilltalades brottslighet eller hans eller hennes personliga och ekonomiska förhållanden.

Riksrevisionen har granskat om tingsrätterna och Domstolsverket utövar en betryggande kontroll över hanteringen av ersättning till offentliga försvarare och målsägandebiträden i brottmål. Resultatet av granskningen redovisas i rapporten Ersättning till rättsliga biträden i brottmål – allvarliga brister i uppföljning och kontroll (RiR 2021:27). Granskningen visar att tingsrätterna inte utövar en betryggande kontroll över hanteringen av ersättningen. Det beror enligt Riksrevisionen framför allt på att den interna kontrollen inte är ändamålsenligt utformad. Systemet för att hantera ersättningen är föråldrat och inte heller utformat så att det bidrar till en god hushållning med statens medel. Riksrevisionen lämnar med anledning av granskningen ett antal rekommendationer till regeringen och Domstolsverket. Enligt Riksrevisionen bör hela regelverket för ersättning till rättsliga biträden i brottmål ses över.

Regeringen överlämnade den 10 februari 2022 skrivelse 2021/22:109 Riksrevisionens rapport om ersättning till rättsliga biträden i brottmål till riksdagen. Regeringen framhåller att den sedan flera år vidtagit en rad åtgärder för att dämpa kostnadsutvecklingen och förbättra kontrollsystemet. Regeringen instämmer därför inte i Riksrevisionens bedömning att regeringen

tidigare borde ha tagit initiativ till att förbättra systemet för ersättning och analysera kostnadsutvecklingen. Under senare tid har regeringen vidtagit ytterligare åtgärder. Det handlar bl.a. om ett analysuppdrag till Domstolsverket, en förordningsändring som innebär att åklagare i större utsträckning ska yttra sig över ersättningsanspråk och att Justitiekanslern tillförs resurser för att bedriva en utökad tillsyn.

Ansökningsavgift i mål om äktenskapsskillnad

Bestämmelser om avgifter för ansökningar i allmän domstol finns i förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna. Ansökningsavgiftens storlek framgår av en bilaga till förordningen. Enligt bilagan ska en avgift om 900 kronor tas ut när någon inleder ett ärende om äktenskapsskillnad.

Den nuvarande avgiftsnivån infördes 2014. I budgetpropositionen för 2014 (prop. 2013/14:1 utg.omr. 4 s. 57) konstaterade regeringen att de svenska domstolsavgifterna i ett europeiskt perspektiv var mycket låga och att de inte hade räknats upp på länge. Regeringen ansåg därför att ansökningsavgifterna i de allmänna domstolarna borde höjas. I propositionen anfördes vidare att de nya avgiftsnivåerna självfallet bör bestämmas så att de inte kommer i konflikt med medborgarnas grundläggande rätt till domstolsprövning.

Rättegångskostnader i tvistemål

Reglerna om fördelningen av kostnadsansvaret i tvistemål finns i 18 kap. RB. Enligt huvudregeln är den förlorande parten skyldig att ersätta motparten för hans eller hennes rättegångskostnader (1 §). Undantag från denna regel finns i bl.a. 3 §, som behandlar fall av onödig rättegång, och 6 §, som reglerar ansvaret för kostnader som en part har orsakat genom vårdslöshet eller försummelse.

Ersättning för rättegångskostnad ska fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande samt arvode till ombud eller biträde, om kostnaden skäligen varit påkallad för att ta till vara partens rätt (8 §). Ersättning ska även lämnas för partens arbete och tidspillen i anledning av rättegången. Ränta ska utgå på beloppet från dagen då målet avgörs till dess att betalning görs.

I s.k. förenklade tvistemål (1 kap. 3 d § första stycket RB) finns begränsningar av vilka rättegångskostnader den vinnande parten kan få ersättning för (18 kap. 8 a § RB). Syftet är bl.a. att åstadkomma en balans mellan tvisteföremålets värde och processkostnaderna. Ett mål handläggs som förenklat tvistemål om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

Utskottets ställningstagande

Nya bestämmelser om att ett målsägandebiträdes förordnande inte per automatik ska kvarstå i överrätt trädde i kraft den 1 juli 2018. Eftersom det fanns

indikationer på att de nya reglerna hade gått ut över brottsoffer som varit utsatta för traumatiska händelser föreslog utskottet våren 2021 ett tillkännagivande till regeringen om att göra en utvärdering av lagändringen. Ett målsägandebitråde fyller många gånger en viktig funktion för målsäganden, inte minst i mål om sexualbrott, våld i nära relation och hedersrelaterad brottslighet. Det är viktigt att brottsoffer får det stöd och den hjälp i rättsprocessen som de behöver. Utskottet ser därför positivt på att regeringen nu har gett Domstolsverket i uppdrag att utvärdera den lagändring som gjordes 2018. Det är angeläget att utvärderingen genomförs skyndsamt och att regeringen så snart som möjligt därefter vidtar åtgärder för att stärka rätten till målsägandebitråde i överrätt. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därmed motionerna 2021/22:3514 (C) yrkande 24, 2021/22:3579 (C) yrkande 43, 2021/22:3666 (C) yrkande 65 och 2021/22:3778 (M) yrkande 11 samt tillstyrker delvis motion 2021/22:455 (V) yrkande 9.

Det har enligt utskottet inte framkommit något som ger anledning för riksdagen att göra något sådant tillkännagivande om kostnader för offentliga försvarare som efterfrågas i motion 2021/22:626 (SD). Utskottet avstyrker därför motionen.

Utskottet finner inte skäl att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande om att se över möjligheten att ta bort avgiften för ansökan om äktenskaps-skillnad som föreslås i motionerna 2021/22:3520 (C) yrkande 3 och 2021/22:3666 (C) yrkande 62. Motionsyrkandena avstyrks.

Det finns enligt utskottets mening inte heller skäl att ta något initiativ med anledning av vad som anförs i motion 2021/22:3816 (M) yrkande 2 om rättegångskostnader i tvistemål. Utskottet avstyrker motionen.

Utskottet är slutligen inte berett att ställa sig bakom förslaget i motion 2021/22:1834 (M) om virtuella rättsprocesser. Motionen avstyrks.

Förstärkning av rättsväsendet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om en förstärkning av hela rättsväsendet och om ökade resurser till domstolarna och de myndigheter som prövar frågor om miljöfarlig verksamhet.

Jämför reservation 38 (M) och 39 (C).

Motionerna

I partimotion 2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 39 efterfrågas en förstärkning av hela rättsväsendet. När satsningar görs på polisen kommer det enligt motionärerna att innebära följdverkningar för Åklagarmyndigheten, Sveriges Domstolar och Kriminalvården. Verksamheterna hänger ihop och de olika myndigheterna påverkas av varandras arbete. För att inte

flaskhalsar ska uppstå bör resurser tillföras och styrningen av myndigheterna vara sammanhållen och präglas av en helhetssyn. I yrkande 40 efterfrågas ett tillkännagivande om att stärka domstolarna. Motionärerna anför att ökade resurser till polisen och Åklagarmyndigheten medför en ökad belastning även för domstolarna. För att domstolarna ska fullgöra sina uppgifter på ett rätts-säkert, rättvist och effektivt sätt krävs därför att även domstolarna tillförs resurser som matchar måltillströmningen.

I kommittémotion 2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 17 anförts att regeringen bör se över möjligheten att öka resurserna till mark- och miljödomstolarna och andra myndigheter i processen för prövning av miljö-farlig verksamhet. Ett liknande yrkande finns i motion 2021/22:3916 av Linda Modig (C) yrkande 1.

Bakgrund

Riksrevisionens rapport om styrning av rättskedjan

Riksrevisionen har granskat om styrningen av olika delar av rättskedjan hanteras så att hänsyn tas till konsekvenser för och effektivitet i hela rättskedjan. Rättskedjan omfattar polis, åklagare, allmän domstol och kriminalvård. Resultatet av granskningen redovisas i rapporten *Styrningen av rättskedjan* (RiR 2019:15). Granskningen visar att det finns en medvetenhet, främst inom Justitiedepartementet men även inom myndigheterna, om behovet av kedjeperspektiv, men att styrningen av rättskedjan ändå inte tar tillräcklig hänsyn till konsekvenser för och effektivitet i hela rättskedjan. För att kunna styra mot en sammanhållen och effektiv rättskedja behövs enligt Riksrevisionen mer kunskap om och analys av sambanden i rättskedjan. Regeringen kan även i sin styrning i större utsträckning tillämpa ett mer strategiskt och övergripande fokus på hur rättskedjan som helhet ska arbeta effektivt, och utifrån detta identifiera var enskilda insatser i styrningen ska göras. Helhetsperspektivet kan även stärkas i de avstämningar som görs, främst mellan departement och myndigheterna samt mellan myndigheterna.

Regeringen välkomnade Riksrevisionens granskning och konstaterade att den utgör ett värdefullt underlag i det fortsatta arbetet med att vidareutveckla regeringens styrning av de myndigheter som ingår i rättskedjan (skr. 2019/20:44). Regeringen instämde helt i den rekommendation som handlar om att öka helhetsperspektivet i kontakterna med myndigheterna, exempelvis genom att bredda kontaktytorna genom gemensamma dialoger med samtliga myndigheter i rättskedjan. Regeringen instämde delvis i Riksrevisionens övriga rekommendationer.

Utskottet instämde i regeringens bedömning att Riksrevisionens granskning utgör ett värdefullt underlag i det fortsatta arbetet med att vidareutveckla regeringens styrning av de myndigheter som ingår i rättskedjan. Utskottet såg även positivt på de åtgärder som regeringen har vidtagit och avser att vidta med anledning av Riksrevisionens iakttagelser (bet. 2019/20:JuU14 s. 10 f.).

Utskottet avstyrkte samtidigt bl.a. en motion om att styrningen av rättsväsendets myndigheter bör präglas av mer långsiktighet och helhetsperspektiv. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2019/20:157).

Miljöprövningsprocessen

Mark- och miljödomstolarna är särskilda domstolar som handlägger mål om t.ex. miljö- och vattenfrågor, fastighetsbildning och plan- och byggärenden. Det finns fem mark- och miljödomstolar i landet. Dessa är en del av tingsrätterna i Nacka, Umeå, Vänersborg, Växjö och Östersund. Vissa miljöfarliga verksamheter av mer omfattande slag, t.ex. industrier och gruvor, kräver tillstånd hos mark- och miljödomstolen.

I svaret på en skriftlig fråga (fr. 2021/22:261) om en modern miljöbalk anförde miljö- och klimatminister Per Bolund den 3 november 2021 följande:

Under de kommande åren kommer omfattande insatser att krävas för att Sverige ska kunna nå målet om att bli världens första fossilfria välfärdsland, men också för att nå flera andra mål för en hållbar omställning. Regeringen arbetar därför intensivt i syfte att främja miljö- och klimatomfattande investeringar.

Miljöprövningsprocessen är en prioriterad fråga i detta arbete. Regeringen har under de senaste åren vidtagit en rad åtgärder för att miljö-tillståndsprocessen ska vara modern och effektiv, samtidigt som ett högt miljöskydd uppnås.

Tillståndsprocesserna på gruv- och mineralområdet regleras i både miljöbalken och mineralagen (1991:45). Regeringen har tillsatt Miljöprövningsutredningen (M 2020:06) med uppdrag att föreslå åtgärder för att uppnå en mer modern och effektiv prövning enligt miljöbalken. Utredningen ska lämna sitt betänkande i maj 2022.

Regeringen har dessutom tillsatt en utredning om prövningsprocesser och regelverk för en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral (N 2021:01). Utredningen ska bland annat analysera och föreslå förändringar av prövningsprocesser och regelverk så att bättre hänsyn kan tas till både ett projekts lokala miljöpåverkan och dess samhällsnytta, till exempel minskad global klimatpåverkan. Utredningen ska lämna sitt betänkande i oktober 2022.

Vidare kan nämnas att regeringen den 17 december 2019 beslutade att en särskild utredare ska se över all relevant svensk lagstiftning så att det klimatpolitiska ramverket får genomslag (dir. 2019:101). Ett tilläggsdirektiv beslutades den 23 juni 2021 (dir. 2021:50) genom vilket utredaren även fick i uppdrag att utreda möjligheten att väga klimatnytta mot negativ påverkan på människors hälsa och miljön, genom en särskild avvägningsregel i miljöbalken eller på annat sätt. Utredningen, som har antagit namnet Klimaträttsutredningen, överlämnade den 31 mars 2021 sitt delbetänkande och uppdraget ska slutredovisas senast den 15 maj 2022.

Regeringen har också gett berörda myndigheter i uppdrag att ta fram en samlad statistik för miljöprövningen. Statistiken är viktig för att identifiera lämpliga effektiviseringsåtgärder. Länsstyrelserna har även fått i uppdrag att utveckla metoder och samverkansformer för att främja en effektiv samrådsprocess enligt miljöbalken och därigenom påskynda näringslivets klimatomställning. Regeringen har dessutom beslutat om uppdrag till länsstyrelserna och Domstolsverket att utvärdera om det finns förutsättningar att utveckla en eller flera digitala tjänster för någon eller

några typer av tillståndsansökningar enligt miljöbalken för att på så sätt effektivisera processen.

Effektiva tillståndprocesser kräver att prövningsmyndigheterna har förutsättningar att genomföra sitt uppdrag. För att korta handläggningstiderna och förstärka arbetet med miljöprövning och miljötillsyn har regeringen föreslagit att extra medel tillförs Naturvårdsverkets, domstolarnas och länsstyrelsernas förvaltningsanslag i budgetpropositionen för 2022.

Det pågår alltså mycket arbete från regeringens sida gällande miljötillståndprocesser. Det är ett arbete som regeringen ser fram emot att fortsätta tillsammans med övriga samhällsaktörer, som ett led i den gröna omställningen.

I svaret på en skriftlig fråga (fr. 2021/22:741) om minskat regelkrångel i gruvnäringen angav näringsminister Karl-Petter Thorwaldsson den 24 januari 2022 även att regeringen i december 2021 gav Naturvårdsverket och länsstyrelserna i uppdrag att i samråd med Domstolsverket göra en förstudie som syftar till att se över förutsättningarna för att utveckla en myndighetsgemensam vägledning för miljötillståndsprövningen och miljöbedömningsprocessen. Syftet med uppdraget är att möjliggöra en mer enhetlig prövningsprocess nationellt och att öka effektiviteten i prövningen. Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2022.

Regeringen överlämnade den 4 mars 2021 propositionen Mer ändamålsenliga sammansättningsregler för mark- och miljödomstolarna (prop. 2020/21:104) till riksdagen. Förslagen i propositionen bedöms leda till ett bättre resursutnyttjande och en mer effektiv handläggning för domstolarna utan att rättssäkerheten påverkas. Riksdagen biföll propositionen och lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2021 (bet. 2020/21:JuU33, rskr. 2020/21:312).

Rättsväsendets budget för 2022

Regeringen anför i budgetpropositionen för 2022 att för att bekämpa brott måste alla delar av rättskedjan fungera väl och inte utgöra hinder för övrig verksamhet (prop. 2021/22:1 utg.omr. 4 s. 52). Antalet ärenden ökar, inte minst de resurskrävande, och myndigheterna behöver mer resurser för att kunna möta denna utveckling. Antalet åklagare vid Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten behöver öka, liksom andra kompetenser vid myndigheterna. För att stärka myndigheternas förutsättningar att utreda och lagföra misstänkta brott föreslår regeringen ökade resurser.

Regeringen anser att det svenska domstolsväsendet fungerar väl. Det är prioriterat för regeringen att säkerställa rättssäkerheten och allmänhetens tilltro till domstolarna även på längre sikt. För att nå riksdagens mål om den enskildes rättssäkerhet och rättstrygghet krävs att allmänheten har förtroende för den dömande verksamheten och att mål och ärenden i domstol avgörs inom rimlig tid. Samtidigt som domstolarnas produktivitet är hög och pandemins effekter för domstolarnas verksamhet är svårbedömd visar prognoserna på ett fortsatt högt målinflöde. I syfte att möta det höga målinflödet och säkerställa

allmänhetens förtroende föreslår regeringen ökade medel till Sveriges Domstolar. Anslaget till domstolarna höjs också för att säkerställa en effektiv tillståndsprovning enligt miljöbalken (s. 64).

Regeringen konstaterar vidare att tillflödet av klienter har fortsatt att öka och att det i kombination med längre häktes- och strafftider har inneburit fortsatta utmaningar för Kriminalvården. Som följd av regeringens föreslagna satsningar på myndigheterna i rättskedjan tillsammans med kommande straffrättsliga reformer väntas en fortsatt ökning av antalet klienter inom Kriminalvårdens alla verksamheter de närmaste åren. Kriminalvården har påbörjat en kapacitetsutökning inom häktes- och anstaltsbeståndet. I syfte att ge myndigheten förutsättning att fortsätta öka kapaciteten samtidigt som säkerheten bibehålls och verksamhetsinnehållet inom myndigheten utvecklas föreslår regeringen ökade medel till Kriminalvården.

I samband med beredningen av rättsväsendets budget för 2022 föreslog utskottet att riksdagen skulle anvisa anslagen för 2022 inom utgiftsområde 4 på ca 63 miljarder kronor i enlighet med utskottets förslag (bet. 2021/22:JuU1). Riksdagen hade fastställt ramen för utgiftsområdet till 1 230 miljoner kronor mer än vad regeringen föreslagit i budgetpropositionen. Utskottets förslag överensstämde med ett förslag som ledamöterna från Moderaterna, Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna lagt fram under utskottets beredning av ärendet. Det innebar ändringar i förhållande till budgetpropositionen för anslagen till Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Åklagarmyndigheten, Sveriges Domstolar och Kriminalvården. Utskottet uttalade bl.a. följande (s. 32 f.):

Samtliga större myndigheter inom rättsväsendet är enligt utskottets mening underdimensionerade i förhållande till de uppgifter som de har att lösa. Det finns dessutom all anledning att tro att belastningen på rättsväsendet kommer att fortsätta öka, inte minst på grund av den pågående trenden med ökande grov brottslighet. För att bekämpa denna bör omfattande reformer på rättsområdet genomföras som leder till längre fängelsestraff, en effektivare brottsbekämpning och en högre brottsuppläring. Detta kommer att kräva ytterligare resurser till såväl de brottsbekämpande myndigheterna som domstolarna och Kriminalvården.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2021/22:89).

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2021 föreslog utskottet, med stöd av sin initiativrätt enligt 9 kap. 16 § riksdagsordningen, ett tillkännagivande till regeringen om en genomlysning av kapaciteten inom rättsväsendets myndigheter och hos de myndigheter som samverkar med polisen inom ramen för det brottsförebyggande och den brottsutredande verksamheten. Utskottet uttalade bl.a. följande (bet. 2020/21:JuU41 s. 24):

För att polisen på ett effektivt sätt ska kunna utföra sin kärnuppgift att förebygga, ingripa och utreda brott måste förstärkningar göras inom alla delar av rättsväsendet, och även inom myndigheter utanför rättsväsendet. Rättssystemets olika delar är beroende av varandra, och rättssystemet som helhet är beroende av det omgivande samhällets stödfunktioner.

Om polisen arbetar mer effektivt med att utreda och klara upp brott kommer detta öka belastningen på i första hand Åklagarmyndigheten. Alla åtgärder för att förbättra polisens effektivitet måste därför även få konsekvenser för resurstilldelningen till Åklagarmyndigheten. Det kräver i sin tur ökad kapacitet hos domstolarna och Kriminalvården.

Den nuvarande politiska inriktningen är att polisen ska förstärkas med ytterligare 10 000 polisanställda fram till 2024. Tillsammans med bl.a. de åtgärder som utskottet nu föreslår finns det anledning att tro att detta sammantaget kommer att leda till en ökning av upplklarandegraden av många typer av brott. Med den dimensionering som Åklagarmyndigheten har nu, riskerar detta att leda till en situation som kan äventyra de effektivitetsvinster som görs på polisens område. Denna farhåga förstärks av att läget inom Åklagarmyndigheten redan i dag är ansträngt. Även Ekobrottsmyndighetens, domstolarnas och Kriminalvårdens kapacitet behöver enligt utskottets uppfattning förstärkas.

Mot denna bakgrund anser utskottet att regeringen skyndsamt bör göra en genomlysning av Åklagarmyndighetens kapacitet och även utvärdera behovet av att förstärka myndighetens förmåga. Detsamma gäller för domstolarna och för Kriminalvården, där utskottet tidigare uppmärksammat den ansträngda situationen bl.a. när det gäller den höga beläggningsgraden både på anstalt och i häkten. En offensiv mot gängkriminaliteten och ökad effektivitet inom polisens brottsupplklarande verksamhet kommer utan tvekan att leda till många fler häktade.

Eftersom ekonomisk brottslighet både kan finansiera gängbrottslighet eller användas för att tvätta pengar intjänade på annan kriminell verksamhet finns det även anledning att genomlysna Ekobrottsmyndighetens kapacitet.

För att det ökade antalet anställda inom Polismyndigheten ska få genomslag i effektiviteten är det också viktigt att lyfta fram och genomlysna kapaciteten hos de myndigheter som samverkar med polisen inom ramen för det brottsförebyggande och den brottsutredande verksamheten. Förutom de myndigheter som nämnts ovan gäller detta även t.ex. Skatteverket, Kronofogdemyndigheten, Försäkringskassan och kommunernas socialtjänster.

Sammanfattningsvis bör regeringen således genomföra en bred genomlysning av kapaciteten hos rättsväsendets myndigheter samt övriga myndigheter som samverkar med polisen för att säkerställa att myndigheterna har tillräcklig kapacitet för att inte äventyra de effektivitetsvinster som görs på polisens område.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:389). Tillkännagivandet bereds inom Regeringskansliet.

En motion om ökade resurser till mark- och miljödomstolarna och andra myndigheter som handlägger ärenden om gruvdrift behandlades av utskottet i betänkande 2020/21:JuU25. Utskottet fann inte skäl att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande och avstyrkte motionen (s. 89). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289).

Utskottets ställningstagande

Under det förra riksmötet gjorde riksdagen efter förslag från utskottet ett tillkännagivande till regeringen om en genomlysning av kapaciteten inom rättsväsendets myndigheter och hos de myndigheter som samverkar med

polisen inom ramen för det brottsförebyggande och den brottsutredande verksamheten. Som framgår ovan bereds tillkännagivandet inom Regeringskansliet. Behovet av ett helhetsperspektiv och ökade resurser till de myndigheter som ingår i rättskedjan har också uppmärksammats i rättsväsendets budget för 2022. Mot denna bakgrund anser utskottet inte att det finns skäl för riksdagen att nu göra något sådant tillkännagivande om en förstärkning av rättsväsendet som föreslås i motion 2021/22:4031 (M) yrkandena 39 och 40. Motionsyrkandena avstyrks.

Utskottet noterar det arbete som pågår i fråga om miljöprövningsprocessen och finner inte skäl att ta något initiativ till en sådan översyn som efterfrågas i motionerna 2021/22:3916 (C) yrkande 1 och 2021/22:4131 (C) yrkande 17. Utskottet avstyrker motionsyrkandena.

Avtal om rättslig hjälp i brottmål

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att avsluta Sveriges rättshjälpsavtal med Hongkong och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservation 40 (S).

Motionerna

I kommittémotionerna 2021/22:4152 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 1, 2021/22:3246 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) yrkande 16 och 2021/22:3971 av Joar Forssell m.fl. (L) yrkande 5 anförs att Sverige bör avsluta det rättshjälpsavtal som finns med Hongkong.

Bakgrund

Internationell rättslig hjälp i brottmål syftar till att åklagare och domstolar i Sverige och utomlands hjälper varandra i brottsutredningar. Rättslig hjälp kan begäras och lämnas såväl på ett tidigt stadium i brottsutredningen som under rättegången. Bestämmelser om internationell rättslig hjälp i brottmål finns huvudsakligen i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Frågor om straffrättsligt samarbete i brottmål behandlas även i en del multilaterala konventioner och bilaterala avtal som Sverige har tillträtt.

Sveriges regering undertecknade den 28 november 2013 ett avtal med regeringen i Folkrepubliken Kinas särskilda administrativa region Hongkong om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. Avtalet trädde i kraft den 21 november 2018. Parterna ska enligt bestämmelserna i avtalet i största möjliga utsträckning lämna varandra ömsesidig rättslig hjälp vid utredning av och lagföring för brott och i rättsliga förfaranden som hänför sig till brott (artikel 1). Rättslig hjälp ska enligt avtalet innefatta:

- att lokalisera och identifiera personer
- delgivning av handlingar
- bevisupptagning och hållande av förhör
- att fullgöra framställningar om husrannsakan och beslag
- att underlätta personlig inställelse för personer som ska vittna eller på annat sätt bistå den ansökande parten
- att verkställa tillfälligt överförande av frihetsberövade personer för förhör eller för att lämna annan hjälp
- att tillhandahålla upplysningar, handlingar, föremål och uppteckningar samt överföra bevisföremål
- att lokalisera, beslagta eller kvarstadsbelägga och förverka utbyte av brott och hjälpmedel vid brottslig verksamhet
- att återlämna egendom
- att ge annan rättslig hjälp som är förenlig med avtalets syften och inte är oförenlig med den anmodade partens lagstiftning.

Av artikel 4 framgår att rättslig hjälp får vägras i vissa särskilt angivna fall, bl.a. om verkställigheten av framställningen skulle skada Sveriges suveränitet, säkerhet, allmänna ordning, allmänna rättsprinciper eller andra väsentliga intressen eller om framställningen om rättslig hjälp avser ett politiskt brott.

I en interpellationsdebatt den 10 september 2020 anförde utrikesminister Ann Linde bl.a. följande i svaret på om ministern avser att agera för att Sveriges utlämningsavtal med Hongkong ska avslutas (ip. 2019/20:447):

Den 24 juli enades EU:s medlemsstater om ett antal rådsslutsatser om Hongkong vilka betonar att den nya säkerhetslagen strider mot Kinas internationella åtaganden och Hongkongs grundlag. I rådsslutsatserna anges också en rad konkreta åtgärder som svar på händelseutvecklingen. Bland åtgärderna som EU:s respektive medlemsstater åtar sig att överväga märks att ytterligare se över och begränsa export av känslig utrustning och känsliga teknologier, att ge ett utökat stöd till civilsamhället, att ha fortsatt EU-närvaro vid rättegångar mot företrädare för demokratirörelsen och att se över konsekvenserna av den nya säkerhetslagstiftningen för utlämningsavtal liksom andra avtal med Hongkong. Det är välkommet att EU nu går bortom uttalanden till mer konkreta åtgärder. Regeringen verkar för ett fortsatt tydligt EU-gemensamt agerande. Diskussionen om vägen framåt kommer att fortsätta.

Något utlämningsavtal med Hongkong har Sverige inte ingått. Sverige har däremot, precis som många andra länder, ett bilateralt avtal om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. Avtalet trädde i kraft 2018 och syftar till att förbättra effektiviteten i samarbetet på brottmålsområdet. Det möjliggör för Sverige och Hongkong att lämna varandra rättslig hjälp vid utredning och lagföring av brott. Svenska åklagare och domstolar kan med stöd av avtalet få direkt bistånd av Hongkong och till exempel inhämta bevis och hålla förhör.

Att det nu finns ett avtal på plats innebär dock inte att det finns en automatisk skyldighet för Sverige att bistå Hongkong med rättslig hjälp. Sverige kan neka rättslig hjälp bland annat om framställningen rör politiska brott eller om hjälpen skulle strida mot svenska allmänna rättsprinciper. Detta är något som gäller inte bara i relationen till Hongkong

utan även för övriga som ber Sverige om rättslig hjälp i brottmål. En prövning sker alltid från fall till fall.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med att utskottet våren 2021 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2020/21 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att avsluta Sveriges rättshjälpsavtal med Hongkong. Utskottet anförde bl.a. följande (bet. 2020/21:JuU25 s. 96 f.):

Sverige har sedan 2018 ett avtal med Hongkong om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. Detta avtal markerar Hongkongs speciella ställning med ett eget och oberoende rättssystem. Under 2020 drev det kinesiska kommunistpartiet igenom en s.k. nationell säkerhetslag för Hongkong. Genom den blir det uppenbart att rättssystemet i Hongkong inte längre är fristående. Flera länder har därför valt att avsluta sina avtal med Hongkong. EU har också uppmanat medlemsstaterna att granska effekterna av säkerhetslagen på gjorda överenskommelser.

Utifrån det som nu sker är det enligt utskottet uppenbart att det inte finns skäl att upprätthålla Sveriges rättshjälpsavtal med Hongkong. Utskottet anser därför att Sverige bör avsluta avtalet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat.

Utskottets ställningstagande

Våren 2021 gjorde riksdagen efter förslag från utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att avsluta Sveriges rättshjälpsavtal med Hongkong. Utskottet vidhåller den uppfattning som uttrycktes i samband med det tidigare tillkännagivandet och anser att regeringen snarast bör vidta åtgärder för att avsluta avtalet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därmed motionerna 2021/22:3246 (C) yrkande 16, 2021/22:3971 (L) yrkande 5 och 2021/22:4152 (SD) yrkande 1.

Motioner som bereds förenklat

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår 26 motionsyrkanden med olika förslag som har behandlats och avslagits tidigare under valperioden.

Jämför särskilt yttrande 1 (M), 2 (SD), 3 (KD) och 4 (L).

Utskottets ställningstagande

I betänkandet behandlas motionsförslag som rör samma eller i huvudsak samma frågor som utskottet har behandlat tidigare under valperioden, se bilaga 2. Motionsyrkandena behandlades i betänkandena 2018/19:JuU12,

2018/19:JuU28, 2019/20:JuU1, 2019/20:JuU27 och 2020/21:JuU25. Riksdagen avslag yrkandena i enlighet med utskottets förslag. Utskottet avstyrker de nu aktuella motionerna med hänvisning till detta.

Reservationer

1. **Ökade möjligheter till kamerabevakning, punkt 1 (SD)**

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 19 och

bifaller delvis motionerna

2021/22:2248 av Maria Stockhaus m.fl. (M) yrkande 5,

2021/22:2992 av Markus Wiechel (SD) yrkande 1 och

2021/22:4034 av Josefin Malmqvist (M) yrkande 5.

Ställningstagande

Vi anser att det offentliga i större utsträckning bör använda kamerabevakning i sina verksamheter och på offentliga platser. Intresset av att minska brottsligheten och att beivra den brottslighet som ändå alltför ofta sker på offentlig plats, bör anses överordnat enskildas intresse av att inte fastna på film. Den allmänna offentliga kamerabevakningen måste utökas och, givet omfattningen av en sådan verksamhet, möjligtvis dagligen hanteras av någon annan aktör än Polismyndigheten. En sådan utökad övervakning och formerna för detta bör utredas.

2. **Kamerabevakning i sjukvården m.m., punkt 2 (S, V)**

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Linda Westerlund Snecker (V), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S) och Anna Wallentheim (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:407 av Mats Nordberg (SD) yrkande 4,

2021/22:1446 av Boriana Åberg (M) yrkande 1,

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 18,

2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 71 och

2021/22:3965 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 66.

Ställningstagande

Den nya kamerabevakningslagen innebär förbättrade möjligheter att få tillstånd till kamerabevakning inom bl.a. hälso- och sjukvården eftersom det vid tillståndsprövningen särskilt ska beaktas om bevakningen behövs för att platsen är brottsutsatt eller för att det av särskild anledning finns risk för angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person eller på egendom. Mot denna bakgrund finns det enligt vår uppfattning inte skäl för riksdagen att göra något sådant tillkännagivande som motionärerna föreslår.

3. Kamerabevakning i sjukvården m.m., punkt 2 (L)

av Johan Pehrson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3965 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 66,

bifaller delvis motion

2021/22:407 av Mats Nordberg (SD) yrkande 4 och avslår motionerna

2021/22:1446 av Boriana Åberg (M) yrkande 1,

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 18 och

2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 71.

Ställningstagande

På senare år har lagstiftningen om kamerabevakning moderniserats i flera steg. Dessa förändringar har gått i rätt riktning, men fortfarande svarar inte regelverket mot de behov som finns. En stor del av trygghetsproblemen i offentliga miljöer finns t.ex. i direkt anslutning till skolor, där kriminella gäng kan uppehålla sig eller droghandel förekomma, eller vid akutmottagningar och andra sjukvårdsinrättningar där personal utsätts för hot. Jag anser att det generella tillståndskravet för övervakningskameror på området direkt utanför skolor och sjukvårdsinrättningar bör tas bort.

4. Tillståndsplikten för kommuner och regioner, punkt 3 (S, C, V)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Linda Westerlund Snecker (V), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S), Anna Wallentheim (S) och Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:1497 av Boriana Åberg (M),

2021/22:3965 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 67,

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 24 och

2021/22:4032 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 36.2.

Ställningstagande

Enligt vår uppfattning har det inte framkommit några omständigheter som ger riksdagen anledning att ta ett sådant initiativ som motionärerna föreslår. Något tillkännagivande till regeringen bör därmed inte göras.

5. Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning, punkt 4 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Louise Meijer (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Tobias Andersson (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Mikael Damsgaard (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:278 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 3,

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 17,

2021/22:3781 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 25.1 och

2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 40.

Ställningstagande

Kamerabevakning är ett viktigt verktyg för att klara upp fler brott. Kamera-bevakning har också en starkt brottsförebyggande effekt och är ett viktigt hjälpmedel i utredningar av exempelvis gängkriminalitet där människor ofta inte vågar vittna. Det är även en viktig trygghetsskapande åtgärd, och vi ser

därför ett stort behov av en ökad kamerabevakning generellt i samhället. Polisen bör t.ex. få möjlighet att följa trafikflöden i realtid via egna eller andras kamerasystem, t.ex. Trafikverkets kameror för trängselskatt. Kamerorna ska få användas både för att förhindra och för att utreda brott, dvs. även i undermåttseverksamhet.

Det är också viktigt att de kameror som sätts upp är av en viss kvalitet. Detta har efterfrågats av Polismyndigheten som påpekat att bilder från kamerabevakning som används i brottsutredningar ofta inte håller tillräckligt god kvalitet. För att säkerställa att det filmmaterial som polisen hämtar in från externa aktörer håller en tillräckligt hög kvalitet bör det utredas om det går att införa ett kvalitetskrav i samband med att tillstånd till kamerabevakning ges.

Regeringen bör se över lagstiftningen i enlighet med det vi nu har anfört.

6. Lagringstid, punkt 5 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:2510 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 3.

Ställningstagande

Det är positivt att Tullverket tillämpar kamerabevakning för att bekämpa såväl införseln av explosiva varor som all form av smuggling. Dessvärre finns en begränsning i att Tullverket endast kortfristigt lagrar data för den trafik som övervakas. Det förekommer att behov av kameramaterial uppstår först senare när andra brottsbekämpande myndigheter stöter på uppgifter som behöver styrkas. Lagringstiderna för kameramaterial bör därför utökas till åtminstone sex månader. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det vi nu har anfört.

7. Möjlighet att använda kamera i tjänsten, punkt 6 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:2968 av Thomas Morell m.fl. (SD) yrkande 17 och
bifaller delvis motionerna

2021/22:2992 av Markus Wiechel (SD) yrkande 2 och

2021/22:3001 av Dennis Dioukarev och Jimmy Ståhl (båda SD).

Ställningstagande

Trygghet och säkra transporter är viktigt. I infrastrukturen där miljontals personer färdas varje dag har kameror en viktig funktion för att förebygga brottslighet. Tunnelbanan, bussar, spårvagnar och perronger är i dag utrustade med kameror. Dessutom bär parkeringsvakter, väktare, militärer och poliser kamera på jobbet. Antalet hot minskar när folk ser att de bär videokamera. Som ett led i att stävja det ökande våldet bör personal som arbetar i kollektivtrafiken ges möjlighet att bära kamera som en del av arbetsutrustningen. Kamerorna aktiveras genom att linsskyddet på kameran fälls ned. Inget material som spelas in kan redigeras, utan filmerna lagras som låsta filer. Bara de filer som ska användas vid en eventuell polisanmälan ska sparas. Allt annat material raderas. Om en konflikt uppstår eller ett brott begås är det enklare att utreda vad som har hänt med hjälp av filmerna, och personalens trygghet ökar.

Regeringen bör därför vidta åtgärder för att säkerställa att personal som arbetar i kollektivtrafiken har möjlighet att bära kamera som en del av arbetsutrustningen.

8. Utvärdering av kamerabevakningslagen, punkt 7 (C)

av Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3650 av Kristina Yngwe m.fl. (C) yrkande 44 och
avslår motion

2021/22:2159 av Åsa Eriksson m.fl. (S) yrkande 1.

Ställningstagande

Den nya kamerabevakningslagen som trädde i kraft 2018 innebär att kravet på tillstånd till kamerabevakning begränsas till myndigheter och vissa andra som utför uppgifter av allmänt intresse. Möjligheterna för djurhållande företagare att installera övervakningskameror på egen mark har därmed underlättats

markant. Jag anser nu att lagens effekter på djurhållande företagares trygghet behöver utvärderas.

9. Översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel, punkt 8 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5 och avslår motion

2021/22:462 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Regleringen om hemliga tvångsmedel är ålderstigen och kan inte längre anses anpassad efter den moderna teknikens utveckling. Möjligheterna att övervaka personer på distans har förbättrats, men nya metoder går i vissa fall inte att använda utan att regelverket ändras. Möjligheten att bevaka personer genom att bevaka en viss plats har förlorat sin mening eftersom man i högre grad använder olika mobila enheter för kommunikation.

Det är bra att en utredare har fått i uppdrag att se över regleringen om hemliga tvångsmedel. Det är dock angeläget att utredningen genomförs skyndsamt och att den leder till att det införs ny lagstiftning som är anpassad efter den moderna teknikens utveckling.

10. Översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel, punkt 8 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:462 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkandena 1 och 2 samt avslår motion

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5.

Ställningstagande

Jag anser att de brottsbekämpande myndigheternas användning av samtliga hemliga tvångsmedel behöver ses över med utgångspunkt i integritetsaspekten. Den utredning om hemliga tvångsmedel som regeringen beslutat om ska förvisso även ta ställning till om skyddet för den personliga integriteten bör stärkas. Det huvudsakliga uppdraget är dock att föreslå hur hemliga tvångsmedel ska kunna användas i större utsträckning för att bekämpa allvarlig brottslighet.

Jag anser att uppdraget att se över skyddet för den personliga integriteten bör utformas så att utredaren ska ta ställning till hur skyddet för den personliga integriteten ska stärkas. Utredningen bör vidare få i uppdrag att göra en bred genomlysning av användningen av hemliga tvångsmedel och deras konsekvenser ur ett integritetsperspektiv. Förslagsvis kan detta göras genom att utredningen får ett tilläggsdirektiv och förlängd utredningstid. En bred översyn är nödvändig, inte minst eftersom regeringens ambition är att föreslå att hemliga tvångsmedel ska användas i ännu större utsträckning än i dag.

Regeringen bör således ge Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel ett förändrat uppdrag så att det tydligt framgår att utredaren ska ta ställning till hur skyddet för den personliga integriteten ska stärkas. Regeringen bör även ge utredningen ett tilläggsdirektiv om att göra en bred översyn av användningen av hemliga tvångsmedel och deras konsekvenser för skyddet för den personliga integriteten.

11. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 9 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Louise Meijer (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Tobias Andersson (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Mikael Damsgaard (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 4 och

2021/22:3783 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5 och

avslår motion

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 51.

Ställningstagande

Eftersom gängkriminalitet har blivit ett allt större och allvarligare samhällsproblem behöver också rättssystemets verktyg förbättras. Ett viktigt verktyg

för att klara upp brott kopplade till organiserad brottslighet är tillgången till hemliga tvångsmedel. Det handlar exempelvis om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning. Vi vill att polisen ska kunna använda hemliga tvångsmedel i fler fall än vad som sker i dag. För att kunna använda dessa tvångsmedel i dag måste förundersökningen röra brott med minimistraff om fängelse i två år. Den gränsen vill vi sänka till fängelse i ett år. Vi vill också sänka motsvarande gräns för när hemlig rumsavlyssning (s.k. buggning) får användas från fängelse i fyra år till fängelse i två år. Det skulle bl.a. möjliggöra hemlig rumsavlyssning i utredningar som rör allvarliga fall av brott med terrorkoppling.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det vi nu har anfört.

12. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 9 (L)

av Johan Pehrson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 51 och avslår motionerna

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 4 och

2021/22:3783 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Ställningstagande

Hemliga tvångsmedel bör kunna komma till användning i större utsträckning än i dag för att komma åt grov organiserad brottslighet. I dag krävs en misstanke om ett konkret brott vars straffvärde överstiger två års fängelse för att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning ska få användas. Fyra års straffvärde krävs för att buggning ska få användas. Det finns all anledning att slå vakt om att de hemliga tvångsmedlen endast ska få användas vid misstanke om särskilt allvarlig brottslighet, men dagens gränser är inte satta med full hänsyn till att grov organiserad brottslighet ofta handlar om en kontinuerligt pågående brottsverksamhet där varje enskilt brott inte nödvändigtvis når upp till straffvärdegränsen för hemliga tvångsmedel. Det finns olika sätt att förändra lagstiftningen för att sänka gränserna för hemliga tvångsmedel när det gäller grov organiserad brottslighet. Det är därför bra att en utredare har fått i uppdrag att se över regleringen om hemliga tvångsmedel. Det är viktigt att utredningen leder till att hemliga

tvångsmedel kan användas i större utsträckning än i dag för att bekämpa grov organiserad brottslighet.

13. Ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning, punkt 10 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 8.

Ställningstagande

I dag får ljudupptagning inte användas vid hemlig kameraövervakning. Det skäl som tidigare har angetts är att det skulle vara integritetskränkande. Det har visat sig att hemlig kameraövervakning är mindre effektivt än andra tvångsmedel. För att Sveriges poliser ska ha bättre verktyg bör regeringen arbeta för att nyttoeffekterna av hemlig kameraövervakning motsvarar nyttoeffekterna av de andra tvångsmedlen. Ett första steg bör vara att tillåta ljudinspelning vid hemlig kameraövervakning.

14. Hemliga tvångsmedel vid bidragsbrottslighet, punkt 11 (M, KD)

av Andreas Carlson (KD), Louise Meijer (M), Ellen Juntti (M), Ingemar Kihlström (KD) och Mikael Damsgaard (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2021/22:4184 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 26.

Ställningstagande

När bidragsbrottsligheten blir alltmer avancerad och komplex är det nödvändigt att brottsbekämpande myndigheters befogenheter följer med i utvecklingen. Ett område där regelverket inte möjliggör för de brottsförebyggande myndigheterna att motverka de nya uppläggen är underrättelseverksamheten. För att inhämtningslagen ska vara tillämplig krävs att omständigheterna är sådana att åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott som har minst två års fängelse som minimistraff eller vissa samhällsfarliga brott. Begränsningarna i lagen innebär att information inte kan inhämtas om ett flertal grova brott som annars hade kunnat förhindras i ett tidigt skede. De undantag från tvåårsregeln som finns är inte tillämpliga på bidragsbrottslighet eftersom sådan brottslighet inte bedöms som samhällsfarlig. Vi anser emellertid att denna form av brottslighet i högsta grad är samhällsfarlig och att inhämtningslagen därför bör kunna användas vid grov bidragsbrottslighet. Tillämpningen ska omgärdas av samma rättssäkerhetsgarantier som gäller vid annan brottslighet.

15. Dold kamerabevakning på distans, punkt 12 (M, KD)

av Andreas Carlson (KD), Louise Meijer (M), Ellen Juntti (M), Ingemar Kihlström (KD) och Mikael Damsgaard (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 42 och

2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 39.

Ställningstagande

Polismyndigheten efterfrågar enklare regler för att använda kamerabevakning på distans, s.k. förlängd kik, i spaningssyfte. Vi menar att polisen bör kunna ges möjlighet att spana på en viss person via kamerabevakning på distans, eftersom det i vissa områden inte går att på plats följa en misstänkt med en handhållen kamera. Om en kamera ska monteras permanent måste den övervakade platsen skyltas, vilket tillintetgör polisens brottsutredande möjligheter. Vi menar att lagstiftningen måste ändras för att möjliggöra dold kamerabevakning på distans.

16. Preventiva tvångsmedel, punkt 13 (M, KD)

av Andreas Carlson (KD), Louise Meijer (M), Ellen Juntti (M), Ingemar Kihlström (KD) och Mikael Damsgaard (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3783 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 8 och
avslår motion

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 14.

Ställningstagande

En särskild del av tvångsmedelslagstiftningen är lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (lagstiftningen om s.k. preventiva tvångsmedel) som tillåter att hemliga tvångsmedel används för att förebygga och förhindra allvarliga brott. Möjligheten att använda detta regelverk aktualiseras innan det finns förutsättningar för att inleda förundersökning. Om det finns förutsättningar för att inleda förundersökning ska i stället tvångsmedelsbestämmelserna i rättegångsbalken tillämpas. Möjligheterna att använda lagstiftningen om preventiva tvångsmedel för att exempelvis förebygga terrorbrott bör utökas. Det bör vara tillräckligt att det finns en risk för de allvarliga brott som anges i lagstiftningen för att den ska kunna tillämpas. På det sättet kommer möjligheten till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning för att stoppa t.ex. terrorattentat att öka. Kravet på att åtgärden ska vara av synnerlig vikt för att förhindra brottsligheten bör dessutom ändras så att det räcker att en åtgärd kan vara av vikt för att förhindra brott, t.ex. ett terrorattentat. Slutligen bör en möjlighet att också besluta om hemlig rumsavlyssning inkluderas i lagstiftningen.

17. Preventiva tvångsmedel, punkt 13 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 14 och
avslår motion

2021/22:3783 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 8.

Ställningstagande

Hemliga tvångsmedel kan användas preventivt, dvs. utan att en förundersökning har inletts, för att förhindra brottsligheten. Enligt 1 § första stycket 6 preventivlagen kan hemliga tvångsmedel användas för att förhindra brott enligt finansieringslagen och rekryteringslagen om brotten bedöms som grova. Eftersom Sverige i dagsläget har betydande problem med återvändande terrorister krävs omfattande åtgärder på olika områden för att säkerställa svenska medborgares trygghet. Det bör därför utredas om preventiva tvångsmedel ska kunna användas även för normalgraden av brott mot finansieringslagen och rekryteringslagen. Dessa brott är, oavsett om de är av normalgraden eller grova, tillräckligt allvarliga för att preventiva tvångsmedel ska anses vara berättigade.

18. Att knyta tillstånd till hemliga tvångsmedel till en person, punkt 14 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 6,

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 52 och

2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 47.

Ställningstagande

Den 1 augusti 2020 trädde nya bestämmelser om ett förenklat förfarande vid vissa beslut om hemlig avlyssning i kraft. Vid beredningen av lagstiftningsärendet behandlade utskottet motioner om att knyta tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation till en person. Utskottet avstyrkte motionerna och uttalade bl.a. att den effektivitetsvinst som skulle kunna bli följden av en ordning där tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation knyts till en person i stället för till ett telefonnummer eller en annan adress eller till en viss elektronisk kommunikationsutrustning inte står i proportion till de rättssäkerhets- och integritetsskyddsförkluster som skulle uppstå. Jag vidhåller denna uppfattning och är därför inte beredd att ställa mig bakom ett sådant tillkännagivande som motionärerna föreslår.

19. Interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning, punkt 15 (L)

av Johan Pehrson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 54.

Ställningstagande

Det bör utredas om åklagare ska ges möjlighet att interimistiskt fatta beslut om hemlig rumsavlyssning om situationen är synnerligen brådskande och domstolens beslut inte kan inväntas utan allvarligt men för förundersökningen. Sådana interimistiska beslut ska alltid omprövas i efterhand och för att möjligheten inte ska överutnyttjas bör det också finnas någon form av sanktionsåtgärd när den interimistiska åtgärden tydligt visat sig vara obefogad.

Jag ser positivt på att frågan nu är föremål för utredning och vill uppmana regeringen att skyndsamt återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det anförda.

20. Avlyssning och övervakning av gängmedlemmar m.m., punkt 16 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Louise Meijer (M), Adam Martinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Tobias Andersson (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Mikael Damsgaard (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2021/22:1879 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M),
2021/22:2556 av Adam Martinen m.fl. (SD) yrkande 15,
2021/22:2997 av Markus Wiechel (SD) yrkande 4,
2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 5 och
2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 27.

Ställningstagande

Vi föreslår att det ska vara möjligt att sätta in hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig dataavläsning och hemlig kameraövervakning mot aktiva gängmedlemmar innan de begår brott, för att stoppa dem. En sådan möjlighet finns i dag i den s.k. preventivlagen. Den begränsar sig dock i huvudsak till terrorist- och spioneribrott.

Vi vill vidare sänka gränsen för när hemliga tvångsmedel ska kunna användas i brottsutredningar. De brottsbekämpande myndigheterna har i dag särskilda möjligheter att använda hemliga tvångsmedel i samband med utredningar som rör en viss typ av systemhotande brottslighet. Denna möjlighet bör även omfatta grova brott som begås inom ramen för gängkriminalitet.

Vi vill dessutom sänka kraven för när den s.k. inhämtningslagen får användas. Enligt inhämtningslagen får de brottsbekämpande myndigheterna hämta in uppgifter från teleoperatörer bl.a. om vilka mobiltelefoner som funnits i ett visst geografiskt område för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet. I dag krävs som huvudregel att det rör sig om ett brott med ett minimistraff om fängelse i två år. Det kravet vill vi sänka till fängelse i ett år.

De rättssäkerhetskrav som finns i dagens lagstiftning bör även gälla de nya möjligheter att använda tvångsmedel som vi nu föreslår.

21. Platskrav vid hemlig dataavläsning, punkt 17 (S, V)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Linda Westerlund Snecker (V), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S) och Anna Wallentheim (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 9,

2021/22:3783 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 7,

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 53 och

2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 49.

Ställningstagande

En ny lag om hemlig dataavläsning trädde i kraft den 1 april 2020. Vid beredningen av propositionen om den nya lagen behandlade utskottet motionsyrkanden om platskrav vid avläsning eller upptagning av kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter. Utskottet konstaterade att regeringen i propositionen framhåller att platskravet är viktigt för att kunna bedöma det förväntade integritetsintrånget. Utskottet gjorde ingen annan bedömning än regeringen och avstyrkte motionerna. Som framgår ovan har

Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel nu fått i uppdrag att utreda om ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning bör kunna knytas till en person i stället för en plats. Utredaren ska enligt direktiven även bedöma behovet av följdändringar i bl.a. lagen om hemlig dataavläsning. Mot denna bakgrund finns det enligt vår uppfattning inte skäl för riksdagen att nu ta något initiativ i frågan.

22. Hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen, punkt 18 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Louise Meijer (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Tobias Andersson (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Mikael Damsgaard (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 11 och

2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 48.

Ställningstagande

Under beredningen av lagstiftningsärendet om hemlig dataavläsning förordade Polismyndigheten och Säkerhetspolisen att tvångsmedlet skulle få användas om åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka sådan brottslig verksamhet som anges i inhämtningslagen. Hemlig dataavläsning får emellertid bara beviljas om åtgärden är av synnerlig vikt, vilket är ett högre krav än inhämtningslagen ställer upp. Hemlig dataavläsning är en ny metod för att verkställa de hemliga tvångsmedel som de brottsbekämpande myndigheterna redan tidigare hade tillgång till. Därför behövs det inte ett skarpare krav för hemlig dataavläsning än vad som föreskrivs i inhämtningslagen.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att hemlig dataavläsning får beviljas om åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka sådan brottslig verksamhet som anges i inhämtningslagen.

23. Förbud mot hemlig dataavläsning i vissa fall, punkt 19 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 10.

Ställningstagande

För hemlig dataavläsning gäller att vissa platser på grund av sin natur motiverar ett förbud mot hemlig dataavläsning för informationssystem som stadigvarande används eller är särskilt avsedda att användas där. Säkerhetspolisen har återkommande noterat hot från den våldsbejakande islamistiska miljön, vilket nyligen visade sig vid tillämpningen av lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll i fråga om flera imamer. Det finns således skäl att anta att det i vissa fall kan finnas behov av hemliga tvångsmedel på sådana platser som omfattas av förbudet. Detta får anses inskränka den personliga integriteten i större utsträckning än på många andra platser men kan i vissa fall vara motiverat utifrån den särskilda hotbilden i det enskilda fallet.

I den mån det kan motiveras av proportionalitetsprincipen bör således förbudet mot hemlig dataavläsning som avser ett avläsningsbart informationssystem som används av präster inom trossamfund eller av dem som har motsvarande ställning inom sådana samfund, i verksamhet för bikt eller enskild själavård, tas bort.

24. Beslut om tillträdestillstånd vid hemlig dataavläsning, punkt 20 (KD)

av Andreas Carlson (KD) och Ingemar Kihlström (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 50.

Ställningstagande

Under beredningen av lagstiftningsärendet om hemlig dataavläsning pekade flera remissinstanser på problemet med att få ett tillträdestillstånd godkänt av domstol i tid i de fall där en misstänkt lämnar ifrån sig exempelvis en mobiltelefon under en begränsad tid eller på en plats som är tillgänglig för allmänheten, t.ex. ett omklädningsrum. Det kan vara kort om tid för att handla, och tillfället kan därför bli omöjligt att utnyttja om tillstånd ska ges av en domstol. Åklagarmyndigheten menade exempelvis att ett beslut om hemlig dataavläsning ska innebära ett generellt tillträde till vissa typer av platser som annars skyddas mot intrång, t.ex. fordon och allmänna förvaringsutrymmen. Alternativt skulle åklagaren kunna besluta om tillträdestillstånd. Säkerhetspolisen har vidare uttryckt oro för att tillträdestillståndet kan få en för snäv tolkning.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tar hänsyn till de invändningar som Åklagarmyndigheten, Säkerhetspolisen och Polismyndigheten hade i fråga om tillträdestillstånd.

25. Territorialitetsprincipen, punkt 21 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 21 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 12.

Ställningstagande

En viss nyansering av tidigare ställningstaganden är nödvändig när tekniken utvecklas, och när det gäller exekutiv jurisdiktion krävs förändringar om hemlig dataavläsning ska bli en verkningsfull åtgärd. Det finns därför skäl att genom lagstiftning klargöra hur territorialitetsprincipen ska tillämpas vid exekutiv jurisdiktion i förhållande till elektroniskt lagrade uppgifter.

26. Datalagring, punkt 22 (C, V)

av Linda Westerlund Snecker (V) och Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion
2021/22:3783 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 6.

Ställningstagande

Som redovisats ovan har regeringen nyligen gett en särskild utredare i uppdrag att se över datalagringsregleringen. Vi vill inte föregripa det arbetet och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande som motionärerna föreslår.

27. Förundersökning, punkt 23 (S, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Linda Westerlund Snecker (V), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S), Martin Marmgren (MP) och Anna Wallentheim (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna
2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 25,
2021/22:3778 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 15 och
2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 55.

Ställningstagande

Efter riksdagens tidigare tillkännagivanden har regeringen nu gett en särskild utredare i uppdrag att se över regelverket för förundersökningsbegränsning, åtalsunderlåtelse och direktavskrivning. Uppdraget ska redovisas senast den 20 januari 2023. Vi anser att utredningens arbete inte bör föregripas och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande som motionärerna föreslår.

28. Häktning, punkt 25 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Louise Meijer (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Tobias Andersson (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Mikael Damsgaard (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 25 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2021/22:2529 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 12,

2021/22:2997 av Markus Wiechel (SD) yrkande 5 och
 2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 13 och
 bifaller delvis motion
 2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 37.

Ställningstagande

Den s.k. obligatoriska häktningsregeln innebär att häktning alltid ska ske för brott med minimistraff om fängelse i två år och uppåt. Det innebär att den som misstänks för ett brott med minst två års fängelse i straffskalan i regel häktas i nära anslutning till brottet och sedan sitter häktad fram till rättegången och även efter den, fram till dess att det utdömda fängelsestraffet kan börja verkställas i en vanlig anstalt. Den som grips för ett grovt rån i anslutning till att brottet begicks kan alltså räkna med att vara frihetsberövad under flera år framöver.

I syfte att snabbt få bort grovt kriminella från gatan vill vi sänka gränsen för obligatorisk häktning så att den omfattar alla brott med minimistraff om fängelse i ett år. Det innebär i praktiken att fler kriminella skulle låsas in i direkt anslutning till brottet och vara frihetsberövade fram till dess att de börjar avtjäna ett eventuellt fängelsestraff. Denna förändring skulle bl.a. träffa brott som grov misshandel, rån och grov utpressning.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det anförda.

29. Tidsgränser för häktning, punkt 26 (M)

av Louise Meijer (M), Ellen Juntti (M) och Mikael Damsgaard (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 26 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
 2021/22:3779 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Ställningstagande

Den grova brottsligheten har ökat lavinartat med flera komplicerade mål som tar lång tid att utreda. Det är grundläggande att rättsväsendet ges tillräckliga förutsättningar för att kunna utreda den här typen av grov brottslighet. Vi delar ambitionen att förkorta häktningstiderna men anser att det finns andra sätt att göra det på. Det finns inget egenvärde i att en person ska sitta häktad under en längre tid än nödvändigt, men att sätta upp absoluta tidsgränser menar vi är fel väg att gå. Enligt vår mening finns det en risk för att tidsgränser leder till att personer som bör vara häktade kommer att försättas på fri fot och därigenom

få möjlighet att försvåra brottsutredningar av allvarliga brott. För att förkorta långa häktningstider ser vi snarare att fokus bör läggas på att förkorta utredningstiderna. I syfte att åstadkomma detta menar vi att bl.a. Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Nationellt forensiskt centrum måste ges tillräckliga resurser så att deras ledtider förkortas och flaskhalsar motverkas.

Utvecklingen går dessutom mot att allt fler unga involveras i grov brottslighet. Det finns i dag allt fler personer under 18 år som har begått mycket grova, ofta gängrelaterade, brott och som riskerar att fly, återfalla i eller förhindra utredning av brott om de släpps. Det finns också en stor risk för att tidsgränsen för häktning av personer under 18 år utgör ytterligare ett incitament för äldre kriminella att i ökad utsträckning utnyttja unga personer och förmå dem att begå brott.

Vi anser mot denna bakgrund att tidsgränserna för häktning ska tas bort.

30. Utökade möjligheter att använda tidiga förhör m.m., punkt 27 (C)

av Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 27 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 30,

bifaller delvis motion

2021/22:2061 av Marléne Lund Kopparklint (M) och avslår motion

2021/22:379 av Staffan Eklöf (SD) yrkandena 1–3.

Ställningstagande

Det finns ett generellt behov av att modernisera och anpassa svensk processrätt till den tekniska utvecklingen. Det finns också anledning att använda tillgänglig teknik när det är möjligt, exempelvis att mer regelmässigt dokumentera polisförhör genom ljud- och bildupptagning. Då brottmålsprocessen är av avgörande betydelse för den som är tilltalad är det dock av största vikt att de förändringar som görs av processen inte minskar rättssäkerheten.

Jag anser att polisförhör regelmässigt ska dokumenteras genom ljud- och bildupptagning. Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser detta.

31. Ett system med kronvittnen, punkt 29 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 29 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 1,

2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 26,

2021/22:3656 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 18 och

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 55.

Ställningstagande

Riksdagen har efter förslag från utskottet tillkännagett för regeringen att ett system med kronvittnen bör utredas och införas. Som framgår ovan har Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring lämnat förslag som innebär att det ska införas en möjlighet till strafflindring för den som medverkar till utredning av någon annans brottslighet, och regeringen har nyligen beslutat om en lagrådsremiss. Jag noterar i detta sammanhang också att Lagrådet avrått från att genomföra det föreslagna kronvitnesssystemet. En proposition är aviserad till den 22 mars 2022. Det finns därför enligt min uppfattning inte anledning för riksdagen att nu göra ytterligare ett tillkännagivande till regeringen i denna fråga.

32. Anonyma vittnen, punkt 30 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Louise Meijer (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Tobias Andersson (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Mikael Damsgaard (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 30 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:278 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 5,

2021/22:576 av Jan Ericson (M),

2021/22:1513 av Boriana Åberg (M) yrkande 3,

2021/22:2052 av Marlène Lund Kopparklint (M),

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 3,

2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 11,

2021/22:4187 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 19 och

2021/22:4212 av Sofia Damm m.fl. (KD) yrkande 39.

Ställningstagande

Frågan om att införa ett system med anonyma vittnen behandlas av Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring. Utredningen väljer dock att inte föreslå ett sådant system, trots explicita exempel från brottsbekämpande myndigheter om situationer där detta hade bidragit till att beivra tämligen allvarlig brottslighet. En av anledningarna som anförs av utredningen är att det saknas skäl att tro att ett sådant system skulle vara effektivt. Utifrån de brottsbekämpande myndigheternas yttranden finns det skäl att ifrågasätta detta ställningstagande, även om utredningen anför ytterligare anledningar till att ett förslag inte läggs fram.

Mot bakgrund av de brottsbekämpande myndigheternas uttalade behov av ett system med anonyma vittnesmål anser vi att en ny utredning bör tillsättas där det i utredningsdirektiven uttryckligen framgår att ett förslag om anonyma vittnesmål ska presenteras.

33. Stöd till vittnen vid förhandlingar, punkt 32 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 32 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:455 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkandena 7 och 10 samt avslår motionerna

2021/22:1511 av Borianan Åberg (M) och

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 47.

Ställningstagande

Brottsförebyggande rådet har i en rapport om bemötandet i domstol analyserat hur olika brukare upplever domstolarnas bemötande och hantering av ärenden. Detta visar sig ha betydelse för både rättssäkerheten och effektiviteten i processen. Väl förberedda brukare antas kunna bidra till högre effektivitet och ett bättre beslutsunderlag för domstolens avgörande. Till exempel kan bristande information om hur en huvudförhandling går till leda till att vittnen och parter inte lämnar all den information som de faktiskt har, exempelvis på grund av stress, oro eller att man förväntar sig att få tala vid flera tillfällen. Även Domstolsverket har gjort undersökningar av bemötande och förtroendefrågor. Med utgångspunkt i de synpunkter på upplevelsen av domstolsprocessen som kommit fram i undersökningarna har domstolarna genomfört en rad konkreta

förbättringsåtgärder. Det har exempelvis handlat om tydligare information till parter och vittnen och olika åtgärder i lokalerna. Jag ser mycket positivt på domstolarnas pågående arbete med bemötandefrågor men anser att det även är viktigt att kallelsen till en förhandling innehåller information om var parter och vittnen kan söka stöd och hjälp inför den kommande processen.

Genom reformen En modernare rättegång infördes generella regler om möjligheter till videokonferens för alla domstolar. Parter, vittnen och andra som ska delta i ett sammanträde ska kunna delta på distans genom videokonferens om det inte är olämpligt. Tekniken som gör att förhör kan hållas med personer som sitter hemma vid sin egen dator har utvecklats i takt med att coronapandemin medfört ökad risk för inställda förhandlingar. Jag anser att tekniken regelmässigt bör erbjudas vid situationer där målsägande och vittnen av olika anledningar inte vill delta på plats i rättegångssalen.

Mot bakgrund av det anförda anser jag att regeringen bör ge Domstolsverket i uppdrag att dels ge information om stödmöjligheter till parter och vittnen i kallelsen till en förhandling, dels utveckla och sprida tekniken för att delta i rättegång genom videokonferens till samtliga domstolar.

34. Stöd till vittnen vid förhandlingar, punkt 32 (L)

av Johan Pehrson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 32 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 47 och avslår motionerna

2021/22:455 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkandena 7 och 10 samt 2021/22:1511 av Boriana Åberg (M).

Ställningstagande

Domstolarna behöver anpassa sina lokaler så att vittnen och målsägande aldrig behöver möta den åtalade eller hans eller hennes medföljande gäng utanför rättssalen. Det kan åstadkommas genom separata ingångar och väntrum för vittnen och målsägande. Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser detta.

35. Sekretess för kontaktuppgifter m.m., punkt 33 (L)

av Johan Pehrson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 33 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 48 och
bifaller delvis motionerna
2021/22:3656 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 20 och
2021/22:4026 av Eva Lindh m.fl. (S).

Ställningstagande

Offentlighetsprincipen är viktig för allmänhetens möjlighet att ha god insyn i myndigheters arbete och agerande. Det är dock alltför enkelt för gängkriminala att komma åt uppgifter om brottsoffer och vittnen. Det är därför bra att möjligheterna att begränsa tillgången till adress- och kontaktuppgifter till vittnen och brottsoffer har setts över. Jag ser positivt på de förslag som regeringen har lämnat i lagrådsremissen En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring och vill uppmana regeringen att så snart som möjligt återkomma till riksdagen med ett lagförslag om stärkt sekretess för kontaktuppgifter till enskilda.

36. Konsekvenser vid utevaro, punkt 35 (S, C, V)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Linda Westerlund Snecker (V), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S), Anna Wallentheim (S) och Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 35 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion
2021/22:3779 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 8.

Ställningstagande

Under det förra riksmötet gjorde riksdagen efter förslag från utskottet ett tillkännagivande till regeringen om konsekvenser för den som inte infinner sig till rättegång. Som framgått bereds frågan inom Regeringskansliet. Det finns därför enligt vår uppfattning inte anledning för riksdagen att nu göra ytterligare ett tillkännagivande till regeringen i denna fråga.

37. Ansökningsavgift i mål om äktenskapsskillnad, punkt 38 (C)

av Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 38 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:3520 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 3 och

2021/22:3666 av Annie Löf m.fl. (C) yrkande 62.

Ställningstagande

För många kan ekonomi vara en starkt bidragande orsak till att man stannar i en relation som man egentligen vill lämna. För att minska den ekonomiska kostnaden vid en skilsmässa bör möjligheten att ta bort avgiften för att ansöka om äktenskapsskillnad ses över.

38. Förstärkning av rättsväsendet, punkt 41 (M)

av Louise Meijer (M), Ellen Juntti (M) och Mikael Damsgaard (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 41 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkandena 39 och 40 samt

avslår motionerna

2021/22:3916 av Linda Modig (C) yrkande 1 och

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 17.

Ställningstagande

När satsningar görs på polisen kommer det att innebära följdverkningar för Åklagarmyndigheten, Sveriges Domstolar och Kriminalvården. Verksamheterna hänger ihop, och de olika myndigheterna påverkas av varandras arbete. För att inte flaskhalsar ska uppstå bör resurser tillföras och styrningen av myndigheterna vara sammanhållen och präglas av en helhetssyn. Dagens splittrade styrning av rättsväsendets myndigheter ger en ökad risk för växande handläggningstider och andra brister i hanteringen av mål och ärenden. Detta

drabbar till syvende och sist enskilda personer och riskerar att minska förtroendet för rättsväsendet som helhet.

Det är också viktigt att betona att domstolarnas roll i det svenska rättsväsendet är skilt från de brottsbekämpande myndigheternas roller. Medan polisen och Åklagarmyndigheten arbetar för att förebygga, utreda och lagföra brott består domstolarnas uppdrag av att skipa rättvisa. Ökade resurser till polisen och Åklagarmyndigheten medför en ökad belastning även för domstolarna. För att domstolarna ska kunna fullgöra sina uppgifter på ett rättssäkert, rättvist och effektivt sätt krävs därför att även domstolarna tillförs resurser som matchar måltillströmningen.

39. Förstärkning av rättsväsendet, punkt 41 (C)

av Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 41 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:3916 av Linda Modig (C) yrkande 1 och

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 17 och

avslår motion

2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkandena 39 och 40.

Ställningstagande

Det är uppenbart att flera åtgärder behöver vidtas skyndsamt för att säkra Sveriges attraktionskraft som prospekterings- och gruvland. En viktig faktor för en effektiviserad gruvprövning – och prövning av miljöfarlig verksamhet generellt – är att alla delar i rättskedjan och prövningsprocessen är tillräckligt resurssatta. Om tillstånd att bedriva sådan industriell verksamhet inte meddelas inom rimlig tid kan stora investeringar helt utebli eftersom ekonomin inte längre tillåter satsningen.

Sveriges Domstolar har ännu inte tillförts ekonomiska resurser för att hantera den omprövning av vattenkraften som ska göras inom en 20-årsperiod. Redan i dag är rådmän, tekniska råd och beredningspersonal hårt belastade och mark- och miljödomstolarna kommer att ha en nyckelroll för genomförandet av omprövningen av vattenkraften. Om inte nödvändiga resurser tillförs kommer det att påverka all övrig verksamhet vid mark- och miljödomstolarna, och handläggningstiderna blir sannolikt orimligt långa under ett stort antal år.

I dag har mark- och miljödomstolen vid Umeå tingsrätt en central roll för svensk gruvprövning. Den är och har sedan lång tid tillbaka varit hårt belastad av många och komplexa ärenden. För att tillståndprocesserna inte ska pågå

orimligt länge måste domstolen tillföras nödvändiga resurser. Behovet av resurser gäller även övriga berörda myndigheter som t.ex. ansvariga länsstyrelser och Havs- och vattenmyndigheten.

Jag anser mot den bakgrunden att regeringen bör se över möjligheten att öka resurserna till mark- och miljödomstolarna och andra myndigheter som prövar frågor om miljöfarlig verksamhet.

40. Avtal om rättslig hjälp i brottmål, punkt 42 (S)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S) och Anna Wallentheim (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 42 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:3246 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) yrkande 16,

2021/22:3971 av Joar Forssell m.fl. (L) yrkande 5 och

2021/22:4152 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 1.

Ställningstagande

Våren 2021 gjorde riksdagen efter förslag från utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att avsluta Sveriges rättshjälpsavtal med Hongkong. Som framgår ovan är tillkännagivandet inte slutbehandlat. Enligt vår uppfattning finns det därför inte anledning för riksdagen att nu göra ytterligare ett tillkännagivande till regeringen i denna fråga.

Särskilda yttranden

1. Motioner som bereds förenklat, punkt 43 (M)

Louise Meijer (M), Ellen Juntti (M) och Mikael Damsgaard (M) anför:

Utskottet har genom förenklad motionsberedning avstyrkt de motionsförslag som finns i bilaga 2. I fråga om våra förslag vidhåller vi de synpunkter som företrädare för vårt parti framfört i tidigare ställningstaganden och i aktuella kommittémotioner men avstår från att ge uttryck för dem i en reservation.

2. Motioner som bereds förenklat, punkt 43 (SD)

Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Tobias Andersson (SD) anför:

Utskottet har genom förenklad motionsberedning avstyrkt de motionsförslag som finns i bilaga 2. I fråga om våra förslag vidhåller vi de synpunkter som företrädare för vårt parti framfört i tidigare ställningstaganden och i aktuella kommittémotioner men avstår från att ge uttryck för dem i en reservation.

3. Motioner som bereds förenklat, punkt 43 (KD)

Andreas Carlson (KD) och Ingemar Kihlström (KD) anför:

Utskottet har genom förenklad motionsberedning avstyrkt de motionsförslag som finns i bilaga 2. I fråga om våra förslag vidhåller vi de synpunkter som företrädare för vårt parti framfört i tidigare ställningstaganden och i aktuella kommittémotioner men avstår från att ge uttryck för dem i en reservation.

4. Motioner som bereds förenklat, punkt 43 (L)

Johan Pehrson (L) anför:

Utskottet har genom förenklad motionsberedning avstyrkt de motionsförslag som finns i bilaga 2. I fråga om våra förslag vidhåller jag de synpunkter som företrädare för vårt parti framfört i tidigare ställningstaganden och i aktuella kommittémotioner men avstår från att ge uttryck för dem i en reservation.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2021/22

2021/22:128 av Kjell-Arne Ottosson (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör se över hur delgivning kan ske på ett rättssäkert och betryggande sätt och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:194 av Alireza Akhondi (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att man bör se över möjligheten att avskaffa systemet med politiskt tillsatta nämndemän i våra domstolar och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:278 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge polisen tillgång till befintliga kameror och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett system med anonyma vittnen och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:376 av Staffan Eklöf (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett intyg som möjliggör förenklad delgivning ska gälla längre tid än i dag och för flera mål under den tiden samt att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:379 av Staffan Eklöf (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utredning ska göras av svensk rättsprocess med utgångspunkt från dansk rättsprocess med syftet att Sverige ska bli bättre på att lagföra brottslingar i kriminella nätverk och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag till ändrade regler för rättsprocessen som resulterar i att det blir svårare för den som är misstänkt för ett brott att påverka utfallet genom att fabricera en berättelse och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att ta bort omedelbarhetsprincipen eller ändra tiden för när förundersökningsmaterialet görs tillgängligt för den misstänkte och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:407 av Mats Nordberg (SD):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att rektor ska ha rätt att besluta om kameraövervakning i skolan och på skolgården och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:433 av Ann-Sofie Lifvenhage (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillåta dold egendomsbevakning som ett steg för ökad trygghet och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:455 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Domstolsverket i uppdrag att ge information om stödmöjligheter till parter och vittnen i kallelsen till förhandling och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över ändringarna i lagen (1988:609) om målsägandebiträde i syfte att målsäganden ska ha rätt till målsägandebiträde i hovrätten som huvudregel och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Domstolsverket i uppdrag att utveckla och sprida tekniken för att delta i rättegång på distans via videokonferens till samtliga domstolar och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning om ett nytt särskilt personsäkerhetsprogram och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:462 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Utredningen om hemliga tvångsmedel (dir. 2020:104) ett förändrat uppdrag så att det tydligt framgår att utredaren ska ta ställning till hur skyddet för den personliga integriteten ska stärkas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Utredningen om hemliga tvångsmedel (dir. 2020:104) ett tilläggsdirektiv att göra en bred översyn av användningen av hemliga tvångsmedel och deras konsekvenser för skyddet för den personliga integriteten och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:576 av Jan Ericson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om anonyma vittnesmål och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:626 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn i syfte att återfallsförbrytare som klassas som yrkeskriminella som regel ska anses skyldiga att betala för sin offentliga försvarare, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2021/22:631 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tvingande topsning av åtalade i samband med resning och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:728 av Paula Örn (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att förbättra villkoren för nämndemän och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:732 av Magnus Jacobsson (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökad rättssäkerhet inom förvaltningsrätterna och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:908 av Per Söderlund (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rättshjälp vid tvist gentemot det allmänna och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:937 av Olle Thorell (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att se över systemet med prövningstillstånd i andra instans i förvaltningsdomstol och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1050 av ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en översyn av nämndemannauppdraget vad gäller höjda ersättningar samt andra förbättringar och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1053 av Eva Lindh m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förstärkt vittnesskydd och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1101 av Mats Green m.fl. (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beakta de förhållanden som belyses i ifrågavarande motion och vikten av en utredning om legala och ekonomiska förutsättningar för detta och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1419 av Adnan Dibrani och Mattias Jonsson (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att undersöka möjligheten att stärka stödet för trafikskadade vid rättsprocesser och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1446 av Boriana Åberg (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ersätta tillståndsplikten för bevakningskameror inom sjukvården med anmälningsplikt och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1497 av Boriana Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge kommunerna rätt att bedriva kamerabevakning utan tillstånd från Datainspektionen och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1511 av Boriana Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa fängelsestraff för störningar i rättssalen och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1513 av Boriana Åberg (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vidta åtgärder så att fler övergrepp i rättssak leder till åtal och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillåta anonyma vittnen och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1629 av Peter Helander och Helena Lindahl (båda C):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa möjlighet till kameraövervakning för den enskilda bonden och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1661 av Magnus Manhammar (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att undersöka möjligheten att inrätta en specialdomstol för mark- och miljömål och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1834 av Lars Püß (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att få fram prejudicerande domar i enlighet med motionens intentioner och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1879 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att polisen måste få de befogenheter de behöver för att få stopp på våldet och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2052 av Marléne Lund Kopparklint (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett system med anonyma vittnesmål bör införas och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2061 av Marléne Lund Kopparklint (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna att använda multimediala verktyg i förhör och att det ska kunna ligga till grund för bevisning och domslut under en huvudförhandling och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2080 av Johnny Skalin (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lägga ned det politiskt tillsatta nämndemannasystemet till förmån för en allmän jury i kombination med jurister och domare och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2159 av Åsa Eriksson m.fl. (S):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att följa upp regelverket om kamerabevakning och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2199 av Jörgen Berglund (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur delgivningslagen kan moderniseras och digitaliseras för att underlätta delgivning mellan myndigheter, företag och medborgare via e-post och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2233 av Erik Ottoson (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som gör det möjligt att märka viltkameror med endast Naturvårdsverkets jägar-id

för att kravet inom upplysningsplikten ska anses tillgodosett och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2248 av Maria Stockhaus m.fl. (M):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge utökade möjligheter till kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2321 av Joar Forssell (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om solnedgångsklausuler vid kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2386 av Tobias Andersson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som gör det betydligt enklare än i dag att erhålla tillstånd till kameraövervakning kring butiker och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2510 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förlängd tid för sparande av kameramaterial och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2529 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om modernisering av häktesförhandlingar och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkt gräns för obligatorisk häktning och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2556 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett kronvitnesssystem och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökat vittnesskydd och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om användande av anonyma vittnen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkt straffvärdesgräns för hemliga tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om översyn och modernisering av hemliga tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hemliga tvångsmedel mot person och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om platskrav för hemlig dataavläsning och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om undantag för vissa platser gällande hemlig dataavläsning och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om territorialitetsprincipen gällande hemlig dataavläsning och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om signalspaning vid terrorism och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om användandet av preventiva tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om användandet av preventiva tvångsmedel gällande organiserad kriminalitet och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om snabbspår för utvisning och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om brottsbekämpande myndigheters kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kamerabevakning i sjukvården och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om offentlig kamerabevakning och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2755 av Ingela Nylund Watz m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att utöka antalet hyresnämnder för att förkorta handläggningstiderna och därmed snabbare stävja olovlig andrahandsuthyrning och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2968 av Thomas Morell m.fl. (SD):

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökad rätt att använda videokamera i tjänsteutövandet och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2992 av Markus Wiechel (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att generellt se över och verka för möjligheten att utvidga den tillståndsfria rätten till kamerabevakning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra för räddningstjänst, poliser, väktare och andra som arbetar med rättsväsendet att lättare kunna använda sig av kameror i tjänsten och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2997 av Markus Wiechel (SD):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en proaktiv avlyssning av gängkriminella och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lättare kunna häkta gängkriminella utan dom och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3001 av Dennis Dioukarev och Jimmy Ståhl (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en snabbutredning avseende kroppskameror och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3246 av Kerstin Lundgren m.fl. (C):

16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör avsluta det avtal, Mutual legal assistance in criminal matters, som finns med Hongkong och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3449 av Marlène Lund Kopparklint m.fl. (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det svenska vittnesskyddet ska stärkas i de fall som rör organiserad brottslighet och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3514 av Johan Hedin m.fl. (C):

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera 2018 års lagändring om mer restriktiva regler för förordnande av målsägandebiträde i överrätt och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3520 av Martina Johansson m.fl. (C):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att ta bort avgiften för ansökan om skilsmässa och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C):

25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om färre direktavskrivningar och förundersökningsbegränsningar och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett kronvitnesssystem och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att polisförhör regelmässigt bör dokumenteras genom ljud- och bildupptagning och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera 2018 års lagändring om mer restriktiva regler för förordnande av målsägandebiträde i överrätt och tillkännager detta för regeringen.
71. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa kameraövervakning för att trygga sjukhuspersonal och tillkännager detta för regeringen.
73. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt vittnesskydd och om att se över reglerna för vem som kan få vittnesskydd och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3650 av Kristina Yngwe m.fl. (C):

44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera kamerabevakningslagens effekter på djurhållande företagens trygghet och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3656 av Niels Paarup-Petersen (C):

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ändringar i reglerna för vittnesskydd och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa kronvittnen på försök och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett nytt förfarande för offentlighetsprincipen i fråga om förundersökningar och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3666 av Annie Lööf m.fl. (C):

62. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att ta bort avgiften för ansökan om skilsmässa och tillkännager detta för regeringen.

65. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera 2018 års lagändring om mer restriktiva regler för förordnande av målsägandebiträde i överrätt och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3705 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning med syfte att titta på hur fakturabedrägerier kan motverkas och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3778 av Johan Forssell m.fl. (M):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka rätten till målsägandebiträde i hovrätt och Högsta domstolen och att omedelbart genomföra en utvärdering gällande rätten till målsägandebiträden och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att under 2022 tillsätta en utvärdering av reglerna för förundersökningsbegränsning och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3779 av Johan Forssell m.fl. (M):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tidsgränser gällande häktning bör tas bort och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt ta fram konsekvenser för när man inte finner sig till rättegång, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2021/22:3781 av Johan Forssell m.fl. (M):

- 25.1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler och bättre kameror och annan teknisk övervakningsutrustning och tillkännager detta för regeringen.

Förslaget behandlas i den del som avser fler och bättre kameror.

2021/22:3783 av Johan Forssell m.fl. (M):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hemlig rumsavlyssning ska vara möjlig vid grova brott med terrorkoppling och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt tillsätta en utredning med uppdrag att föreslå utökade möjligheter till datalagring med sikte på nationell säkerhet och tillkännager detta för regeringen.

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning om platskravet vid hemlig dataavläsning och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nivån bör sänkas för när hemliga tvångsmedel får användas enligt lagen om preventiva tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3786 av Johan Forssell m.fl. (M):

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om att göra det möjligt för butiker att dela övervakningsbilder med varandra och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3816 av Louise Meijer (M):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att konsumenter som fått rätt i Allmänna reklamationsnämnden inte ska behöva ersätta motpartens rättegångskostnader vid förlust om samma sak prövas i allmän domstol och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3916 av Linda Modig (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka resurserna till berörda myndigheter och domstolar i gruvprovningensprocessen och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3965 av Johan Pehrson m.fl. (L):

66. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa det generella tillståndskravet för övervakningskameror för området direkt utanför skolor och sjukvårdsinrättningar och tillkännager detta för regeringen.
67. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka kommuners och regioners befogenheter att sätta upp övervakningskameror på allmän plats utan tillstånd, om trygghetsproblem på platsen gör detta befogat, och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3971 av Joar Forssell m.fl. (L):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör avsluta det rättshjälpavtal, Mutual Legal Assistance in Criminal Matters, som finns med Hongkong, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L):

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge kommuner och regioner generell befogenhet att sätta upp bevakningskameror om trygghetsproblem på platsen gör det befogat och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om svenskt medlemskap i Eppo och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om domstolslokaler och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjlighet till begränsning av allmänhetens tillgång till adress- och kontaktuppgifter till vittnen och brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hemliga tvångsmedel vid de allvarligaste brotten ska möjliggöras i fler fall än i dag och tillkännager detta för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillståndsgivning vid beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation ska knytas till person och tillkännager detta för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillståndsgivning vid beslut om hemlig dataavläsning som gäller kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter ska knytas till person och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning i synnerligen brådskande fall och tillkännager detta för regeringen.
55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kronvittnen och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vittnesskydd och tillkännager detta för regeringen.
57. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av nämndemannasystemet för att minska det politiska inflytandet och tillkännager detta för regeringen.
58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett avskaffande av nämndemän i hovrätt och kammarrätt och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3996 av Joar Forssell m.fl. (L):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en stärkt EU-åklagare och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4026 av Eva Lindh m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att se över lagstiftningen gällande möjligheten att utöka sekretessen för förundersökningar fram till rättegång och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att polisen ska få kraftigt förstärkta möjligheter till avlyssning och övervakning och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett system med anonyma vittnen ska införas och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att frihetsberöva aktiva gängmedlemmar och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en förstärkning av hela rättsväsendet och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka domstolar och tillkännager detta för regeringen.
55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt se över regelverket för förundersökningsbegränsning i syfte att få fler brott utredda och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4032 av Ulf Kristersson m.fl. (M):

- 36.2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta trygghetsstråk i stads kärnorna med patrullerande ordningsvakter och utökad rätt till kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.

Förslaget behandlas i den del som avser utökad rätt till kameraövervakning.

2021/22:4034 av Josefin Malmqvist (M):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta för fler övervakningskameror i det offentliga rummet, för att underlätta utredningar, och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C):

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att öka resurserna till berörda myndigheter och domstolar i processen för prövning av miljöfarlig verksamhet och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4152 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avsluta ”mutual legal assistance in criminal matters” med Hongkong och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4184 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvidga möjligheterna till underrättelseverksamhet mot misstänkt bidragsbrottslighet och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4187 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten att överklaga nedlagda förundersökningar och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att möjliggöra för vittnen att i vissa fall avlägga sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om häktning och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att knyta övervakningsbeslut till person och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hemlig dataavläsning ska beviljas om åtgärden är av särskild vikt och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om platskrav och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tillträdestillstånd och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4190 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om proaktiv avlyssning och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kameraanvändning i spaningssyfte och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fasta kameror ska kunna användas i brottsbekämpande syfte och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4191 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om signalspaning och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4212 av Sofia Damm m.fl. (KD):

39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa anonyma vittnen och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra vittnesskyddet och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2**Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet**

Motion	Motionärer	Yrkanden
43. Motioner som bereds förenklat		
2021/22:194	Alireza Akhondi (C)	
2021/22:433	Ann-Sofie Lifvenhage (M)	
2021/22:728	Paula Örn (S)	
2021/22:732	Magnus Jacobsson (KD)	
2021/22:908	Per Söderlund (SD)	
2021/22:1050	ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S)	
2021/22:1101	Mats Green m.fl. (M)	
2021/22:1419	Adnan Dibrani och Mattias Jonsson (båda S)	
2021/22:1629	Peter Helander och Helena Lindahl (båda C)	3
2021/22:1661	Magnus Manhammar (S)	
2021/22:2080	Johnny Skalin (SD)	
2021/22:2233	Erik Ottoson (M)	1
2021/22:2321	Joar Forssell (L)	
2021/22:2386	Tobias Andersson m.fl. (SD)	1
2021/22:2529	Adam Marttinen m.fl. (SD)	11
2021/22:2556	Adam Marttinen m.fl. (SD)	13 och 16
2021/22:2755	Ingela Nylund Watz m.fl. (S)	
2021/22:3705	Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M)	4
2021/22:3786	Johan Forssell m.fl. (M)	8
2021/22:3974	Johan Pehrson m.fl. (L)	39, 57 och 58
2021/22:3996	Joar Forssell m.fl. (L)	12
2021/22:4187	Andreas Carlson m.fl. (KD)	15
2021/22:4191	Andreas Carlson m.fl. (KD)	9